

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
Pedagogická fakulta
Ústav pedagogiky a sociálních studií

MARTIN KRÁL
III. ročník – kombinované studium
Obor: Pedagogika – veřejná správa

ČESKÉ SPOLKY VE ŠTERNBERKU V LETECH 1908–1938
Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Libuše Podlahová, Dr.

OLMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a že jsem použil jen uvedených pramenů a literatury.

Ve Šternberku dne

podpis

Děkuji doc. PhDr. Libuši Podlahové, Dr. za její podněty a rady, které mi jako vedoucí mé bakalářské práce poskytovala při jejím zpracování. Děkuji pracovníkům státního okresního archivu v Olomouci v němž jsem prováděl výzkum pro tuto práci.

Obsah

ÚVOD	5
1. POLITICKÝ A SOUDNÍ OKRES ŠTERNBERK	7
1.1 PRŮMYSL A HOSPODÁŘSTVÍ.....	8
1.2 POLITICKÝ ŽIVOT.....	9
1.3 SPOLKOVÝ ŽIVOT.....	10
1.4 NĚMECKÉ ŠKOLSTVÍ.....	10
1.5 ŠTERNBERK V OBDOBÍ RAKOUSKO-UHERSKA 1908–1918.....	11
1.6 V OBDOBÍ PRVNÍ REPUBLIKY 1918–1938.....	11
2. NÁRODNÍ JEDNOTA – ZALOŽENÍ ODBORU	14
2.1 ORGANIZACE ODBORU A ČLENSKÁ ZÁKLADNA.....	15
2.2 ZISK VLASTNÍHO SÍDLA.....	18
2.3 AKTIVITY ODBORU V LETECH 1908–1918.....	22
2.4 ODBOR NÁRODNÍ JEDNOTY V NOVÉM STÁTĚ A ČINNOST UČITELŮ.....	27
2.5 KULTURNÍ ČINNOST A PODÍL UČITELŮ.....	29
2.6 NÁRODNOSTNÍ OTÁZKA.....	33
2.7 ŠKOLSKÁ OTÁZKA A UČITELÉ.....	40
2.8 SOCIÁLNÍ ČINNOST.....	48
2.9 SOCIÁLNĚ EKONOMICKÉ AKTIVITY, BYTOVÁ OTÁZKA A POZEMKOVÁ REFORMA.....	48
3. TĚLOVÝCHOVNÁ JEDNOTA SOKOL – ZALOŽENÍ	52
3.1 ORGANIZACE ODBORU, ČLENSKÁ ZÁKLADNA A PODÍL UČITELŮ.....	54
3.2 ČINNOST SOKOLA V LETECH 1923–1938 A ANGAŽOVANOST UČITELŮ.....	57
4. KATOLICKÁ TĚLOVÝCHOVNÁ JEDNOTA OREL	62
5. OKRESNÍ OSVĚTOVÝ SBOR VE ŠTERNBERKU A ČINNOST UČITELŮ	65
6. OKRESNÍ PÉČE O MLÁDEŽ VE ŠTERNBERKU A ČINNOST UČITELŮ	72
7. JEDNOTA ČESKOSLOVENSKÉ OBCE LEGIONÁŘSKÉ	75
8. KLUB ČESKOSLOVENSKÝCH TURISTŮ	77
9. NÁRODNÍ GARDA Č. 30	78
10. ÚLOHA A PŮSOBENÍ UČITELŮ VE SPOLKOVÉM ŽIVOTĚ	78
ZÁVĚR	81
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	84
JMENNÝ REJSTŘÍK	87

Úvod

Motivací proč jsem si vybral zrovna téma českých spolků ve Šternberku je několik. Kromě osobního a celoživotního vztahu ke Šternberku, je dalším důvodem mé profesní zaměření historika. Neméně nepodstatnou příčinou je, že v mém předchozím studiu se můj zájem zaměřoval na historii města v období první republiky, takže tato práce jen pokračuje v započatém trendu. Problematika českých spolků je bytostně spjata se zdejší českou menšinou, ale i širším kontextem dějin města, čímž se dotýká mnoha oblastí tehdejšího společenského českého i německého života.

Cílem této předkládané práce je pokus o objasnění role českých spolků v životě české menšiny v letech 1908–1938 metodou historicko-srovnávacího diskursu. Předpokladem je teze, že ve smíšených oblastech se oproti homogenním českým oblastem českým spolkům přikládala zvláštní pozornost. Samozřejmě, že nešlo zdaleka jen o kulturní aktivity, ale i o osvětové, sociální, školské a hospodářské aktivity. Cílem je zvýraznit činnost menšinových učitelů, jako hlavních aktérů spolkové činnosti. Do naší práce nebyly záměrně zařazeny spolky politické a odborové, protože se vymezenému tématu vymykají.

V případě Šternberka, stejně jako soudního okresu platí, že dosud chybí moderní zpracování jeho dějin. Badatel zabývající se jeho historií tak musí většinou čerpat ze starší literatury nebo přímo z archivních pramenů. Pro dějiny města jsou nadále cenné vlastivědné práce Zdeňka Opluštily.¹ Pro faktografické a místopisné údaje o okresu i městě je nadále nepostradatelný Historický místopis.² Dílčími problémy dějin města se pak soustavně zabývá Miroslav Koudela ze státního okresního archivu v Olomouci, z jehož článků se dá připomenout historický seriál o dějinách města ve 20. století, zveřejňovaný ve Šternberských listech. Z německé literatury se dá použít překonané, ale z faktografického hlediska pořád cenné dílo Wilhelma Stiefa.³ Z novější literatury se dá připomenout sborník věnující se českým spolkovým aktivitám v československém pohraničí.⁴

Z literatury týkající se přímo českých spolků lze použít publikace z produkce Národní jednoty, ať už jsou to výroční zprávy nebo věstník Stráž Moravy. Zprávy o činnosti ostatních spolků najdeme většinou v oficiálních věstnicích, to je případ Sokola, jednoty československé obce legionářské nebo klubu československých turistů. Z regionálních

---

¹ OPLUŠTIL, Z. *Šternbersko: Vlastivědná čítanka*. b. m.: vlastní náklad, 1931.

² BARTOŠ, J. a kol. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Svazek III., Profil: Ostrava, 1972.

³ STIEF, W. *Geschichte der Stadt Sternberg*. Thayngen-Schaffhausen 1934.

⁴ SOMMER, K. (ed.) a kol.: *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*. Ostrava, 2003.

novin stojí za pozornost zejména od roku 1929 vycházející Litovelský a Šternberský kraj a jeho menšinová rubrika. Z ostatních periodik se dění v regionu věnoval také olomoucký Pozor.

Dalším cenným a hlavním zdrojem k historii českých spolků jsou archivní prameny. Stav zachovalosti je různorodý a je zapříčiněn ztrátami v roce 1938 při spěšném odchodu českých obyvatel, válečnými nebo poválečnými událostmi. Víme, že některé archiválie se ztratily, jako kniha protokolů odboru Národní jednoty z let 1923–1938. V mnoha případech se nedochovaly žádné archivní fondy (klub československých turistů, legionáři, okresní péče o mládež) nebo se zachovalo jen torzo fondu, jako u tělovýchovné jednoty Orel. Najdeme i příklady spolků o kterých víme jen rok založení, to se týká zejména Národní gardy č. 30.

Povězme si o obsahu a struktuře diplomové práce. Na úvod je zařazena kapitola seznamující s historií města jako centra samosprávných, ale i státních institucí. Další kapitoly se zaměřují na shrnutí průmyslu a hospodářství, politický a kulturní život a poté na krátké shrnutí historického vývoje města v období Rakouska-Uherska a československé republiky. Následující kapitoly se věnují jednotlivým spolkům. Kapitoly odrážejí důležitost spolku, jeho působení a organizaci. Nejvýznamnější pozornost je věnována odboru Národní jednoty nejen protože byl druhým nejstarším českým spolkem ve Šternberku, ale také nejpočetnějším a jeho činnost se dotýkala prakticky všech oblastí spolkového života. Založení nebo spíše transformace čtenářského a pěveckého spolku Moravan (ten byl nejstarším a jediným českým spolkem) v odbor Národní jednoty roku 1908 byl důležitým přelomem v životě české menšiny, proto je i počátek diplomové práce odvozen od tohoto roku. Přelomový okamžik to nebyl ani tak proto, že nový spolek výrazněji rozvinul svou aktivitu, ale kvůli opoře (materiální, morální), kterou získal v olomouckém ústředí Národní jednoty pro východní Moravu. Svou širokou aktivitu mohl spolek rozvinout až po roce 1918. Jednotlivé kapitoly se těmito aktivitám věnují a snaží se postihnout nejdůležitější momenty spolkové činnosti. Vedle organizace spolku a jeho členské základny se věnují kulturní, národnostní, školské, sociální a hospodářské oblasti. V kulturní oblasti je zdůrazněn široký záběr kulturních aktivit a činnost učitelkú, od pořádání divadel až po přednášky a podpora prostějovských spolků. Národnostní otázka pojednává v nezbytně nutné míře o vztahu a nahlížení na německé obyvatele, o hájení českých zájmů u státních úřadů a o požadavcích na jejich obsazování. Všimá si i obecních voleb a snah o udržení české jednoty. Poměrně významnou a rozsáhlou problematikou byla školská otázka, kterou Národní jednota řadila na přední místo. Odbor byl iniciátorem

zřizování českých menšinových škol a finančně je podporoval. Angažoval se také spolu s ústředím a rodiči v intervencích o novostavby českých škol. I po jejich převzetí státem se je snažil v mezích možností podporovat, což souvisí především se sociální podporou dětí. V hospodářské oblasti neměl sice odbor moc možností jak ovlivňovat bytovou krizi nebo usazování a růst českého živnostnictva, ale jeho intervence u vedení tabákové režie alespoň přispěly k urychlení stavby bytových domů. Také svépomocná stavební akce v Lhotě nebyla i díky hospodářské krizi tak úspěšná jak si odbor zprvu představoval. Nelze opominout ani většinou neúspěšné intervence ve prospěch přijímání českých zaměstnanců a apelování na podporu českých živnostníků.

V případě tělovýchovné jednoty Sokol je zdůrazněna tělovýchovná úloha a překotný rozvoj v třicátých letech, kdy pod svá křídla soustředila ve sportovních odborech většinu provozovaných sportů. Mimo ideovou, tělovýchovnou a sportovní činnost není opomenuta ani kulturní činnost, i když je připomenuto, že v kulturní oblasti Sokol spolupracoval s Národní jednotou.

Kapitola o tělovýchovné jednotě Orel je ovlivněna torzovitým obsahem archivního fondu a doplněna o věstník Hanácké orelské župy. To platí i o jednotě československé obce legionářské a odboru klubu československých turistů. Okresní osvětový sbor se zaměřoval na lidovýchovnou a osvětovou činnost. Protože byl zřízen pro oblast soudního okresu je této činnosti mimo oblast města věnována jen nejnutnější pozornost. Bohužel archivní prameny a informace o místní osvětové komisi ve Šternberku chybí. Spolkem, který se věnoval zcela odlišné činnosti než výše jmenované spolky byla okresní péče o mládež věnující se sociální péči o děti do 18 let. Před závěrem je zařazena samostatná kapitola věnující se úloze menšinových učitelů ve spolkové činnosti a o jejich důležitosti pro tyto spolky, neboť ve Šternberku tvořili páteř spolkové aktivity a stručně se zmiňuje o pedagogickém působení.

1. Politický a soudní okres Šternberk

Město Šternberk, německy Sternberg „leží ve středu soudního okresu v místech, kde Nízký Jeseník spadá prudkým zlomem do Hornomoravského úvalu, na středním toku Sitky“ v nadmořské výšce 291 metrů.⁵

---

⁵ BARTOŠ, J. a kol. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Svazek III., Profil: Ostrava, 1972, s. 221.

Město se na počátku 20. století skládalo z několika městských částí: Dlouhé ulice (Langgasse), Lichtentál (Lichtenthal, dnes Světlov) s osadou Dolní Grunt (Niedergrund, dnes Dolní Žleb), Olomoucké předměstí (Olmützer Vorstadt) se skupinou domů Lhoty (Allhütten), Uničovské předměstí (Neustädter Vorstadt), Zámecký kopec (Schlossberg), Šternberk město, Sternfeld (dnes Hvězdné pole) s místní částí Mühlgraben (dnes Mlýnský příkop), Sterntál (Sternthal, dnes Hvězdné údolí), Wallberg (dnes Valy), Novosady (Neustift). Šternberk měl také několik samostatných katastrálních obcí, které se od městských částí odlišovaly.⁶

Šternberk byl centrem soudního a politického okresu. Až do roku 1909 se politický okres skládal ze soudních okresů Dvorce, Město Libavá a Šternberk. V tomto roce došlo k zásadní reorganizaci politického okresu, když byl soudní okres Dvorce a Město Libavá připojen k nově zřízenému okresnímu hejtmánství Moravský Beroun a ke Šternberku připojen od politického okresu Litovel soudní okres Uničov. K politickému okresu tak v roce 1912 patřilo 73 obcí a od roku 1919 72 obcí. Kromě korektur hranic okresu v roce 1924 zůstal politický okres až do roku 1938, kdy Šternberk patřil do říšské župy Sudety a stal se střediskem landrátu nezměněn.⁷

Kromě centra okresní správy, okresního hejtmánství byl stejnojmenný soudní okres sídlem okresního soudu a živnostenského soudu (od roku 1931 samostatný pracovní soud), sídlem velitelství četnického oddělení (v roce 1925 příslušelo OČV ve Šternberku, Rýmařově a Moravském Berouně) a od roku 1937 zde sídlil státní policejní úřad. Daňovou agendu v oblasti přímých daní obstarávalo do roku 1919 okresní hejtmánství poté berní správa a nepřímé daně berní úřad a dočasně od roku 1920 důchodkový kontrolní úřad. Sídlilo tu okresní oddělení kontroly finanční stráže, finanční stráž a cejchovní úřad.

1.1 Průmysl a hospodářství

V druhé polovině 19. století byl Šternberk významným střediskem textilní výroby na střední a severní Moravě. Na počátku 20. století se textilní výroba dostává do trvalé krize, která se po rozpadu Rakousko-Uherska prohloubila zpřetrháním obchodních vztahů se zahraničím a zánikem řady podniků. V roce 1930 zbylo ve městě zhruba 10 tkalcoven (1

---

⁶ BARTOŠ, J. a kol. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Svazek III., Profil: Ostrava 1972, s. 235.

⁷ *Taméž*, s. 221.

ruční). Největším podnikem byla tkalcovna Gröger-Mikulaschek, zaměstnávající v roce 1930 350 pracovníků. Upadající textilní průmysl nenahradila ani obuvnická výroba.⁸

Největším podnikem ve městě a širokém okolí byla státní tabáková továrna, zřízená v roce 1872. Ta zaměstnávala v roce 1910 1 564 zaměstnanců, ale vlivem modernizace výroby se počet zaměstnanců postupem doby snižoval, takže v roce 1930 zde pracovalo 737 zaměstnanců. Mezi významnější průmyslová odvětví patřilo potravinářství. Největším podnikem byl Kubelkův pivovar se sladovnou. Nejvýznamnějším průmyslovým odvětvím byl dřevozpracující průmysl zastoupený výrobou nábytku. Největším podnikem byla Moravská společnost pro průmysl dřevařský. Malý význam měla strojírenská výroba, protože pokusy o dlouhodobější udržení založených podniků skončily většinou zánikem. Zcela okrajový význam mělo stavebnictví a chemický průmysl. O struktuře a velikosti místních podniků svědčí, že drtivá většina patřila k malovýrobě, podniků střední velikosti bylo relativně málo, počet zaměstnanců se většinou pohyboval od 1 do 50 zaměstnanců.⁹

Zemědělství mělo ve městě okrajový význam, ale sídlila zde správa rozsáhlého lichtensteinského velkostatku, od roku 1926 převzal péči o pozemkový a lesní majetek lesní úřad. Sociální skladba obyvatelstva korespondovala se zařazením obyvatelstva podle postavení v povolání z roku 1930, když nejpočetnější skupinu tvořilo dělnictvo, úřednictvo a zřízení.¹⁰

Ve městě působila rozvinutá infrastruktura zdravotnických zařízení, ve kterých v roce 1930 pracovalo 118 zaměstnanců. Šlo především o zemský ústav pro choromyslné ve Lhotě a vojenský léčebný ústav pro plicní choroby. Nemocnice se v roce 1912 dočkala moderního areálu. Dále zde působila okresní nemocenská pokladna a nemocenské pokladny, chudobinec, sirotčinec, dětský domov, okresní dětský domov, dívčí penzionát a německá i česká okresní péče o mládež.¹¹

1.2 Politický život

Ve druhé polovině 19. století byl Šternberk významným centrem dělnického hnutí a přes úpadek textilního průmyslu si své postavení udržel až do konce třicátých let 20. století. Potvrzují to jak výsledky celostátních voleb (parlamentní, okresní a zemská

---

⁸ BARTOŠ, J. a kol. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Svazek III., Profil: Ostrava, 1972, s. 236.

⁹ *Tamtéž*, s. 237.

¹⁰ *Tamtéž*, s. 238.

¹¹ *Tamtéž*, s. 238.

zastupitelstva), tak výsledky v obecních volbách, kdy německá sociální demokracie dosahovala nejlepších volebních výsledků. Ve městě sídlilo od počátku dvacátých let krajské vedení strany a tiskový orgán Volkswacht. Od roku 1919 byl Šternberk sídlem celostátního odborového svazu tabákových dělníků a dělnic (sociálně demokratického) s vlastním časopisem a od roku 1924 obdobného svazu dřevodělníků. Na konci dvacátých a na počátku třicátých let sílil politický vliv nacionalistických stran DNSAP¹² a DNP.¹³ Po jejich zákazu se členstvo většinou přesunulo do Henleinovi Sudetoněmecké strany (SdP) a v roce 1935 strana dosáhla velkého volebního vítězství na úkor ostatních německých stran. Stabilním voličským potencionálem až do roku 1935 disponovali křesťanští sociálové (DCVP) a dobrých volebních výsledků především ve dvacátých letech dosahovali němečtí živnostníci (DGP). Organizace Komunistické strany založená v roce 1921 měla spíše okrajový vliv.¹⁴

1.3 Spolkový život

Byl pestrý, ale přes pozdější rozvoj kulturních aktivit českých spolků mělo město vliv převážně na německé okolí. Mezi nejvýznamnější německé spolky patřily Bund der Deutschen Nordmährens, Schulverein (od roku 1924 Deutscher Kulturverband), odborové spolky (kovodělníků, železničářů, úředníků...), tělovýchovné-Turnverein, Turnerbund a dělnická tělovýchovná jednota. Mimo to zde bylo mnoho hudebních, náboženských, zájmových a stavovských spolků.

1.4 Německé školství

Bylo vybudováno od nejnižšího stupně až po vyšší v druhé polovině 19. století. Ve městě existovalo 6 obecných škol (2 chlapecké, 2 dívčí, 1 Novosady, 1 klášterní) později zredukovaných na 5. Měšťanské školství bylo zastoupeno 2 školami (chlapecká, dívčí). Učňovské školství zastupovala až do svého zrušení v třicátých letech odborná škola tkalcovská (1934) a živnostenská škola pokračovací. Nejvyšší stupeň vzdělání bylo možno absolvovat na zemské reálné škole. Výčet škol uzavírala městská hudební škola.¹⁵

---

¹² Do roku 1919 Deutsche Arbeiterpartei, od roku 1919 Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei.

¹³ Od roku 1919 Deutsche Nationalpartei.

¹⁴ BARTOŠ, J. a kol. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Svazek III., Profil: Ostrava, 1972, s. 239.

¹⁵ *Tamtéž*, s. 240.

1.5 Šternberk v období Rakousko-Uherska 1908–1918

Na počátku 20. století nic nenaznačovalo, že by se měl rozvoj města zastavit, ale už v létě 1909 propukly politické a sociální nepokoje. Protesty proti výsledkům obecních voleb vedla německá sociální demokracie. Nedlouho poté propukly velké stávky v místních textilních továrnách, které skončily až na počátku následujícího roku. V některých továrnách musela kvůli obnově výroby zasahovat i vojenská asistence. V roce 1911 se dělníci aktivizovali proti citelnému zdražování zboží každodenní spotřeby pořádáním vlny demonstrací pod heslem „Hladovíme“. Poslední demonstrace a stávky v textilkách a městě proběhly na začátku roku 1914.¹⁶

Dalším znepokojivým jevem byla stupňující se „nacionální averze“ mezi německým a českým obyvatelstvem. Důsledkem vyhocování situace bylo rozhodnutí městské rady, která v prosinci 1909 výslovně stanovila, že každý nový šternberský měšťan musí složit přísahu, podle níž se zavazoval „vždy chránit německý charakter města Šternberka“. Vyvrcholením pak bylo násilné ukončení české slavnosti při otevření Národního domu v roce 1914 německými nacionály. Posledním narůstajícím problémem bylo napětí mezi katolíky a zdejšími pokrokáři, což mnohdy skončilo napadáním shromáždění katolických spolků.¹⁷

Přes tyto znepokojivé tendence se rozvoj města nezastavil. V roce 1912 město dostalo nové elektrické osvětlení, o rok později byly vydlážděny hlavní ulice v centru města. Nadějný rozvoj zastavila začínající 1. světová válka. Během čtyř let obyvatelé města zažili prohlubující se zásobovací krizi, veřejné budovy zabrala armáda, vyučování ve školách (až na Novosady) bylo omezeno a zastaveno. Město zaplavila vlna hladových uprchlíků a od roku 1915 byl ve městě umístěn 35. střelecký pluk ze Zloczowa.¹⁸

1.6 V období první republiky 1918–1938

Vznik samostatného státu se donesl českým obyvatelům města s denním zpožděním, a to díky navrátilcům, které převrat zastihl v Olomouci. Zatímco česká menšina ve Šternberku ho s radostí přivítala, němečtí obyvatelé volali po právu na sebeurčení. Naděje byly vkládány do Německého Rakouska, zahrnujícího i německé oblasti českého území,

---

¹⁶ KOUDELA, M. Šternberské století 1909–2009. Část 2. *Šternberk v posledních letech „starého mocnářství“ (1909–1918)*. In: Šternberské listy, 1. září 2009, č. 14, s. 9.

¹⁷ *Tamtéž*, s. 9–10, Koudela, M. Šternberské století 1909–2009. Část 1. *Šternberk na počátku 20. století*. In: Šternberské listy, 1. září 2009, č. 14, s. 8.

¹⁸ *Tamtéž*, s. 10.

jehož zakládání se zúčastnili i němečtí poslanci z českých zemí zvolení do říšské rady.¹⁹ Šternberk měl být součástí provincie Sudetenland. Protože představitelé německé samosprávy odmítli uznat nový stát, muselo být okresní hejtmanství přesunuto do Štěpánova, kde úřadovalo až do 19. prosince 1918.²⁰

Pro správu politického okresu Šternberk byl 30. října 1918 utvořen výkonný výbor německého národního shromáždění, jehož předsedou se stal šternberský starosta Johann Langer a ve výboru měly své zástupce všechny německé politické strany. Po celou dobu své krátké existence se výkonný výbor zabíral výhradně řešením hospodářských a zásobovacích problémů,²¹ které se vlivem zhroucení zásobování rapidně zhoršovaly.

Výkonný výbor postupem času ztrácel svůj význam a jeho funkce přebíraly obnovené městské orgány. Formální existence se rozplynula obsazením provincie vojenskými jednotkami. Obsazení se obešlo bez incidentů, stejně jako 18. prosince ve Šternberku. Státní úřady převzaly správní komise a dozorem nad městskými orgány byl pověřen vládní komisař. Po obsazení však nadále přetrvávaly hospodářské a sociální problémy, vedoucí u zradikalizovaných nezaměstnaných k mnoha demonstracím.²²

Ačkoliv to československé státní orgány zakázaly, pokračovala také politická agitace pro volby do rakouského Národního shromáždění.²³ Jako vyjádření nesouhlasu s protiakcí československých úřadů byla německou sociální demokracií s podporou ostatních německých stran na 4. března naplánovaná generální protestní stávka. Té se zúčastnilo až 6000 německých obyvatel. Zprvu poklidná demonstrace se proměnila na násilnou akci, když dav obsadil okresní hejtmanství, okresní soud a poštovní úřad, odkud vyhnal jejich úřednický personál. Poté došlo k obsazení strážnice a odzbrojení přítomných vojáků. Na pomoc přispěchala vojenská jednotka, která i přes několik výzev k rozejití nedokázala dav uklidnit, načež došlo k potyčce o zbraň svobodníka Plachého a k jeho zastřelení. Vojáci palbu opětovali jednotlivými výstřely a před ostřelováním se stahovali z centra města. Dav se podařilo rozehnat až veliteli zdejší posádky a celkové uklidnění přinesl až příjezd

---

¹⁹ Postupně vznikly čtyři německé provincie: Deutschböhmen, Deutschsüdmähren, Sudetenland a Böhmerwaldgau.

²⁰ OPLUŠTIL, Z. *Šternbersko: Vlastivědná čítanka*. b. m.: vlastní náklad, 1931, s. 223.

²¹ KOUDELA, M. *K činnosti tzv. Výkonného výboru německého Národního shromáždění ve Šternberku na podzim 1918*. In: OAO 1988, Olomouc, 1989, s. 60–63. V listopadu 1918 se ve Šternberku vyskytovalo přes 1000 navrátilců z fronty, pro které musela vojenská rada zajistit základní životní potřeby.

²² Nejvýraznějším příkladem je demonstrace nezaměstnaných 4. února 1919, kdy se nezaměstnaní z vlastní iniciativy vydali do okolních německých obcí a pod pohrůžkami násilí si chtěli vynutit vydání požadovaných potravin. Při tom došlo k několika potyčkám a incidentům. RÁKOSNÍK, J. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity. Nezaměstnanost v Československu v letech 1918–1938*. Praha: Karolinum, 2008, s. 142.

²³ Podrobněji viz ČERMÁK, M. *Ohlas vzniku Československé republiky ve Šternberku*. In: *Střední Morava*. Sv. 2. Olomouc, 1968, s. 48.

vojenské posádky z Olomouce. Ztráty na lidských životech čítaly dva na straně vojenské a 15 civilních obětí.²⁴

Březnové události přispěly k národnostnímu napětí, které se v průběhu dvacátých let pomalu vytrácelo. Státní správa reprezentovaná okresním úřadem od roku 1919 postupně odstraňovala připomínky a státní znaky mocnářství, habsburské dynastie a německého císařství ze šternberských ulic jejich přejmenováním a podporovala zlepšení života české menšiny. Už první sčítání z roku 1921 naznačilo její pomalý růst, ačkoliv město nadále zůstávalo německé. Od roku 1922 byla městskou radou na německých obecných školách schválena povinná výuka češtiny od 3. ročníku. Od roku 1923 bylo povinné dvojjazyčné značení ulic a o rok později i dvojjazyčné označení hostinců. V roce 1924 byl konečně schválen nový zastavovací plán města. Protože o městské samosprávě se budeme zmiňovat v konkrétnějších obrysech můžeme konstatovat, že zůstala po celou dobu německou. Vedení města muselo v první polovině dvacátých let řešit především neutěšený stav městských financí²⁵ a špatnou sociální situaci ve městě.²⁶

Život ve městě se pomalu vracel do starých kolejí, o čemž svědčí kulturní oživení reprezentované automobilovými závody do vrchu *Ecce homo*, znovuotevřením městského muzea a stavbou Saxingerova kina v roce 1921. V roce 1928 bylo otevřeno druhé kino Hess. Ve dvacátých letech byl na místě zrušeného hřbitova v Opavské ulici vybudován městský park. Naopak textilní průmysl ve městě tvořící stále hlavní průmyslové odvětví se po vzniku republiky dostával do stále většího útlumu a pomalu odumíral. Hlavním zaměstnavatelem ve městě se tak stala státní tabáková továrna. Mezi další obtížně řešitelný úkol komunální politiky zůstávala zvláště ve druhé polovině dvacátých let i přes významnou podporu města bytová krize. Sčítání obyvatelstva v roce 1930 ukázalo kromě vzrůstu české menšiny negativně pokračující demografický trend, klesající počet obyvatelstva (z 14 601 v roce 1910 na 12 760). Slibné hospodářské oživení bylo přerušeno

---

²⁴ Zpracováno podle: ČERMÁK, M. *Ohlas vzniku Československé republiky ve Šternberku*. In: Střední Morava. Sv. 2. Olomouc 1968, s. 44–51. KOUDELA, M. *4. březen 1919 ve Šternberku*. In: Kulturní zpravodaj města Šternberka 1989, č. 3, s. 11–13. KNAIBL, J. *Vzpomínky státního zástupce*. Olomouc, 1932, s. 48–58.

²⁵ Na krytí rozpočtového schodku ve výši přesahující 1 100 000 Kč musely být v lednu 1924 zavedeny monstrózní obecní přírážky k přímým daním (171 % k domovní činžovní dani, 700 % k pozemkové dani a 550 % k ostatním přímým daním).

²⁶ KOUDELA, M. *Šternberské století 1909–2009. Část 3. První léta v Československé republice (1919–1928)*. In: Šternberské listy, 15. září 2009, č. 15, s. 6. Příznačné je stěžování městského kronikáře z roku 1922 „na chybějící podnikatelský duch místních živnostníků i průmyslových podnikatelů, kteří podkopávají snahu obecního zastupitelstva o vytvoření nových pracovních příležitostí. Stovky dělníků musí hledat obživu mimo své město a denně přepřítávají vlaky do Olomouce, velký počet obyvatel zůstává nadále bez práce. „Sousední města vzkvétají, zatímco Šternberk pospává v koutě a upadá do jakéhosi spánku Šípkové Růženy.“

otřesy velké hospodářské krize na počátku třicátých let, která v „německých“ regionech trvala podstatně déle než v českých. Znovu musely být obnovovány státní stravovací akce a městem organizované nouzové akce pro nezaměstnané. Zanikla celá řada šternberských podniků, především textilních a propouštět musela i státní tabáková továrna. Šternberský okres a město trpělo jednou z nejvyšších nezaměstnaností v republice. Ještě v roce 1937 bylo ve Šternberku 3 822 nezaměstnaných pobírající podporu a dalších 3 400 nezaměstnaných bez jakékoliv státní nebo odborové podpory. Špatná hospodářská a sociální situace se odrazila v národnostní radikalizaci a vzestupu politické podpory negativistických stran DNSAP, DNP a později SdP. Město v druhé polovině třicátých let připomínalo kolbiště na němž se střetávaly sudetoněmecké bojůvky s jejich demokraticky smýšlejícími odpůrci z řad německé sociální demokracie a české menšiny. Šternberk byl obsazen 9. října 1938, když byl předtím opuštěn většinou českého obyvatelstva.²⁷

2. Národní jednota – založení odboru

Předchůdcem odboru Národní jednoty ve Šternberku (NJ) byl čtenářský spolek (později čtenářsko-pěvecký spolek) Moravan, založený roku 1883. Podle vzpomínek dlouholetého člena odboru Metoděje Krampola byli členové spolku z Ústředního výboru NJ v Olomouci jeho tehdejší tajemníkem Adolfem Kubisem, který se o situaci české menšiny začal soustavněji zajímat od roku 1906, přesvědčováním o přeměnu spolku na odbor Národní jednoty. Většina členů a předseda Moravanu Josef Houšteký byli proti této přeměně. Zdá se, že za tímto postojem byly obavy z reakce německých nacionálně orientovaných obyvatel, jenž v minulosti útočili na sídlo spolku a jeho majetek. Dá se tedy pochopit argumentace těchto členů, „že Národní jednota jest spolek politický, a proto prý by ve Šternberku neobstál“, neboť tak ho němečtí nacionálové bezesporu chápali.²⁸

Menší a radikálnější část členů nakonec prosadila, aby byl Moravan přijat za člena NJ už v roce 1903, ale to činnost spolku neoživilo, neboť od roku 1905 do roku 1908 se nezachovaly žádné zápisy schůzí.²⁹ Metoděj Krampol se měl v roce 1907 osobně zúčastnit jako delegát na valné hromadě NJ v Olomouci, kde se setkal s Adolfem Kubisem, který ho ujistil o plné podpoře přeměny Moravanu v odbor. Pro získání členů spolku pro plánovaný záměr přijel během roku 1908 z olomouckého ústředí agitovat profesor František Papírník.

²⁷ KOUDELA, M. Šternberské století 1909–2009. Část 4. *Šternberk v době hospodářské a politické krize (1929–1938)*. In: Šternberské listy, 30. září 2009, č. 16, s. 9–10.

²⁸ *Stráž Moravy*, 24. listopadu 1928, č. 3, s. 52.

²⁹ LÁZNIČKA, F. *Češi ve Šternberku*. MNV Šternberk, 1968, s. 10.

Spolek byl založen na mimořádné valné hromadě spolku Moravan 22. listopadu 1908, za účasti Adolfa Kubise, a to schválením transformace většinou jednoho hlasu za pouhé účasti 13 členů. Prof. Papírník v proslovu mimo jiné poukázal na národnostní poměry, „kdy vážná dnešní doba nás nalézá nepřipravené, netečné a nezorganizované. Jen tak jest možno, že upírána naše práva a místo nich, že klidíme zpupný výsměch všech, kteří jsou dnes mocnými (...) Nepochopení sebe, bída a Němci ovládá národ.“ Dále vyzdvihl význam národní semknutosti, vzdělání a svépomoci a obětování se ve prospěch celku.³⁰

Odbor převzal spolkový majetek Moravana: klavír, knihovnu se 430 svazky, kolem 1500 korun vkladů a 5 podílů Národního domu v hodnotě 500 korun.³¹ Zvoleno bylo i nové vedení a předseda, protože Josef Houšteký tuto funkci odmítl s odůvodněním, „že novému spolku zapotřebí mladých sil ku zdárnému rozvoji.“³² Jako poděkování za svou předešlou činnost v Moravanu byl jmenován čestným členem odboru. Předsedou odboru byl zvolen lékař zemského ústavu pro choromyslné ve Lhotě dr. Ignát Tiefenbach, jednatel Svatopluk Navrátil, pokladníkem Eduard Žitník, knihovníkem Metoděj Krampol a hospodářem Antonín Hekerle.³³

2.1 Organizace odboru a členská základna

Shrňme si nejprve, jaké úkoly a zaměření měla Národní jednota. Především to byly úkoly národní, prováděné vyšetřováním národnostních poměrů a soukromé sčítání lidu. Další činností bylo povzbuzovat české vědomí ve smíšených oblastech a zvyšovat počet českých duší a českého rázu obcí a měst veřejným a soukromým používáním české řeči, českých tiskopisů, „české zboží s českými nápisy a značkami kupovati a prodávati, vše české podporovati,“ podle zásad hesla „Svůj k svému!“³⁴ Dalšími úkoly byla podpora českého turistického ruchu, českých tiskovin a knihoven, zakládání a podpora českých škol, vyžadování českých bohoslužeb a českých zápisů do matrik ve smíšených oblastech. Mezi další významnou činnost patřilo působení v oblasti vzdělávání.³⁵

---

³⁰ Tamtéž, s. 52. SOkA Olomouc, fond: *Odbor Národní jednoty Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis mimořádné valné hromady z 22. listopadu 1908, nezpracován. Zápis je zaprotokolován až zpětně, neboť se zápis po valné hromadě ztratil.

³¹ LÁZNIČKA, F., *c. d.*, s. 11.

³² SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis mimořádné valné hromady z 22. listopadu 1908, nezpracován.

³³ SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 29. listopadu 1908, nezpracován.

³⁴ *Věstník Národní jednoty v Olomouci*, leden-březen 1906, č. 1–2, s. 2.

³⁵ *Věstník Národní jednoty v Olomouci*, leden-březen 1906, č. 1–2, s. 3.

Mimo vzdělání byly neméně důležité úkoly směřující pro hmotné povznesení. Ty spočívaly v zemědělské osvětě a propagaci moderních zemědělských a hospodářských technik a postupů šířených odborným tiskem a přednáškami. Nezbytná byla podpora českých obchodníků a dodavatelů. V oblasti finanční byla spatřována úloha NJ v zakládání a podpoře českých peněžních ústavů. Odbory měly také přihlížet k sociální a spolkové situaci v místě.³⁶

Šternberský odbor čítal po svém založení 58 členů ze Šternberka a Lhoty. Většina členů pracovala v zemském ústavu pro choromyslné ve Lhotě. Bilance spolkového jmění dosáhla koncem roku 1908 zisku 2121 korun. Protože převážnou část členů tvořili státní zaměstnanci, byla v odboru a jeho výboru velká fluktuace. Předseda odboru dr. Ignát Tiefenbach působil ve funkci jen rok. Podle Metoděje Krampola se předseda k valné hromadě ani nedostavil a poslal dopis, „že předsednictví za žádných okolností více nepřijme.“³⁷ Je to jediná zpráva, která se nám dochovala, neboť v knize protokolů odboru je jen oznámeno datum plánované valné hromady, 19. prosince 1909, ale zápis o valné hromadě zde chybí.³⁸ Proč takto bývalý předseda reagoval, můžeme jen domýšlet, ale velkou roli asi sehrály obavy z případných problémů z německé strany. Dalším předsedou byl zvolen rolník ze Lhoty František Zedník, který tuto funkci přijal až po přemlouvání a vykonával ji do počátku roku 1912, kdy se jí vzdal. Ostatní členové odboru odmítali tuto funkci vykonávat „z obavy před terorem ze strany Němců.“ Reálně hrozila možnost zániku odboru, proto převzal funkci předsedy počátkem roku 1912 Metoděj Krampol, i když pracoval jako zřízenec v zemském ústavě pro choromyslné a mohl se stát terčem šikany. „Budiž k chvále onoho ředitele podotčeno (dr. Schuberta), že mně nikdy v tom ohledu výtek nečinil,“ vzpomínal později. Horší to bylo s ostatními nacionálně zaměřenými obyvateli, kterým byl vhodným terčem útoků. Toho nezůstaly ušetřeny ani jeho děti navštěvující německou školu.³⁹

V letech 1910–1912 se ve funkci jednatele postupně vystřídali Metoděj Krampol, Jan Smysl, Bohumil Skoupil a Kristián Pospíšil. Poté funkci jednatele vykonával Jan Homola. Funkci pokladníka po Eduardu Žitníkovi (1908–1910), který se s odborem rozešel, převzal

---

³⁶ *Věstník Národní jednoty v Olomouci*, leden-březen 1906, č. 1–2, s. 4–7.

³⁷ *Stráž Moravy*, 24. listopadu 1928, č. 3, s. 52.

³⁸ SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 2. prosince 1909, nezpracován.

³⁹ *Stráž Moravy*, 24. listopadu 1928, č. 3, s. 52.

František Helan a od roku 1911 Milada Bezrouková. V roce 1912 byl zvolen místopředsedou účetní dřevařské firmy Gustav Pelikán.⁴⁰

Počet členů odboru až do roku 1914 kolísal od 58 do 76 členů. Podle výroční zprávy za rok 1908 čítal odbor 73 členů, z toho 69 mužů a 4 ženy.⁴¹ O rok později 65 členů, 59 mužů a 6 žen.⁴² V roce 1910 to bylo 66 členů, 58 mužů a 8 žen.⁴³ V roce 1911 čítal nejvyšší počet 76 členů, z toho 68 mužů a 8 žen.⁴⁴ V roce 1912 klesl počet členů na 59, 49 mužů a 10 žen.⁴⁵ Pokles pokračoval i v roce 1913 až na pouhých 52, 43 mužů a 9 žen.⁴⁶

V období 1. světové války byly všechny činnosti spolků omezeny a značná část členů byla povolána na frontu. Poslední schůzi odboru byla valná hromada konaná 31. ledna 1915 za účasti 17 členů, která znovu zvolila staré předsednictvo. Poté byl nucen v únoru 1915 odejít předseda Metoděj Krampol do Jihlavy a ve válečných letech 1916–1918 se nekonala žádná schůze ani valná hromada odboru, i když nový předseda František Zedník a místopředseda Gustav Pelikán vedli spolkové záležitosti nadále.⁴⁷

Finanční situace odboru nebyla od jeho vzniku až do roku 1912 dobrá. Už po krátkém působení odboru v roce 1908 bylo konstatováno, „že členské příspěvky nestačí ke krytí běžných výloh, proto bylo nutno sáhnouti na kmenové jmění.“⁴⁸ Finanční situace byla částečně způsobena i nedbalým placením příspěvků. Dlouhodobými problémy, které musel výbor řešit bylo krytí výloh na předplatné časopisů a novin. Zaplacení předplatného se často kvůli nedostatku financí odkládalo, proto musel výbor na svých schůzích, zejména v letech 1910–1912 řešit časté upomínky zaslané z redakcí předplacených novin. Na začátku roku 1912 byla „projednána trapná kapitola ohledně odebíraných časopisů“ a konstatováno, že celková částka předplatného se zdá výboru zbytečně velkou. Výbor musel vyřešit dluh za předplatné odebíraných časopisů z minulého roku (1911). Jednatel proto dostal za úkol jednat s příslušnými redakcemi o vyřešení stávající situace. Výsledky jednání byly střídavé, některá periodika snížila cenu předplatného, některá na snížení nepřistoupila.⁴⁹

---

⁴⁰ LÁZNIČKA, F., *c. d.*, s. 11.

⁴¹ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1908*. Olomouc 1909, s. 144.

⁴² *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1909*. Olomouc 1910, s. 110.

⁴³ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1910*. Olomouc 1911, s. 102.

⁴⁴ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1911*. Olomouc 1912, s. 99.

⁴⁵ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1912*. Olomouc 1913, s. 86.

⁴⁶ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1913*. Olomouc 1914, s. 111.

⁴⁷ LÁZNIČKA, F., *c. d.*, s. 13.

⁴⁸ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1908*. Olomouc 1909, s. 144.

⁴⁹ SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 18. ledna 1912, nezpracován.

Odbor se snažil získávat nové členy a dary pomocí písemných žádostí na peněžní ústavy, spolky i jednotlivce. Vedení odboru se snažilo přitáhnout do svých řad i mladou generaci s cílem zapojit ji do spolkové činnosti prostřednictvím pořádání divadla a podobných činností. Mimo členské příspěvky, tvořily další zdroje příjmů taneční zábavy a další zábavní podniky. Zlepšení finanční situace nastalo díky iniciativě dámského odboru NJ v Prostějově, který se od dubna 1912 rozhodl podporovat místní odbor. Nutno podotknout, že ústředí v Olomouci, především tajemník Kubis, bylo zprvu odborem kritizováno za neochotu zavést „čilejší“ spojení s dámským prostějovským odborem.⁵⁰

2.2 Zisk vlastního sídla

Odbor sídlil v pronájmu u bývalého předsedy Moravanu Josefa Houšteckého č. 1 na rohu Olomoucké a Krátké ulice. Pronajaté místnosti byly sice malé (asi 25 m²), ale pro činnost odboru musely vystačit.⁵¹

Již na počátku činnosti odboru, v lednu 1909 bylo debatováno o získání vlastních spolkových prostor, ačkoliv si všichni uvědomovali, že jde o dlouhodobou otázku. Přeměna spolku a ani nově zhotovená informační tabule odboru neunikla pozornosti vandalů a v noci z 19. na 20. června byla zašpiněna. O tři měsíce později byly 26. září rozbity okna odboru. Pachatele se tentokrát podařilo chytit a podat na ně trestní oznámení. Byli jimi studenti místní německé reálky. Trestní oznámení bylo odborem nakonec „po kajícím doznání viníků“ staženo, ale škodu museli studenti uhradit.⁵²

Na počátku roku 1910 se odbor ve vyhrocené atmosféře protičeských nálad v souvislosti s obecními volbami ve Stádle, jenž rozdmýchával šternberský list Deutches Volksblatt svými články, obával o bezpečnost českých občanů a o svůj majetek. Proto byl zveřejněn otevřený list adresovaný c. k. okresnímu hejtmanství ve Šternberku žádající o ochranu české menšiny.⁵³ I když městem hlídkovali četníci, místnost odboru byla ponechána bez ochrany, takže o několik dní později, 13. února, po německé politické schůzi věnované nadcházejícím obecním volbám ve Stádle za účasti německých poslanců

---

⁵⁰ SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 8. září 1912, nezpracován.

⁵¹ LÁZNIČKA, F., *c. d.*, s. 8–9.

⁵² SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 26. června a 28. září 1909, nezpracován.

⁵³ *Pozor*, 9. únor 1910, č. 28, s. 2. List byl podepsán výborem místního odboru NJ, Ústředním výborem NJ pro východní Moravu v Olomouci a Starostenským sborem okresu šternberského.

byla vybyta okna místního odboru a ukradnuta lampa. V místnosti právě pobývali mnozí členové a návštěvníci z okolí.⁵⁴

V březnu 1912 byly ve spolupráci s předsedou šternberského okrsku učitelem Janem Vaníčkem a předsedou družstva Národního domu⁵⁵ učitelem Janem Nedopilem z Liboše prohlédnuty dvě nabízené nemovitosti pro nové sídlo odboru, ale byly uznány jako nevhodné. V dosavadním sídle byla alespoň zavedena elektřina a lepší ventilace. Až koncem roku 1912 byl na schůzi šternberského okrsku NJ v Hnojicích zvolen zvláštní výbor pro zakoupení budovy. Mezi jeho členy patřil ředitel Pozemkového úřadu v Olomouci Oldřich Hlinecký, tajemník ústředí NJ v Olomouci Adolf Kubis, předseda okrsku učitel Jan Vaníček z Bohuňovic a předseda odboru Metoděj Krampol.⁵⁶

V Olomouci se 13. března⁵⁷ sešel výbor zástupců ústředního výboru NJ, předsedkyně dámského odboru NJ v Prostějově Luisa Fabiánová, ředitel Pozemkového ústavu Oldřich Hlinecký, předseda družstva Národního domu Jana Nedopil, předseda šternberského okrsku Jana Vaníček a předseda šternberského odboru Metoděj Krampol, aby projednal koupi měšťanské stělnice číslo 41 v Olomoucké ulici od majitele Aloise Belledy žijícího ve Vídni za částku 49 000 korun. Na koupi přispěl šestitisícovým obnosem dámský odbor NJ v Prostějově a družstvo Národního domu. Zbytek částky byla záloha z ústřední pokladny NJ v Olomouci. Koupi stělnice byl pověřen Oldřich Hlinecký, který ihned 14. března odjel za majitelem do Vídně. „Aby kup nebyl znemožněn, neřekl jsem o tom ani svým nejbližším známým ve Šternberku. Příští den a noc prožil jsem ve velkém napětí, zdaří-li se koupě či nikoliv, až lístek vrch. řed. Hlineckého mně zasláný z Vídně potvrzoval koupi“, vzpomínal později tehdejší předseda odboru Metoděj Krampol.⁵⁸

Zpráva o prodeji stělnice vyvolala „skandál“ a objevila se ve šternberských novinách, ve kterých vyšel článek s příznačným názvem „Národní zrada“. „Výbuchy nejhlubšího vzrušení a roztrpčení otrásají našim městem. Ono místo, v němž se scházely špice německého měšťanstva, není již majetkem německým. Zradou bývalého našeho spoluměšťana Al. Belledy přešla do rukou českých a náš národní nepřítel nebude mít nic

---

⁵⁴ *Pozor*, 14. únor 1910, č. 31, s. 3.

⁵⁵ Družstvo pro výstavbu Národního domu bylo založeno již v roce 1897, ale nevykazovala skoro žádnou činnost. Hlavní překážkou bylo, kromě nezájmu, že ze Šternberka pocházeli pouze dva členové družstva.

⁵⁶ LÁZNIČKA, F., *c. d.*, s. 11.

⁵⁷ Toto datum uvádí Metoděj Krampol ve své vzpomínce: *Stráž Moravy*, 24. březen 1933, č. 7, s. 110. V knize protokolů odboru NJ je, ale uváděno datum porady 11. března 1912. SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis o poradě komitétu šternberského z 11. března 1912, nezpracováno.

⁵⁸ *Stráž Moravy*, 24. březen 1933, č. 7, s. 110. SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis o poradě komitétu šternberského z 11. března 1912, nezpracováno.

pilnějšího, než aby z měšť. střelnice vytvořil Nár. dům.“ Ve zprávě byla zveřejněna adresa Aloise Belledy, který byl brzy zahlcen množstvím písemností, a proto chtěl prodej střelnice neúspěšně zrušit. Ve snaze udobřit německou veřejnost nabídl dary německým spolkům Schulverein a Bund der Deutschen Nordmährens, ty však byly odmítnuty pro jeho národní zradu.⁵⁹

Pan Belleda byl poté odborem písemně požádán, aby obnos, který odmítly německé spolky daroval ve prospěch odboru. O tom, jak žádost odboru dopadla, nemáme dalších zpráv.⁶⁰

Po koupi střelnice se střelci vlastníci také hostinskou koncesi ihned vystěhovali. Na chvíli, do vyprodání starých zásob, dostala povolení provozovat výčep od okresního hejtmána Temnitschky nájemnice vdova Weisrová. Hostinec se stal pro české návštěvníky Šternberka vyhledávanou zastávkou. Avšak „hostinská, mající dříve návštěvu jen z něm. nacionálních kruhů, nedovedla se přizpůsobiti poměrům a neznajíc ani řádně česky, byla příčinou častých stížností“, kriticky referovala Stráž Moravy.⁶¹ Později byl výčep pro členy Národní jednoty uzavřen a až po intervenci předsedy Krampola u hejtmána Temnitschky bylo povoleno v jeho místnostech nalévání pouze členům odboru. Po urputné snaze především Oldřicha Hlineckého a Ústředí NJ byla získána hostinská a později i hotelová koncese. Než se odbor přesunul, byl diskutován záměr o využívání prostorů střelnice a rozhodnuto adaptovat dvoranu zabírající celé první patro, které by jinak nebylo plně využito, na byty a hotelové pokoje.⁶²

Odbor se přestěhoval do nového sídla 28. září 1913 a 9. října se tu konala první schůze, ale už 20. září a o týden později byla okna hostince rozbita neznámými pachateli, které se nepodařilo identifikovat, „což při bdělosti šternberské policie jest samozřejmým“, jak jízlivě komentoval člen odboru.⁶³ Před adaptací byla uspořádána v sále střelnice 9. listopadu 1913 taneční zábava. Odbor v očekávání velké návštěvy obeslal ostatní odbory na šternbersku a poslance za tento region, ale jak bylo konstatováno, „naděje vkládané v český venkov a v českou Olomouc zklamaly. Návštěva při zábavě nebyla jak z venkova

---

⁵⁹ Citováno v *Stráž Moravy*, 24. březen 1933, č. 7, s. 110. Snahu zrušit prodej střelnice uvádí LÁZNIČKA, F., c. d., s. 12.

⁶⁰ SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 12. června 1913, nezpracován.

⁶¹ *Stráž Moravy*, 10. březen 1914, č. 2, s. 28.

⁶² *Stráž Moravy*, 24. březen 1933, č. 7, s. 110.

⁶³ SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 9. října 1913, nezpracováno.

tak z Olomouce téměř žádná a kdyby se nebyly dostavili k zábavě též Němci byla by skončila deficitem.⁶⁴

Adaptace probíhaly v první polovině roku 1914 a 5. července mohl být Národní dům slavnostně otevřen. Protože po sarajevském atentátu na následníka trůnu platil všeobecný zákaz slavností, byla povolena jen veřejná schůze. Na žádost radnice mělo být od veřejné schůze upuštěno, ale podmínka, že uvažovaná německá schůze se také konat nebude, nebyla splněna, proto byly povoleny schůze obě. Oznámení bylo okresním komisařem sděleno až dva dny před schůzí, což zabránilo vylepení plakátů a lepší propagaci.⁶⁵ V zahradě Národního domu se sešly významné politické veličiny, zemští poslanci dr. Richard Fischer, Kuneš Sonntag a Jan Okleštěk a mnoho českých obyvatel z venkova. Místní Němci, jak už bylo řečeno, uspořádali protestní schůzi v sousedním hostinci Na staré poště. Okresní hejtmanství v předtuše problémů povolalo do Šternberka přes 100 četníků. První problémy a incidenty vznikaly při cestě českých účastníků z nádraží, když byli slovně napadáni. Po projevu, předneseném Richardem Fischerem pak do zahrady začaly dopadat cihly a dav odhadovaný asi na 6 000 účastníků se pokusil proniknout do Národního domu, chráněného četníky. Aby úřady předešly další eskalaci násilí, byly obě schůze zakázány a čeští účastníci se odebrali pod ochranou četnictva z Národního domu k vlakovému nádraží. Ani cesta k nádraží se neobešla bez slovních urážek, plivanců a házení kamenů, což způsobilo zranění místních i přespolních účastníků slavnosti, mimo jiné předsedkyně dámského odboru prostějovské NJ Luisy Fabiánové. Německá i česká média vyrukovala po události s odlišnými interpretacemi.⁶⁶

Mährisches Tagblatt viděl v příčině německého útoku na české návštěvníky slavnosti porušení slibu, že obě akce proběhnou jen jako schůze. Češi prý měli zazpívat provokativně píseň Hej Slované a poté, když po skončení schůze opouštěli němečtí návštěvníci hostinec, tak na ně čeští návštěvníci z oken Střelnice vyplazovali jazyk a častovali je nadávkami. Rozhořčení mělo vyvolat vystřelení z revolveru, který noviny podsouvaly do vlastnictví Richarda Fischera. Německé násilnosti měly být jen reakcí na české provokace.⁶⁷

Tyto, jak se později ukázalo, nepřesné informace korigoval podle zpráv očitých svědků olomoucký Pozor. Prokázal, že žádná domluva mezi organizátory obou schůzí

---

⁶⁴ SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis mimořádné schůze z 13. listopadu 1913, nezpracován.

⁶⁵ *Pozor*, 9. červenec 1914, č. 116, s. 3.

⁶⁶ LÁZNIČKA, F., *c. d.*, s. 12–13. Zraněno mělo být 20 Čechů, 2 Němci a zatčeno 25 Němců.

⁶⁷ *Pozor*, 9. červenec 1914, č. 116, s. 3.

neexistovala. Čeští návštěvníci nezaspívali štvavou píseň, ale hymnu Kde domov můj. Žádné provokace z oken Střelnice se neudály, neboť „v místnosti byli většinou němečtí sociální demokraté odsuzující provokativní a nezákonné jednání (...) Mimo to dal ředitel Hlinecký (...) spustiti záclony a uzavřítí hlavní vchod – takže se sedělo při světle lustrů.“ Výstřel pocházel z automobilu litovelských návštěvníků, ale jen jako nutná sebeobrana při jeho napadení. Očitý svědek poukazoval na to, že německý dav, útočící na české návštěvníky nepocházel ze Šternberka, „kde většina rozvážných rodin odejela, nesouhlasíc s násilnickým a protizákonným postupem.“⁶⁸

V noci z pondělí na úterek 7. července byla budova Střelnice znečištěna, a to na dvaceti místech černou zapáchající hmotou, spolu se štítem a korunními znaky českých zemí. Potřísnění neušel ani smuteční černý prapor k uctění obětí sarajevského atentátu. Šternberští Němci tento čin vesměs odsoudili. Kromě ostudy muselo město zaplatit způsobenou škodu.⁶⁹

2.3 Aktivita odboru v letech 1908–1918

Hlavním cílem NJ bylo povznesení národního vědomí a života. Jedním z pilířů byla osvětová a kulturní činnost, sestávající se z přednášek, výletů, výstav a divadelních představení.

Odbor vyvinul v rámci svých možností vcelku rozsáhlou činnost. Odbor obhospodařoval dobře spravovanou knihovnu, kterou vedl souběžně s funkcí předsedy odboru Metoděj Krampol, a tuto funkci vykonával. Počet knih v letech 1908–1913 stoupl ze 374 na 475 a počet časopisů stoupl na 12. Od listopadu 1908 do března 1909 bylo z knihovny půjčeno 161 knih. V roce 1912 si 34 čtenářů vypůjčilo 194 knih.⁷⁰ Mezi odborem odebíraným periodikem figuroval Čas, Pozor, Národní obzor, Moravský venkov, Hlasy lidu, Selské listy, Humoristické listy, Živnostenské listy, Hlasy z Hané, Zpravodaj, Zlatá Praha a Stráž Moravy.

Z protokolů zápisů je známo, že kulturní dění a organizaci zábavních podniků měl na starosti zábavní výbor. Jeho prvním předsedou byl až do svého odchodu z odboru pokladník Eduard Žitník. Dále není možné zjistit, kdo byl jeho bezprostředním nástupcem,

---

⁶⁸ *Pozor*, 9. červenec 1914, č. 116, s. 3.

⁶⁹ *Pozor*, 7. červenec 1914, č. 114, s. 2. Článek měl výstižný název „Ve Šternberku je blázinec“. *Pozor*, 9. červenec 1914, č. 116, s. 3.

⁷⁰ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1908*. Olomouc 1909, s. 144. *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1912*. Olomouc 1913, s. 137.

neboť v protokolech není uváděn předseda jménem. Až 18. ledna 1912 se v souvislosti se zábavním výborem dočteme, že organizování zábavní činnosti si bere na starost jednatel Kristián Pospíšil. Po odstoupení jednatele ze zdravotních důvodů v roce 1912 se této funkce ujal Tomáš Kabelka. O tom, kolik měl mít zábavní výbor vůbec členů a jaké měl obsazení, chybí informace. Jen v roce 1909 se v zápise z 3. června dozvídáme, že členy výboru byli jednatelé Jan Smysl a Vít Glozík.

Tradicí odboru bylo každoroční pořádání silvestrovské zábavy s tombolou. Ceny do tomboly odbor nakupoval u olomouckého obchodníka Andra. Alespoň jednou ročně odbor pořádal taneční zábavu. Většinou se však těchto zábav konalo více. V roce 1908 se konaly 3 slavnosti a zábavy, v roce 1909 byly uspořádány 4 slavnosti a zábavy, v roce 1911 jen 1 slavnost a zábava, v roce 1912 se lidé mohli bavit na 5 slavnostech a zábavách.⁷¹ Zábavy byly navštěvovány i českým obyvatelstvem z venkova a byly vítaným zdrojem financí. Zábavy se zpravidla nekonaly jen ve Šternberku, ale mnohdy i v Bohuňovicích nebo Štarnově, kde pro to byly příznivější podmínky. Ne všechny se po organizační stránce zcela vydařily. Příkladem může být zábava na konci masopustu konaná 20. února 1912, jejíž návštěva byla skromná, stejně jako výtěžek, za což měl nést hlavní odpovědnost pianista, který nepřišel včas hrát.⁷²

Významnou událostí, které odbor věnoval mimořádnou pozornost bylo uspořádání oslavy 25. výročí založení spolku Moravan, která se konala 31. května 1909 ve Štarnově. Odbor mohl s uspokojením konstatovat její úspěch i přes nepříznivé počasí, které ji předcházelo. Počet návštěvníků byl podle odboru odhadován kolem 900.⁷³

Kromě zábav pořádal odbor ve spolupráci s ústředím i přednášky. V roce 1908 a na počátku roku 1909 zavítal do Šternberka tajemník NJ Adolf Kubis s přednáškou o organizaci NJ, profesor František Papírník s přednáškou o významu a úkolech NJ a profesor Jan Prášek s přednáškou o Svatopluku Čechovi spojenou s recitací jeho básní.⁷⁴ I v dalších letech přijížděli do Šternberka zajímaví řečníci. Mezi ně určitě patří zemský poslanec Richard Fischer a také poslanec za sociální demokracii Rudolf Bechyně. Ten měl

---

⁷¹ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1908*. Olomouc 1909, s. 144. *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1910*. Olomouc 1911, s. 102. *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1911*. Olomouc 1912, s. 99. *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1912*. Olomouc 1913, s. 137.

⁷² SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, všeobecné poznámky po zápisu schůze z 26. března 1912, nezpracován.

⁷³ SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 3. června 1909, nezpracován.

⁷⁴ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1908*. Olomouc 1909, s. 143–144.

při své veřejné schůzi v roce 1912 za účasti asi 50 osob proslov o politických a národních otázkách, jenž měl velký ohlas.⁷⁵

Od roku 1912 pořádali členové odboru divadelní představení. O to se zasloužil především Oldřich Krampol se svými přáteli z řad olomouckých ochotníků. Přesvědčil členy výboru o prospěšnosti uspořádání divadelního představení ve spojení se zábavním večírkem. Čupr na námluvách, jak se hra o jednom dějství nazývala, se odehrála 28. září. Ačkoliv náklady na jeviště byly větší a návštěva průměrná, režie Oldřicha Krampola a provedení hry bylo hodnoceno jako dobré.⁷⁶ Pořízené kulisy zůstaly po představení majetkem odboru, stejně jako jeviště zhotovené z darovaných prken firmou Josefa Mohelského ze Šternberka.⁷⁷ V roce 1913 pořádal odbor již tři divadelní představení.⁷⁸

Vedle kulturní a osvětové činnosti se odbor snažil pečlivě připravit na sčítání lidu v roce 1910. V Rakousku-Uhersku se ve sčítacích arších neuváděla národnost, ale takzvaná obcovací řeč. Ta byla definována, „jako řeč, které užívá sčítaná osoba při obyčejném obcování.“⁷⁹ Z této obecné formulace nebylo zcela jasné, jestli je obyčejným obcováním myšleno soukromé nebo veřejné mluvení. Je samozřejmé, že toho mnohdy zneužívali Němci, na kterých u nich zaměstnaní Češi (jako učni, tovaryši, služky...) byli existenčně závislí. Nátlak byl při sčítání prováděn, především ve smíšených oblastech samotnými sčítacími komisaři, takže výsledky sčítání a počet obyvatel české národnosti byl ve skutečnosti větší než uváděly oficiální statistiky.⁸⁰

Vedle oficiálního sčítání prováděného státem, prováděly NJ své samostatné soukromé sčítání. Tak tomu bylo i ve Šternberku a blízké Lhotě. Impuls ze strany ústředí v Olomouci nabádající odbor k provedení soukromému sčítání byl projednáván 6. ledna na výborové schůzi. Ve Šternberku si s pomocí ostatních členů odboru vzal na starost sčítání Metoděj Krampol a ve Lhotě Jan Smysl. Odbor musel postupovat opatrně, protože při předešlém sčítání byla dána Národní jednotě výstraha hrozící rozpuštěním, bude-li provádět sčítání oficiálně pod svým jménem. Proto ústředí odbory varovalo, aby se tímto řídili „při svých usneseníh a veřejných projevech.“⁸¹

---

⁷⁵ SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, všeobecná poznámka před zápisem výborové schůze z 21. února 1912, nezpracován.

⁷⁶ SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 8. září 1912, nezpracován.

⁷⁷ LÁZNIČKA, F., *c. d.*, s. 11.

⁷⁸ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1913*. Olomouc 1914, s. 111.

⁷⁹ *Stráž Moravy*, 10. březen 1910, č. 2, s. 17.

⁸⁰ *Stráž Moravy*, 10. březen 1910, č. 2, s. 18.

⁸¹ *Stráž Moravy*, 10. březen 1910, č. 2, s. 29.

Odbor se na prosincové schůzi usnesl „nasaditi všechny páky by naše menšina co největšího počtu duší docílila“ a tajemník Kubis byl vyzván, aby pro odbor realizoval informační schůzku (konala se 15. prosince).⁸² Odbor kromě soukromého sčítání informoval o státním a pomáhal lidem při správném vyplnění sčítacích archů. Lidé tak „vodili své nejisté známé k činovníkům NJ.“ Svou aktivitou proslula Anna Vontková, která pátrala po národnostně nevyhraněných lidech a snažila se je povzbudit pro přihlášení se k české obcovací řeči.⁸³

Oficiální sčítání odhalilo ve Šternberku ze 14 601 obyvatel 160 Čechů. Odbor uvádí oficiální počet 140, ale není zcela jasné, odkud toto číslo čerpal. Počet vyreklamovaných Čechů nebyl odboru znám. Soukromé odhady počítaly s 30 obyvateli. Vyskytly se případy, kdy „domácí páni sčítací archy ani nájemníkům nevydali, žádali pouze data a vše sami vyplnili. Bylo zjištěno, že nájemníci, kteří udali domácímu pánovi obcovací řeč českou a podali pro jistotu reklamaci, zvěděli, že jsou zapsáni za Němce,“ komentovala tato zjištění Stráž Moravy. Paradoxně někteří čeští zaměstnanci zapsaní v německé obcovací řeči německy vůbec neuměli. Přístup úřadů a reakce na přijaté stížnosti byl liknavý. Kritice také neušel postup některých hochů a dívek z českých obcí a měst pobývajících v ten čas ve Šternberku, zpravidla zapsaných za Němce, kteří o tom věděli, ale nepodali proti tomu reklamaci. Úspěchem skončilo sčítání v sousední Lhotě, kde musel starosta pro protest předsedy odboru Zedníka u okresního hejtmanství alespoň část Čechů zapsat s českým obcovacím jazykem. Zedník si tím ve Lhotě získal nevídanou popularitu a bylo mu naznačeno, aby se vzdal členství v NJ jinak bude vyloučen z družstva, kde vlastnil podíl parní mlátičky.⁸⁴

Velkou pozornost věnoval odbor také obecním volbám ve Šternberku roku 1913. Čeští voliči byli vesměs zapsaní do německého katastru. Lidé, kteří byli dříve vyreklamováni do českého katastru byli znovu zapsaní do německého. Avšak pro krátkou reklamační lhůtu se nedala provést reklamace. Odhady odboru čítaly 200 lidí, kteří mohli být při korektním jednání radnice zapsaní. Zapsáno do českého katastru bylo 20 voličů a 7 vyreklamovaných. Kritika mířila opět do vlastních řad. Někteří lidé pobývající krátce ve Šternberku, jenž neuměli ani německy, totiž nenašli odvahu podat reklamaci, „ač – přijdou-li za brány

---

⁸² SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 8. prosince 1910, nezpracován.

⁸³ LÁZNIČKA, F., *c. d.*, s. 11.

⁸⁴ *Stráž Moravy*, 20. září 1911, č. 7, s. 192. Protože pro vyloučení z družstva nebyl žádný zákonný důvod, zůstalo jen u hrozby. I tak následovaly další problémy a Zedník se měl domáhat svých práv na obci soudní cestou.

města na českou vesnici – mají plná ústa českého vlastenectví“, zněl na jejich adresu břitký komentář.⁸⁵

Mimo tyto důležité události se odbor angažoval v obraně českých zájmů u místních úřadů a pečlivě sledoval změny v personálních složeních úřadů a zastoupení českého personálu v nich. Požadoval používání nejen německých, ale i českých tiskopisů při úředním styku s úřady a dodržování platné legislativy v rámci národnostní otázky. Na případy, jež tyto zásady porušovaly, upozorňoval. Příkladem nám může být změna v c. k. poštovním úřadě v roce 1911, kdy na místo správce Richtera přišel Kastanek ze Znojma a změnil zaběhnuté zvyklosti. Ve Stráži Moravy je tato změna hodnocena negativně, protože pošta se měla stát „doménou německých nacionalů. (...) Richter, ač byl Němec, poněvadž byl vzorným úředníkem, hleděl k tomu, aby pošt. úředníci v ohledu jazykovém stranám vyhověli.“⁸⁶ Avšak nástupce Kastanek na poště provedl personální čistku a z českých úředníků tu zbyli jen dva. Na jejich místo přišlo šest slečen, z nichž jen jedna uměla česky. Autor článku rozhořčeně popisuje nynější stav, ve kterém „český člověk se na poště za těchto poměrů domluvit nemůže.“ Na české zásilky, telegramy a poštu se vydávaly výhradně jen německé tiskopisy. Dřívější praxe zapisování došlých českých zásilek do zvláštní knihy byla správcem ihned zrušena. Stížnosti a intervence představitelů odboru u správce nepomáhaly. V kontrastu s tím se uváděla nedávná příhoda německého poslance Zimmera z Krakořic, který obdržel zásilku s oboujazyčným recepsem (německo-českým) a ač byl recept vyplněn německy, podal stížnost a správce pošty nechal tyto tiskopisy odstranit.⁸⁷

Odbor také sledoval dění kolem nové nemocnice ve Šternberku, otevřené v roce 1913 a kroky obecního výboru, jenž v létě roku 1912 rozhodl o tom, že k péči o nemocné mají být přiděleny jeptišky z opavského kláštera. Jako dodatek byl přijat návrh, že jmenované jeptišky musí být německé národnosti.⁸⁸

V roce 1913 referoval dopisovatel ze Šternberka o tom, že místo správce c. k. poštovního úřadu po zemřelém Kastankovi převzal další německý nacional Czermak z Olomouce. Upozornil, že ze státní tabákové továrny byl do Nového Jičína přesunut jediný český úředník tajemník Leníček, „ač se všemožně českého veřejného života stranil.“

---

⁸⁵ *Stráž Moravy*, 16. červenec 1913, č. 6, s. 180.

⁸⁶ *Stráž Moravy*, 20. září 1911, č. 7, s. 192.

⁸⁷ *Stráž Moravy*, 20. září 1911, č. 7, s. 193.

⁸⁸ *Stráž Moravy*, 20. prosinec 1912, č. 10, s. 255.

V tomto směru bylo apelováno na poslance, aby v tabákové továrně zajistili místo pro českého úředníka, které Čechům právem náleží.⁸⁹

2.4 Odbor Národní Jednoty v novém státě a činnost učitelů

Vznikem nového státu se změnilы podmínky pro kulturní a veřejný život české menšiny, i když úkoly a cíle odboru zůstávaly prakticky stejné. Odbor obnovil svou činnost poměrně pozdě svoláním první řádné valné hromady 26. ledna 1919. Pro mizivou informovanost a poválečné události se jí zúčastnilo jen 17 členů. Na pořadu jednání bylo zvolení nového vedení v čele s předsedou Dr. Janem Kubelkou působícím v zemském ústavu pro choromyslné a jednatelem kooperátorem Vilémem Schmiedem. Za pokladnici a knihovnici byla zvolena úřednice Milada Bezrouková, hospodářem Rudolf Svoboda, revizory strojník František Beneš a soudní vykonavatel Josef Gavlas. Do výboru byli ještě kooptováni správce strojní pily Gustav Pelikán, úředník okresního hejtmanství František Novák a za hosta přizván vrchní ošetřovatel zemského ústavu pro choromyslné Josef Petr. Zároveň bylo poděkováno předchozímu předsedovi Františkovi Zedníkovi za činnost ve prospěch odboru.⁹⁰ Po odstěhování Rudolfa Svobody byl zvolen členem výboru Metoděj Krampol, který se vrátil z Jihlavy. Ještě v roce 1919, vlivem usnesení schůze 20. září, přistoupil odbor částkou dvě stě korun za zakládajícího členu ústředí Národní jednoty pro východní Moravu v Olomouci (NJVM).⁹¹

Jako člen výboru byl na výborové schůzi 1. července 1920 kooptován správce menšinové školy Petr Zapletal. V roce 1923 byl výbor rozšířen volbou nebo kooptací o 12 členů. Celkem tak čítal výbor 18 členů a 3 náhradníky.⁹² Výbor se poté rozrostl až na 20 členů, jednoho čestného místopředsedu a jednoho virilního členu v roce 1936.⁹³ Až do roku 1923 byl předsedou odboru Dr. Jan Kubelka, později místopředseda v letech 1924–1927. Funkci místopředsedy v letech 1928–1935 zastával Metoděj Krampol. Od roku 1936 až do zániku odboru v roce 1938 zastával tuto funkci ředitel státní tabákové továrny ve Šternberku J. Müller.

---

⁸⁹ *Stráž Moravy*, 24. září 1913, č. 7, s. 199.

⁹⁰ SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, protokol řádné valné hromady z 26. ledna 1919, nezpracován.

⁹¹ SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 20. září 1919, nezpracován.

⁹² *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1923*. Olomouc, 1924, s. 41.

⁹³ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1936*. Olomouc, 1937, s. 63.

V letech 1924–1938 byl předsedou odboru správce obecné školy Petr Zapletal, který v letech 1921–1924 působil ve funkci jednatele. Během necelých dvaceti let se ve funkci jednatele vystřídal nespočet členů. V těchto obdobích měl odbor většinou jednoho, ale mnohdy i dva, a v roce 1930 dokonce čtyři jednatele. Ve funkci jednatelů většinou působili místní učitelé. V roce 1924 učitel měšťanské školy Jan Jež. V roce 1930 učitel obecné školy Vilém Cabák. V letech 1930–1932 učitel měšťanské školy Jan Pištelka a v letech 1931–1936 učitelka obecné školy Marie Čecháčková. Zapisovatelem byl v letech 1930–1935 učitel měšťanské školy František Láznička a v letech 1936–1937 učitel měšťanské školy Bedřich Dosoudil. Od roku 1926 měl odbor dva pokladníky. Do roku 1921 funkci zastávala současně s funkcí knihovnice Milada Bezrouková, později Gustav Pelikán (1922 a 1933–1937), vrchní správce důchodkové kontroly Václav Kukačka (1923–1925) a vrchní ředitel Josef Mohelský (1926–1932). Ve dvacátých letech byl dlouholetým hospodářem odboru zřízenec tabákové továrny Jan Nasvetr, od roku 1933 Jan Zahradník st. Pozice revizorů zastávali na počátku dvacátých let nejdříve dva, později tři členové výboru.

Vlivem rozšíření působnosti odboru se ustanovily umělecké kroužky: divadelní, hudební a pěvecký kroužek. Ke konci třicátých let byla zřízena ženská sekce. Vlivem hrozícího nebezpečí ze strany henleinovců a volání po národní jednotě se v druhé polovině třicátých let za členy či spolupracovnice odboru přihlásily i ostatní spolky a korporace. Počet členů odboru postupně rostl. Už v roce 1921 dosáhl počtu 230, což bylo zhruba 20% příslušníků české menšiny.⁹⁴ V roce 1922 následoval malý pokles (222 členů), ale už roku 1923 stoupl na 292.⁹⁵ V roce 1924 narostl počet členů na 333, v roce 1926 stoupl na 404.⁹⁶ Od počátku třicátých let počet členů překonal hranici pěti set, konkrétně v roce 1931 čítal odbor 507.⁹⁷ Poslední dostupný údaj z roku 1937 zaznamenal 650 členů odboru, z toho 230 členů ze Lhoty.

Zastoupení členstva z profesního hlediska je zachyceno ve výroční zprávě z roku 1936. Z celkového počtu 606 členů připadalo největší zastoupení manželkám v domácnosti (24,58%), úředníkům (17%), ošetřovatelům (16,32%), podúředníkům a zřízencům (13,52%), živnostníkům (9,07%), dělníkům (7,85%), učitelům (5,47%), ostatním povoláním (3,69%), soukromníkům a penzistům (2%) a rolníkům (0,5%).⁹⁸ Odboru patřilo

---

⁹⁴ Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1921. Olomouc, 1922, s. 46.

⁹⁵ Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1922. Olomouc, 1923, s. 44, Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1923. Olomouc, 1924, s. 41.

⁹⁶ Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1924. Olomouc, 1925, s. 60, Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1926. Olomouc, 1927, s. 94.

⁹⁷ Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1931. Olomouc, 1932, s. 68.

⁹⁸ Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1936. Olomouc, 1937, s. 36.

ve srovnání počtu členů NJVM třetí místo. Uvedené údaje dokládají, že se členstvo a potažmo celá česká menšina rekrutovala ze státních zaměstnanců, dělníků a živnostníků.

Na finanční situaci odboru se odráželo rozvinutí dalších aktivit po roce 1919. Obecně můžeme říci, že odbor hospodařil s vyrovnanými rozpočty. Na začátku dvacátých let odbor na nátlak mladé generace provedl finančně náročnou výstavbu dvorany v Národním domě. Krátkou dobu také vydržoval českou obecnou školu a do roku 1926 i mateřskou školku. Možná i z těchto důvodů hledal odbor ochranu a pomoc u starostenského sboru okresu kroměřížského, ale bez hmatatelného výsledku (žádosti a prosby zůstaly bez odpovědi). Funkci ochránitele odboru s příslibem ročního obnosu 10 000 Kč na kulturní a národní činnost nabídl starostenský sbor okresu prostějovského a 8 000 Kč město Prostějov. Tento slib byl pronesen zástupcem sboru Františkem Hoškem u příležitosti slavnostního otevření české měšťanské školy ve Šternberku 6. září 1925.⁹⁹ V roce 1929 byla „národní daň“, jak byl příspěvek nazýván, navýšena o 1 000 Kč a v roce 1935 o 5 000 Kč za účelem uctění památky zemřelého člena prostějovské městské rady dr. Cyrila Svozila.¹⁰⁰ Kromě této nezanedbatelné částky, získával odbor finanční prostředky od různých přispěvatelů a pořádáním kulturních a společenských akcí.

2.5 Kulturní činnost a podíl učitelů

Před rokem 1918 patřila lidovýchovná, kulturní a osvětová činnost mezi hlavní složky působení odboru NJ. I když po roce 1918 převzaly lidovýchovnou a osvětovou činnost nově vytvořené okresní osvětové sbory a místní osvětové komise, uvedené aktivity nadále patřily v odboru k nejvýznamnějším. Odbor v těchto aktivitách účinně spolupracoval s okresním osvětovým sborem a Sokolem.

Kulturní aktivity byly po roce 1918 díky příhodnějším podmínkám významně rozšířeny. Jak už jsme uvedli, v odboru postupně vznikly umělecké kroužky: hudební, divadelní a pěvecký. Divadelní kroužek působil při kulturních akcích a oslavách významných historických výročí odboru, realizoval divadelní představení, sólová vystoupení jeho členů a také spolupracoval při realizaci divadelních představení českých škol. Od roku 1921 bylo zakoupeno jeviště loutkového divadla, na kterém byly každoročně sehrány

---

⁹⁹ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1924*. Olomouc, 1925, s. 52, *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1925*. Olomouc, 1926, s. 51. Funkce ochránitelů byla zavedena ústředím NJ pro východní Moravu po roce 1918. Tuto podpůrnou funkci (převážně finanční) většinou vykonávaly odbory NJ z českého vnitrozemí nebo další české spolky a korporace.

¹⁰⁰ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1935*. Olomouc, 1936, s. 60.

dětská loutková představení. Již v roce 1921 sehrál divadelní kroužek pět divadelní představení.¹⁰¹ V roce 1922 se odehrálo sedm divadelních představení, z toho tři realizovali ochotníci z divadelního kroužku, zbytek pak ochotníci a členové činohry z Olomouce a Bohuňovic. Všechna představení se musela hrát kvůli neexistenci jiné vhodné místnosti v propůjčeném pavilóně vojenského léčebného ústavu pro plicní choroby. Nedostatek vhodných prostor pro pořádání divadelních představení a podobných kulturních akcí vedla u členské základny odboru, především u mladší generace k debatě o zajištění potřebného sálu svépomocí. Největší problém představovalo zajištění finančních prostředků, takže Družstvo Národního domu a spořitelna, které je obstarávaly musely apelovat na českou veřejnost, aby upisováním podílů pomohla k jejich zajištění.¹⁰² I přes uvedené těžkosti se podařilo sál – dvoranu Národního domu, postavit a 19. ledna 1923 ji slavnostní akademií a valnou hromadou za účasti zástupců ústředí NJ dr. Richarda Fischera a Adolfa Kubise slavnostně otevřít. Samotná stavba začala v srpnu 1922 a realizovala ji stavební firma z Prostějova. Celkové náklady čítaly 300 000 Kč a při stavbě pomáhali jak členové odboru, tak rolníci z okolí, kteří zdarma propůjčili povozy.¹⁰³ Ve výroční zprávě z roku 1923 odbor očekával, „že české okolí přispěje posilou nejen mravní, ale i hmotnou tím, že účastníci se bude hojně různých akcí zdejšími českými korporacemi pořádaných.“¹⁰⁴

Výstavbou dvorany získala česká menšina potřebné prostory, ale samotný odbor nemalé finanční závazky, když za roční pronájem platil pět let 18 tisíc korun a poté 10 tisíc korun.¹⁰⁵ Kvůli hospodářské krizi jednalo vedení odboru u Družstva Národního domu o snížení nájmu, což se v roce 1935 podařilo a roční nájem se snížil o dva a půl tisíce korun. Výbor odboru se pak usnesl, že sníží obnos za pronájem sálu v období od 4. listopadu 1935 do 31. července 1936 o padesát procent, vyjma plesů, za něž pronájem zůstal na částce dvě stě padesát korun.¹⁰⁶

Postavení dvorany vedlo k velkému rozvoji divadelních aktivit, takže v roce 1923 realizovali ochotníci pět divadelních her a další tři divadelní hry hostující ochotníci (4 veselohry, 4 dramata). Celkem se tak odehrálo 11 divadelních a jedno loutkové představení.¹⁰⁷ V dalších letech odehráli ochotníci průměrně kolem 4 divadelních představení ročně.

---

¹⁰¹ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1921*. Olomouc, 1922, s. 46.

¹⁰² *Tamtéž*, s. 33.

¹⁰³ LÁZNIČKA, F., *c. d.*, s. 16.

¹⁰⁴ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1922*. Olomouc, 1923, s. 38.

¹⁰⁵ *Stráž Moravy*, 24. březen 1932, č. 7, s. 114, LÁZNIČKA, F., *c. d.*, s. 18.

¹⁰⁶ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1935*. Olomouc, 1936, s. 34.

¹⁰⁷ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1923*. Olomouc, 1924, s. 41.

Je nutno připomenout, že převážnou část ochotníků tvořili učitelé českých škol, takže ochotníci z odboru kromě organizace a pořádání školních divadelních představení často účinkovali spolu se svými žáky. Divadelní kroužek odboru po dlouhá léta vedl učitel obecné a měšťanské školy Klement Introvič. Z řad učitelů tu působila učitelka mateřské školky Františka Bubeníková, učitelé měšťanské školy Jaroslav Kořalka, Aloisie Kořalková, Karel Dušek, Ludmila Syrovátková a správce obecné školy Petr Zapletal, Ema Wítková a Marie Čecháčková. To je jen zlomek učitelů o nichž najdeme v kusých pramenech zmínku. Přesné údaje o zapojení se nedají získat, protože matrika členů nebo kniha zápisů se nedochovaly. Situaci ještě ztěžuje velká fluktuace učitelského sboru. Školní kroniky referující o divadelních představeních odboru vždy potvrzují účast učitelského sboru. Až do svého zániku sehrál kroužek množství divadelních her domácích i zahraničních autorů a zvláště ve třicátých letech dosáhla jejich úroveň vysoké kvality. Mnohdy také ochotníci zajížděli na zájezdy do okolí. Oslavy významných historických výročí a osobností byly zpravidla zakončeny divadelním představením. Během dvacátých a třicátých let probíhala čilá kulturní spolupráce s prostějovskou NJ a místními spolky. Do Šternberka zajížděli téměř každoročně ochotníci z klubu přátel umění, ochotníci z Tylu a často zde vystupoval pěvecký sbor Orlice. Podporu také nadále poskytoval ženský odbor NJ z Prostějova. Odbor podnikl do Prostějova zájezd během let 1928, 1930 a 1934. Školní mládež s ochotníky a současně pedagogy během zájezdu odehráli divadelní představení, které se u veřejnosti setkalo s příznivým ohlasem.¹⁰⁸

Velkou aktivitu rozvinul také hudební kroužek, který vedl až do své smrti v roce 1926 bývalý legionář Alexej Janovský, později i přes vážné zdravotní problémy soukromý úředník J. Kaucký. Za dirigentským pultem se vystřídali i Antonín Košťanský, učitel měšťanské školy Bedřich Dosoudil a učitel obecné školy Otto Martinů. Založen byl i pěvecký kroužek, jehož sbor založil kaplan Josef Absolon, dále ho vedl dr. Vladimír Kytlica. Činnost sboru po jeho odchodu ustala, takže musel být znovu zřízen a jeho dlouholetým vedoucím byl až do roku 1937 odborný učitel Jaroslav Kořalka, který předal vedení Ottovi Martinů (dirigentovi hudebního kroužku). Například v roce 1924 nacvičil pod jeho vedením přes třicet mužských, ženských a smíšených sborů. Pěvecký i hudební kroužek vystupoval při podnicích odboru a kupříkladu mezi přestávkami divadelních představení a oslavách významných jubileí. Kroužky vystupovaly také na

---

¹⁰⁸ KRÁL, M. *Základní školství v okrese Šternberk a jeho národnostní a politické problémy v letech 1918–1938*. Diplomová práce, FF UP Olomouc, 2009, s. 120.

kulturních podniků ostatních českých spolků (především Sokol atp.)¹⁰⁹ Z novinové zprávy v roce 1937 se dozvídáme, že hudební kroužek se scházel na zkoušky každé úterý od půl osmé večer. Pěvecký kroužek měl hodinovou zkoušku každý pátek, nejprve ženy od 7 potom muži od 8 hodin večer.¹¹⁰ Činnost pěveckého kroužku mezi roky 1927–1930 stagnovala, poté byla jeho činnost úspěšně obnovena. V roce 1937 měly divadelní, pěvecký a hudební kroužek dohromady 80 ochotníků, kteří připravili na „dvacet velikých celovečerních podniků, oslav, matiné, divadel a koncertů“.¹¹¹ Zbývá poznamenat, že zástupci hudebního, pěveckého a divadelního kroužku, pokud nebyli zvoleni přímo, měli ve výboru garantované zastoupení.¹¹²

Přestože ve výročních zprávách odboru byla umělecká aktivita těchto kroužků oceňována, do jmenovaných aktivit zasahoval i nesoulad mezi členy, takže se mnohdy nedařilo udržet proklamovanou jednotu české menšiny. V roce 1927 míří znepokojená kritika politické roztržičnosti do vlastních řad. Poukazuje se na to, že ač je ve Šternberku přes 1 000 Čechů, problémem je sehnat potřebný počet ochotníků, a to přes dostatečný počet zkušených a osvědčených ochotníků. Stejná situace panuje v případě pěvců, pro které nebylo dříve problémem sejít se v počtu třiceti pěvců, zatímco dnes při narůstajícím počtu Čechů je jich nedostatek. Kulturní pracovníci jsou v mnoha případech exponenti politických stran, což „je novým důkazem toho, že pěstováním politiky zavlečen byl do menšin nakažlivý mor, který rozežírání naši dřívější soudržnost a vzájemnou lásku.“¹¹³

Mezi nejvýznamnější kulturní akce řadil odbor každoročně pořádanou zahradní slavnost, neboť „zdařilý výsledek (...) je nezbytnou podmínkou pro splnění všech finančních povinností, které odboru při konání jeho povinností vznikají.“ Z toho vyplývalo i reprezentativní složení účinkujících, v roce 1921 tu kupříkladu vystupovala vojenská hudba a pěvecký spolek Žerotín z Olomouce.¹¹⁴

Významnými událostmi byly celodenní slavnosti při oslavě 20. výročí založení odboru NJ v roce 1928 a oslavy 50. výročí založení spolku Moravan a 25. výročí založení odboru NJ v roce 1933. Odbor také pořádal hraničářské plesy (od roku 1923), hudební i pěvecké koncerty a kabaretní večírky. Vzhledem k tíživé hospodářské situaci a výzvě předsednictva okrsku NJ pro Šternbersko a Uničovsko v roce 1935, aby tento rok odbory omezily

---

¹⁰⁹ LÁZNIČKA, F., c. d., s. 17, *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1924*. Olomouc, 1925, s. 52.

¹¹⁰ *Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj*, 1. říjen 1937, č. 40, s. 4.

¹¹¹ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1937*. Olomouc, 1938, s. 31.

¹¹² *Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj*, 18. leden 1935, č. 3, s. 5.

¹¹³ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1927*. Olomouc, 1928, s. 36.

¹¹⁴ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1921*. Olomouc, 1922, s. 46.

pořádání plesů a zábav na minimum se v uvedeném roce ples odboru nekonal.¹¹⁵ Působil také při významných událostech v okolí. Šlo o účast odboru nebo jeho delegace při slavnostech jiných odborů NJ, otevírání menšinových škol, valných hromad NJVM, odhalování pomníků a památníků a při tradičních menšinových slavnostech pod Bradlem. Například v roce 1922 se odbor účastnil slavnosti odhalení pomníku Husa v Bohuňovicích, menšinové slavnosti ve Stádle, menšinové slavnosti pod Bradlem a své zástupce vyslal na Manifestační menšinový sjezd v Praze a valnou hromadu NJ v Mohelnici.¹¹⁶

Odbor po roce 1918 rozvinul pestrou přednáškovou činnost. Přednášky měly široký tematický záběr. Nejfrekventovanějším tématem byly přednášky konané při příležitosti nadcházejícího výročí významné historické osobnosti (Komenský, Hus,...) či události. Tyto přednášky obstarávaly většinou pedagogové českých škol, ať už to byl správce obecné školy Petr Zapletal, učitel Klement Introvič a další. Konaly se také přednášky dotýkající se menšinové otázky, přednášky objasňující úlohu NJ a přednášky prezentující poznatky z mnoha vědních oborů. Do Šternberka zajížděli hosté z Olomouce, z řad NJ tu často přednášel Adolf Kubis a Richard Fischer. Mnohdy byly přednášky spolupořádány i s jinými českými spolky.

Po roce 1918 se mohla rozvíjet knihovna odboru, která od počtu 578 svazků v roce 1922 vzrostla na 2152 svazků v roce 1936.¹¹⁷ V roce 1929 byla spolková knihovna zpřístupněna veřejnosti a od roku 1930 byla přestěhována do Masarykova domu sociální péče v Obloukové ulici. Knihovníkem byl v letech 1919–1922 Metoděj Krampol a do roku 1929 Helena Gavlasová.¹¹⁸

Na činnosti ženské sekce se také významně podílely místní učitelky. V květnu a červnu 1938 uspořádala sekce v měšťanské škole kurs brannosti na němž přednášela Františka Bubeníková a učitelka měšťanské školy Marie Jirsáková.¹¹⁹

2.6 Národnostní otázka

Jak poznamenal Karel Sommer, Národní jednota vycházela při své činnosti z následujících tezí, které tvořily její politický program. Nejvyšší a nedotknutelnou

---

¹¹⁵ *Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj*, 11. ledna 1935, č. 2, s. 4.

¹¹⁶ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1922*. Olomouc, 1923, s. 44.

¹¹⁷ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1922*. Olomouc, 1923, s. 45, *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1936*. Olomouc, 1937, s. 39.

¹¹⁸ HLŮZOVÁ, V., KONUPČIKOVÁ, J., PAJTLOVÁ, I. *Městská knihovna ve Šternberku*. Šternberk: Městská knihovna Šternberk, 2008, s. 10.

¹¹⁹ SOKA Olomouc, fond: *I. národní škola Šternberk, ul. Dr. Hrubého*, školní kronika 1919–1933, s. 218.

hodnotou pro ni byla česká národnost, která byla nadřazena i individuálním lidským právům. Vlastním posláním bylo pokračování v „osvobozovacím díle“ ve všech oblastech lidské činnosti. NJ se tak považovala za reprezentanta a garanta českých zájmů. Němce považovala za „rozkladný“ element. Tato jen obtížně a pomalu překonávaná nedůvěra vycházela z každodenních zkušeností jejího členstva, které pociťovalo zjevnou i skrytou diskriminaci ze strany německé samosprávy, německých podnikatelů a nájemců.¹²⁰

Prakticky po celé období republiky zastávala NJVM neoblomný postoj v odmítání jakékoliv účasti německých stran na politické moci a nerozlišovala mezi nimi. Při vyjednávání německých aktivistických stran o vstupu do vlády na začátku roku 1926 proti tomu zahájila širokou kampaň, při níž na valných hromadách a schůzích byly přijímány nesouhlasné rezoluce.¹²¹ Stejný postoj samozřejmě zaujímal i šternberský odbor. V rezoluci přijaté na schůzi odborů NJ politického okresu Šternberk 14. března 1926 jednoty protestovaly „proti snahám určitých kruhů a části českého tisku, usilující o přibrání Němců do vlády. Jak naše Němce známe, byl by to vyložený pokus o naši národní sebevraždu.“¹²² Tento provinciální a nekonstruktivní postoj a bojovná rétorika používaná v souvislosti s národnostní otázkou často komplikovala česko-německé vztahy.

Odbor disponoval významným hlasem při rozhodování a hodnocení osob, které se ucházeli o československé státní občanství nebo místo v podnicích a státních úřadech a podával dobrodzání o jejich státní spolehlivosti. Jako garant českých zájmů také sledoval posun v jazykových otázkách a po roce 1918 často apeloval na urychlení státoprávních změn. Odbor často nelibě nesl, že k těmto změnám docházelo pomaleji než si česká menšina přála. Národní jednota považovala německé obyvatelstvo za státně nespolehlivé, a proto odchod vojenské posádky, která zde byla umístěna po březnových událostech v roce 1919, vyvolal velký nesouhlas. O tom, že se s odchodem vojenské posádky nemínil odbor smířit, dokazuje i trvalý požadavek, obsažený v rezolucích a výročních zprávách z dvacátých a třicátých let, aby tu znovu sídlila vojenská posádka. Odbor často upozorňoval na každoroční demonstrační průvody k pomníku obětí březnových událostí jako protistátních akcí a protestoval proti intervenci městské rady pro přijímání příbuzných po obětech 4. března do zemského ústavu pro choromyslné a tabákové továrny.¹²³

---

¹²⁰ SOMMER, K. *Příspěvek k historii Národní jednoty pro východní Moravu v letech 1918–1938*. In: *Časopis Slezského zemského muzea*, série B, 48–1999, s. 17–18.

¹²¹ *Tamtéž*, s. 19.

¹²² *Litovelský kraj*, 26. březen 1926, č. 13, s. 1.

¹²³ *Stráž Moravy*, 24. březen 1925, č. 7, s. 115.

Vybudovat pomník dvěma zabitým vojákům se podařilo odboru realizovat až slavnostním odhalením 29. října 1933 za účasti zástupců armády a města, neboť přes finanční sbírky potřebná částka rostla pomalu.¹²⁴

Odbor během dvacátých a třicátých let bedlivě sledoval a kladl velký důraz na národnostní a personální obsazení státních úřadů a podniků. Už v roce 1919 zaslal na ústředí NJ upozornění na to, že zdejší poštovní úřad používá německé razítko a na nádraží panují nepořádky.¹²⁵ Po roce 1918 se ze strany odboru často poukazovalo, že němečtí úředníci ve státních úřadech neznají státní jazyk nebo se ho zdráhají v úředním jednání s českou stranou používat. Například v roce 1921 odbor urgoval u ústředí NJ, aby se zjednala náprava v obsazení úřednických míst na okresním soudě. Stížnost se týkala oficiála, který zakázal nosit odznaky sokola a dvou německých úředníků, jenž se stranami nechtěli jednat česky, s četníky mluvili jen německy, ačkoliv česky uměli.¹²⁶

V souvislosti s obsazením státních úřadů, sledoval odbor, zda národnostní složení odpovídá celostátním poměrům a také jestli němečtí úředníci a zaměstnanci v úředním jednání komunikují státní řečí. O tom, že mnozí němečtí státní úředníci nejsou ke státu loajální, poukazoval jejich účastí na akcích pořádaných nacionály, jako byla slavnost slunovratu v roce 1923.¹²⁷ Mezi požadavky odboru patřil i ten, aby do zdejších úřadů byli dosazováni národně uvědomělí úředníci, neboť někteří vedoucí pracovníci byli často kritizováni za národní lhůstevnost a nevšímavost vůči akcím pořádanými českými spolky.¹²⁸

V roce 1918 bylo na okresní politické správě z 13 úředníků a podúředníků, z toho 9 německé a 4 české národnosti, v roce 1924 bylo z 15 zaměstnanců 14 české a 1 německé národnosti, který vykazoval částečnou znalost českého jazyka. V ostatních úřadech bylo zastoupení českých úředníků minimální nebo žádné. Berní správa, důchodková kontrola, cejchovní úřad a četnictvo disponovala výhradně úředníky německé národnosti. O něco lepší situace panovala u berního úřadu (9 úředníků, z toho 1 české národnosti), poštovního úřadu (38 zaměstnanců, 1 české národnosti), staničního úřadu (70 zaměstnanců, 3 české

---

¹²⁴ LÁZNIČKA, F., c. d., s. 22. Pomník navrhl sochař Julius Pelikán.

¹²⁵ SOKA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 24. listopadu 1919, nepracován.

¹²⁶ SOKA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 18. září 1921, nepracován.

¹²⁷ *Pozor*, 1. červenec 1923, č. 152, s. 4.

¹²⁸ *Litovelský a šternberský kraj*, 8. listopad 1929, č. 45, s. 5. „Trpce stěžováno, že mnozí státní úředníci zřídka, anebo vůbec nenavštěvují odborem pořádané podniky (...) jest nutno, aby si naši čeští lidé a zejména státní zaměstnanci a učitelé uvědomili, že jest jejich morální a svatou povinností zúčastniti se všech oslav, divadel apod., jež NJ mnohdy za značných finančních vydání pořádá.“ To je jedna z mnoha stížností odboru.

národnosti) a okresního soudu (14 zaměstnanců, 2 české národnosti). V roce 1924 byl posun viditelný. U Berní správy vzrostl počet českých zaměstnanců na 9 z celkového počtu 20 (z 6 německých úředníků neuměli česky 2), berní úřad vykazoval 4 české zaměstnance z 10 (3 uměli česky), důchodková kontrola 2 české zaměstnance z 5 (1 uměl částečně česky), poštovní úřad 16 českých zaměstnanců z 52 (z 14 úředníků 13 umělo česky), staniční úřad 19 českých a německých zaměstnanců (z 6 německých úředníků uměli všichni česky), okresní soud 5 českých zaměstnanců z 12 (5 úředníků včetně soudců umělo dobře, 1 nepatrně česky) a četnictvo 8 českých zaměstnanců z 11 (všichni němečtí četníci uměli česky). Cejchovní úřad měl jednoho českého zaměstnance. Za pět let se národnostní rozložení významně posunulo ve prospěch českých zaměstnanců, i když u Berního a poštovního úřadu zůstala mírná převaha německých zaměstnanců. Kromě okresní politické správy bylo pravidlem, že zástupcem přednosta úřadu býval Němec. Navíc u poštovního a staničního úřadu museli němečtí úředníci projít povinnými zkouškami z češtiny, takže většina prokazovala úplnou nebo alespoň minimální znalost českého jazyka.¹²⁹

Ani výrazné zlepšení situace neotupilo řadu požadavků českých státních zaměstnanců, protože ti požadovali, aby zástupci přednostů úřadů byli bezpodmínečně Češi. Svobodní němečtí úředníci měli být přeloženi do českého vnitrozemí a nahrazeni českými úředníky. Němečtí státní zaměstnanci, kteří už odsloužili požadovaná léta, měli být penzionováni a nahrazeni českými zaměstnanci. Posledním požadavkem bylo zavedení zkoušek z češtiny u finančních a ostatních úřadů. Uvedené požadavky plně korespondovaly s míněním členstva místního odboru. Stejně požadavky nalézáme v jiných požadavcích a rezolucích odboru i okrsku NJ.¹³⁰

Zlepšení lze pozorovat u dalšího státního podniku a největšího zaměstnavatele ve městě a okolí, státní tabákové továrně. V roce 1918 měla továrna 29 úředníků a 3 lékaře, české národnosti byl jeden podúředník. Z celkového počtu 1208 dělníků bylo české národnosti 7 dělníků. V roce 1924 měla továrna 32 úředníků a 2 lékaře, české národnosti bylo 13 úředníků a jeden lékař. Z 1074 dělníků vzrostl počet českých na 112.¹³¹ V roce 1926 zůstal počet českých a německých úředníků prakticky stejný, z 892 dělníků bylo 108 českých zaměstnanců.¹³²

---

¹²⁹ *Stráž Moravy*, 24. březen 1924, č. 7, s. 113.

¹³⁰ *Stráž Moravy*, 24. březen 1924, č. 7, s. 114.

¹³¹ *Stráž Moravy*, 24. březen 1924, č. 7, s. 113.

¹³² *Stráž Moravy*, 24. březen 1926, č. 7, s. 116.

V roce 1926 se zastoupení českého úřednictva a zaměstnanců nadále zvyšovalo, a kromě Berního úřadu (5 českých, 6 německých) a okresního soudu (6 českých, 7 německých) se u ostatních úřadů počet zaměstnanců posunul ve prospěch Čechů. Se znalostí českého jazyka u německých úředníků se však výraznější posun nekonal.¹³³ V roce 1930 se přes snižování počtu státních zaměstnanců oproti roku 1926 zastoupení českých zaměstnanců zvýšilo a kupříkladu u četnictva byli jen Češi. Z celkového součtu všech úřednických míst ve státních úřadech a státní tabákové továrně ve Šternberku bylo 54 českých (62,8%) a 32 (37,2%) německých úředníků. Němečtí zaměstnanci převažovali v podúřednických a jiných zaměstnancích, kde bylo 174 českých (21,2%) a 647 (78,8%) německých zaměstnanců. Odbor nadále poukazoval, že se přes vzrůstající počet českých zaměstnanců jeho požadované zastoupení nekryje s celorepublikovým průměrem a znalost českého jazyka je u německých úředníků většinou špatná.¹³⁴ Všechny své požadavky shrnul šternberský odbor a okrsek na hraničářském sněmu konaném 29. května 1930 ve Šternberku přijetím rezoluce, ve které požadoval zostření jazykových zkoušek pro všechny státní a zemské úřady a podniky, stejně jako propuštění všech zaměstnanců, kteří se nemůžou prokázat znalostí českého jazyka. S tím souvisela i náprava národnostního složení úřednictva u berního a poštovního úřadu a okresního soudu, kde řada zaměstnanců jazykově nevyhovovala. Do tabákové továrny a zemského ústavu pro choromyslné ve Lhotě se měli přijímat čeští zaměstnanci do té doby, než se dosáhne celorepublikového průměru.¹³⁵

Dalšími institucemi, u kterých odbor soustavně upozorňoval na nepřijatelné národnostní složení byla okresní nemocnice a okresní nemocenská pojišťovna ve Šternberku. Požadavek na nápravu národnostního složení v okresní nemocnici a dvojjazyčné tabulky v jejím areálu obsahovala rezoluce z 29. května 1930. Stav se však nezměnil, jelikož v roce 1936 byli všichni zaměstnanci, kromě několika řádových ošetřovatelek, německého původu. Problémem bylo, že většina zaměstnanců neuměla dobře česky a někteří vedoucí pracovníci měli patřit k negativistickým stranám.¹³⁶ V roce 1927 bylo české členstvo v okresní nemocenské pojišťovně zastoupeno téměř 31%, ale z 21 zaměstnanců byli jen dva Češi. Počet zaměstnanců se měl odvíjet podle zastoupení obou národností a vedoucí

---

¹³³ *Stráž Moravy*, 24. březen 1926, č. 7, s. 116.

¹³⁴ ZAPLETAL, P. *Národnostní problémy soudního okresu šternberského*. In: Naše Šternbersko. Soubor referátů z hraničářského sněmu ve Šternberku dne 29. května 1930. Olomouc, 1930, s. 22–23.

¹³⁵ Naše Šternbersko. Soubor referátů z hraničářského sněmu ve Šternberku dne 29. května 1930. Olomouc 1930, s. 60.

¹³⁶ *Stráž Moravy*, 24. březen 1936, č. 7, s. 118–119. Vedení nemocnice navíc vytrvale odmítalo hospitaci českých mediků.

místo měl zastávat Čech.¹³⁷ V dalších letech se situace měnila k lepšímu, do pojišťovny přišel český místoředitel, němečtí úředníci prokazovali dobrou znalost češtiny a korektní jednání.¹³⁸

Odbor v mnoha případech intervenoval za zdejší české státní zaměstnance¹³⁹, a přestože požadavek českých bohoslužeb nepatřil mezi jeho hlavní priority, intervenoval za jejich konání.¹⁴⁰

Zvláštní pozornost věnoval odbor sčítání lidu v roce 1921 a 1930. Jak česká tak německá strana chtěly dosáhnout při sčítání co nejlepších výsledků, a proto dlouho před ním vedli intenzivní kampaň. Odbor pořádal o sčítání informační schůzi pro sčítací komisaře a revizory, svými silami provedl soukromé sčítání a povzbuzoval národnostně nevyhraněné obyvatele k přihlášení se k české národnosti. Před sčítáním v roce 1921 byl odborem zvolen devítičlenný komitét, jehož členové měli přiděleno několik ulic, aby osobním stykem působili na národnostně netečné.¹⁴¹ Česká menšina se v roce 1921 výrazně rozrostla (1 113 obyvatel z 13 172 obyvatel města).¹⁴² Pozvolný nárůst zaznamenalo sčítání v roce 1931, kdy ve městě žilo 1 346 českých obyvatel z celkového počtu 12 760.¹⁴³

Za významné považoval odbor získání zastoupení v obecních záležitostech. První obecní volby, kterých se menšina se společnou kandidátkou, účastnila se konaly v září 1923,¹⁴⁴ ve kterých získala v obecním zastupitelstvu dva mandáty. To byly až do roku 1938 poslední volby, v nichž česká menšina postavila sjednocenou kandidátku. V roce

---

¹³⁷ *Stráž Moravy*, 24. říjen 1927, č. 2, s. 36. Pojišťovna měla 2907 českých členů a 6059 německých členů.

¹³⁸ Porovnej s rokem 1931: *Stráž Moravy*, 24. květen 1931, č. 9, s. 144 a v roce 1936: *Stráž Moravy*, 24. leden 1936, č. 5, s. 79.

¹³⁹ V případě okresního strážmistra Františka Jindry odbor zaslal žádost na ministerstvo vnitra, aby byl strážmistr ponechán na svém místě, neboť jeho přeložením by zdejší česká menšina ztratila jedinou osobu, na kterou se s důvěrou obracela. SOKA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 26. ledna 1919, nezpracován.

¹⁴⁰ Kromě roku 1928 se v hlavním kostele nekonala žádná česká mše. Nedělní česká mše se odbývala ve špitálském kostelíku, pokud ji sloužil český kněz. V roce 1931 byl ve Šternberku jen jeden český kněz. *Stráž Moravy*, 24. listopadu 1931, č. 3, s. 41–42.

¹⁴¹ SOKA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis řádné valné hromady z 18. ledna 1920, nezpracován.

¹⁴² KOUDELA, M. Šternberské století 1909–2009. Část 3. *První léta v Československé republice (1919–1928)*. In: *Šternberské listy*, 15. září 2009, č. 15, s. 6.

¹⁴³ KOUDELA, M. Šternberské století 1909–2009. Část 4. *Šternberk v době hospodářské a politické krize (1929–1938)*. In: *Šternberské listy*, 30. září 2009, č. 16, s. 9–10.

¹⁴⁴ LÁZNIČKA, F., *c. d.*, s. 17. Vyhrála DSDAP s 12 mandáty (2409 hl.), něm. živnostníci a nacionální strana (společná kandidátka) 11 mandátů (2307 hl.), DCVP 7 mandátů (1546 hl.), DNSAP 3 mandáty (592 hl.), komunisté 1 mandát (240 hl.). Starostou byl zvolen člen živnostenské strany Stefan Malý. Prvním náměstkem zůstal Josef Koschatsky a druhým Dominik Willner (DCVP). Stief, W. *Geschichte der Stadt Sternberg*. Thaygen-Schaffhausen, 1934, s. 416.

1927¹⁴⁵ a 1931¹⁴⁶ kandidovali se samostatnou kandidátkou sociální demokraté. Kromě roku 1938,¹⁴⁷ kdy byl do městského zastupitelstva zvolen učitel měšťanské školy Jaroslav Kořalka, za sjednocenou kandidátku úspěšně kandidoval Petr Zapletal, v letech 1923–1931 městský radní, poté zastupitel a Josef Gavlas (1923). Za sociální demokracii byli zvoleni Jan Molík (1927) a Jan Doležel (1931).

Postavení samostatných kandidátek sociálních demokratů vyvolalo u odboru velkou nelibost. Národní jednota považovala politickou roztržičnost a zanášení partajnictví za moderní nemoc škodící české věci. „Politika v menšinové pozici, toť kořen všeho rozkolu.“ Toto varování pochází z roku 1927, kdy pravděpodobně rozpory politického rázu byly příčinou velkého napětí v odboru Musel je osobně mírnit Adolf Kubis.¹⁴⁸ Situace a rozpory v odboru se měly vyhroutit znovu v roce 1935 a opět musel zasahovat Adolf Kubis.

Přestože čeští zástupci v městské samosprávě měli vzhledem ke své početnosti slabé postavení, mohli alespoň apelovat na národnostní požadavky české menšiny a na dodržování jazykových nařízení.¹⁴⁹ V roce 1932 člen obecního zastupitelstva Petr Zapletal podal stížnost okresnímu úřadu, protože pracovna starosty byla označena jen německým názvem a neodpovídala jazykovým nařízením. I přes odvolání města k zemskému úřadu v Brně bylo předchozí rozhodnutí potvrzeno a město muselo tento nedostatek odstranit.¹⁵⁰

Vzájemný poměr Čechů a Němců se zlepšoval jen pozvolna, což by se dalo ilustrovat přistoupením města k významným oslavám. Ještě v roce 1930 při oslavách 80. narozenin prezidenta Masaryka se účastnila jen menšina německého obyvatelstva a městem na poslední chvíli uspořádaná oslava se nesla v zdrženlivém a chladném duchu, stejně jako proslov městského radního. Když pak radní Petr Zapletal navrhoval, aby při této příležitosti byla dosavadní Splavní ulice přejmenována na Masarykovu, neuspěl.¹⁵¹ V roce 1932 návrh na přejmenování ulice podal zástupce německé sociální demokracie, ale až

¹⁴⁵ LÁZNIČKA, F., *c. d.*, s. 18–19. Zvítězila DSDAP s 12 mandáty (2669 hl.) před DCVP s 8 mandáty (1556 hl.), živnostníky s 6 mandáty (1351 hl.). DNSAP s 4 mandáty (721 hl.) a DNP s komunisty po 2 mandátech (shodně 510 hl.). Starostou byl Stefan Maly.

¹⁴⁶ Volby vyhrála DSDAP s 12 mandáty (2681 hl., +19 hl.), ale další umírněné strany měly velké ztráty: DCVP 7 mandátů (1443 hl., -113 hl.), živnostníci 2 mandáty 577 hl. (-774 hl.). Posílily negativistické strany DNSAP 7 mandátů (1581 hl., +860 hl.), DNP 3 mandáty (606 hl., +96 hl.) a komunisté 3 mandáty (653 hl., +143 hl.). Starostou zvolen Robert Mussill (DCVP). Prvním náměstem opět Koschatsky a druhým zástupce DNSAP. *Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj*, 2. října 1931, č. 43, s. 4 a 13. ledna 1932, č. 46, s. 4.

¹⁴⁷ SdP získala 27 mandátů, DSDAP 6. Do městské rady zvoleno 7 členů SdP, 1 zástupce DSDAP a české skupiny. Starostou zvolen inž. Pauler, prvním náměstem F. Beier (SdP), druhým Rudolf Zischka (DSDAP). *Litovelský, Šumperský, Šternberský kraj*, 1. července 1938, č. 27, s. 5.

¹⁴⁸ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1927*. Olomouc, 1928, s. 33.

¹⁴⁹ Městským vyhláškám byl odborem vyčítán špatný překlad do češtiny a časté chyby.

¹⁵⁰ SOKA Olomouc, fond: *Archiv města Šternberk*, inv. č. 1156, sig. 3d, č. k. 44.

¹⁵¹ LÁZNIČKA, F., *c. d.*, s. 19–20.

v roce 1934 po vyloučení zástupců zakázaných stran (DNSAP, DNP) z městského zastupitelstva a rady byla ulice přejmenována na Masarykovu.¹⁵²

Protičeským postojem vynikali v městských orgánech zejména zástupci DNSAP a DNP. Je nutné poznamenat, že odbor v roce 1927 kritizoval některé hraničáře (čeští sociální demokraté) pro „bratříčkování“ se s Němci a pro jejich účast na společných oslavách a demonstračních průvodech, zatímco pro stejnou ideu se s „českým spoluobčanem“ demonstrovat stydí. Tito „politictí hraničáři“ podle výroční zprávy zapomínají, „že Němec je napřed Němcem nacionálem a pak teprve Parteigenosse.“¹⁵³ Avšak od počátku třicátých let vedení NJVM pomalu opouští tento radikální postoj a začíná pohlížet na demokraticky smýšlející Němce jinak a smířlivější pohled převládá i u členů místního odboru.

Od roku 1933 se začíná prosazovat atmosféra spolupráce při oslavách 28. října a dalších významných státních svátků, kterých se účastnili němečtí obyvatelé, spolky a zástupci města. Po pohlcení ostatních německých politických stran SdP, zůstávají němečtí sociální demokraté v čele s neúnavným Rudolfem Zischkou a českou menšinou posledními obránci ohrožené demokracie.

2.7 Školská otázka a učitelé

Jednou z prvních iniciativ odboru byla snaha o zřízení české obecné školy. Pro oprávněnost jejího zřízení bylo nutno vyhotovit soupis českých dětí ve Šternberku a blízké Lhotě. Tohoto úkolu se ujal jednatel Vilém Schmied a už počátkem února bylo přihlášeno 48 dětí. Dalším krokem ke zřízení školy byla žádost zemské školní radě v Brně o její zřízení a žádost městské radě o poskytnutí vyhovujících prostor.¹⁵⁴ Podle žádosti zaslané 10. března 1919 Zemské školní radě v Brně prostřednictvím okresní správy politické ve Šternberku si odbor stěžoval, že zajistit vhodnou místnost, je skoro nemožné, „neboť žádost na zdejší obecní radu poslaná jest dosud nezodpovězena, zdejší pak klášter školských sester nám odpověděl zamítavě.“ Jedinou možností tedy zůstává, aby zemská školní rada přidělila nové škole místnost ve zdejší státní tkalcovské škole, což bude výhodné pro obě strany. Závěrem žádosti odbor apeluje na rychlé vyřízení s odůvodněním, že „každý průtah jest zdejší otázce školské nebezpečný.“ Pokud by se tak nestalo a zřízení české školy by se nadále protahovalo, hrozilo by tím, že čeští úředníci by do Šternberka

¹⁵² *Stráž Moravy*, 24. březen 1934, č. 7, s. 123.

¹⁵³ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1927*. Olomouc, 1928, s. 33.

¹⁵⁴ SOKA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 1. února 1919, nezpracován.

nechtěli, „nemajíce tu škol pro své děti.“¹⁵⁵ Odpověď městské rady představitele odboru příliš nepotěšila, protože mu sdělila, že se nenašla žádná místnost. Když členové odboru uznali po prohlídce tkalcovské školy nevhodnost místnosti pro českou školu, zbyla jako jediná možnost zajištění vhodné místnosti v klášteře školských sester, na jehož správu se po neúspěšném jednání vyvinul nátlak s vyhlídkou použití Metelkova školského zákona¹⁵⁶ pro menšinové školy zabavením místnosti pro školu, pokud klášter neposkytne vhodnou místnost dobrovolně.

Klášter nakonec ustoupil, ale otevření školy muselo být kvůli obavám kláštera z reakce německé veřejnosti odloženo na 21. května 1919. Slavnostní otevření české školy proběhlo za účasti předsedy odboru dr. Kubelky, jednatele Schmieda, Josefa Gavlase a třiceti osmi dětí.¹⁵⁷ Otevření proběhlo za asistence vojenské posádky, která konala nedaleko kláštera cvičení a byla připravena v případě násilností ihned zasáhnout.¹⁵⁸ Prvním učitelem byl jmenován Petr Zapletal, který se aktivně zapojil do činnosti odboru. Protože byl v tíživé finanční situaci, odbor mu poskytl finanční podporu ve formě drahotního příspěvku.¹⁵⁹

Počátky české školy byly krušné, školní vybavení si musela vypůjčit z okolních českých vesnic. Na nákupu dalšího vybavení se podílel dámský odbor NJ v Prostějově. Zkrácený školní rok dopadl úspěšně, počet žáků čítal na jeho konci 28. června padesát čtyři žáků. Výuka byla pro špatnou znalost českého jazyka zaměřena na jeho brzké osvojení. Odbor činil kroky k rozšíření jednotřídní školy na dvoutřídní, což se mu podařilo výnosem zemské školní rady v Brně ze dne 28. července 1919. Mimo jazykové problémy dětí se díky rozšíření školy musely zajistit další prostory, což se neobešlo bez dalších problémů a intervencí u správy kláštera, která nechtěla žádnou místnost uvolnit, ale vlivem intervencí (i u kapitulního vikáře Antonína Cyrila Stojana) a úředního zakročení byly prostory poskytnuty a uzavřena nájemní smlouva.¹⁶⁰

---

¹⁵⁵ Citováno v KRÁL, M., *c. d.*, s. 61–62.

¹⁵⁶ Zákon z 9. dubna 1919 č. 189, který umožňoval vyvlastnění potřebné místností pro české menšinové školy a stal se terčem kritiky německých politiků. Nazýval se podle člena a navrhovatele zemské školní rady v Praze Jindřicha Metelky.

¹⁵⁷ SOKA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 24. května 1919, nezpracován.

¹⁵⁸ ZAPLETAL, P. *Trs vzpomínek z počátku české školy ve Šternberku*. In: OPLUŠTIL, Z. *Z minulosti našeho kraje*. Díl I. Bohuňovice, Olomouc, 1928, s. 197.

¹⁵⁹ SOKA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 24. května 1919, nezpracován. Na návrh jednatele Schmieda byl odhlasován příspěvek 200 Kč a příslib další podpory.

¹⁶⁰ KRÁL, M., *c. d.*, s. 65. Nájemní smlouvě uzavřena mezi pronajímatelem, generální správou kongregace školských sester v Přerově a nájemcem, českou školskou radou ve Šternberku 1. září 1919. Týkala se dvou velkých místností, jednoho pokojíku, jednoho záchodu, dřevěné kolny na uhlí a na dříví. Nájemní smlouva byla uzavřena na dobu tří let od 1. září 1919.

Nárůst žactva pokračoval¹⁶¹ a materiální situace školy se lepšila. Protože počátkem školního roku 1920/1921 vzrostl počet žáků na 117, požádala správa školy o rozšíření školy na trojtřídní. Odbor v této záležitosti intervenoval u okresního školního inspektora Rudolfa Pelíška. Rozšíření školy bylo rozhodnutím zemské školní rady v Brně povoleno výnosem z 15. září 1920, ale potřebná místnost pro třetí třídu nebyla k dispozici, takže se muselo vyučovat polodenně. Správa kláštera nechtěla znovu poskytnout místnost, a proto vyslal odbor dvoučlennou deputaci (Kořínek a správce školy Zapletal) intervenovat u školských úřadů v Praze a Brně.¹⁶² K získání místnosti nepomohla ani intervence generálního vikáře Jindřicha Geislera.¹⁶³

Odbor se proto uchýlil k poslední šanci jak zapůsobit na úřady a za hojné účasti rodičů uspořádal 26. září protestní schůzi, jejímž výsledkem byla přijatá rezoluce vyzývající kompetentní úřady k vyvlastnění místnosti v klášteře. Pokud by se tak nestalo, pohrozili rodiče školní stávkou dětí. Rezoluce byla odeslána na kompetentní školské úřady.¹⁶⁴ Místnost byla vyvlastněna po komisionálním šetření dne 25. října za účasti přednosta okresní správy politické Oldřicha Dostála, okresního školního inspektora za okresní školní radu Olomouc-venkov Rudolfa Pelíška, MUDr. Kubelky za odbor NJ, Josefa Gavlase za místní školní radu a správce školy Petra Zapletala. Správce školy kriticky zhodnotil činnost kompetentních úřadů ve školní kronice slovy, že „téměř čtyři plné měsíce uplynuly, než kompetentní úřad uznal za vhodné napsati několik řádků, aby vyvlastnění místnosti se vykonalo!! Jednání dává oprávněnou příčinu k domněnce, že rozvoj českých menšin mnohým pánům šk. úřadů nikterak neleží na srdci, že rozvoji tomu raději kladou různé překážky.“¹⁶⁵

Vzhledem k těžkostem při získání vhodných místností a při vědomí horší dostupnosti školy se činitelé odboru pokoušeli urychlit výstavbu budovy pro obecnou školu. Naděje vkládali do nově zřízeného inspektorátu menšinových škol v Olomouci, čímž bylo menšinové školství postátněno a od 1. ledna 1921 řízeno Ministerstvem školství a národní osvěty (MŠANO) prostřednictvím těchto inspektorátů. Zdálo se, že naděje činníků odboru se začaly naplňovat, neboť 28. února přijela z MŠANO komise, která spolu

---

¹⁶¹ Ve školním roce 1919/1920 zapsáno 73 dětí, jak udává školní kronika obecné školy. Kniha protokolů odboru NJ udává 76.

¹⁶² SOKA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 22. července 1920, nepracován.

¹⁶³ SOKA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 5. srpna 1920, nepracován.

¹⁶⁴ SOKA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 7. října 1920, nepracován.

¹⁶⁵ SOKA Olomouc, fond: *I. národní škola Šternberk, ul. Dr. Hrubého*, školní kronika 1919–1933, s. 18.

s místním školní radou šetřila vhodnost již dříve vyhlédnutého stavebního pozemku pro stavbu školy. Ten byl uznán jako nevyhovující a nově byl vybrán pozemek u Dělnického domu (Arbeiterheimu) na dnešní Masarykově ulici. Ve stejný den komisionálního šetření byl pozván majitel stavebního pozemku, se kterým se po komplikovaném jednání podařilo dohodnout na ceně a podmínkách prodeje.¹⁶⁶

Urychlení stavby školy se nekonalo, i když na MŠANO v Praze 16. března putovala další deputace (správce obecné školy Zapletal a Dr. Kytlica), která dostala ujištění, že jakmile bude provedeno vyvlastnění pozemku, začne se stavět. Deputaci doprovázel architekt Jan Komrška z Olomouce, u kterého si odbor nechal vypracovat projektovou dokumentaci. Deputaci osobně uvedl u příslušných školských referentů senátor Felix Časný.¹⁶⁷

Další deputaci, tentokrát místní školní rady intervenující ve prospěch stavby školy na MŠANO, se dostalo vysvětlení, že finanční prostředky potřebné na stavbu školy v rozpočtu ministerstva chybí. Ujištění, že až se finanční prostředky najdou, začne se stavět, připomínaly nesplněné předchozí sliby. Je třeba připomenout, že provedení stavby školy spadalo do kompetence ministerstva veřejných prací.¹⁶⁸

Odbor použil všechny prostředky jak pohnout kompetentní úřady ke stavbě školy. O rok později 16. března 1922 rozeslal odbor obsáhlá memoranda určená ministerstvům školství, financí, veřejných prací, kabinetní prezidentově kanceláři i předsednictvu ministerské rady, ve kterých upozorňoval na poškozování zájmů místní menšiny. Současně bylo použito osobní intervence u politicky a veřejně vlivných osob, ale bez výsledku. Při celorepublikovém sjezdu menšinových pracovníků odehrávajícím se na počátku dubna se na ministerstvo školství dostavila další deputace (Dr. Kubelka, Krampol), které se dostalo ujištění, že do konce května budou vyhotoveny plány školní budovy a poté se začne stavět. Když uplynul slibovaný termín a se stavbou se opět nezačalo, došla odboru, ale i rodičům trpělivost a rozhodli se k radikálnímu řešení. Schůze rodičů konající se 11. června se jednomyslně rozhodla zahájit od 12. června protestní školní stávkou. O zahájení stávkou bylo informováno ministerstvo školství i inspektorát menšinových škol. Pro ozřejmění těchto kroků široké veřejnosti byly v několika časopisech zveřejněny otevřené listy ministerstvům školství, financí a veřejných prací. O intervenci v Národním shromáždění byli požádáni poslanci a senátoři. V otevřeném listě byla zmiňována obava, že škola zůstane bez prostor,

---

¹⁶⁶ KRÁL, M., *c. d.*, s. 67.

¹⁶⁷ SOKA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, výroční zpráva za rok 1921, nezpracován.

¹⁶⁸ KRÁL, M., *c. d.*, s. 67–68.

protože jí končí nájemní smlouva a správa kláštera chce tyto místnosti vyklidit. Celá záležitost vzbudila velký ohlas a zabývaly se jí mimo regionálního tisku (olomouckého *Pozoru*, *Volkswachtu*) i celostátní tisk: *Lidové noviny*, *Národní demokracie* a jiné.¹⁶⁹

Protestní školní stávkou a veřejný nátlak byl úspěšný už po čtyřech dnech, protože 15. června 1922 MŠANO povolilo stavbu školní budovy a otevření měšťanské školy. Po místním komisionálním šetření vykonaném 30. června dostala stavba školní budovy zelenou. Stavět se začalo od 2. září a na realizaci stavby byli vybráni architekt Jan Komrška z Olomouce a inženýr Oswald Veth ze Šternberka. Jedinou vadou projektované budovy, na kterou činovníci odboru upozorňovali a kterou nedokázali u kompetentních úřadů zvrátit, byla samotná velikost budovy. Projekt počítal se čtyřmi učebnami a bytem pro správce školy, ale odbor požadoval minimálně osm učeben při vědomí, že novostavba při bouřlivém rozvoji školství nebude brzy kapacitně vyhovovat.¹⁷⁰

Se stavbou budovy pro obecnou školu byla spojena snaha o otevření měšťanské školy. Impulzy pro její zřízení se datují od února 1921, kdy se odbor informoval u správ okolních obecních škol v Moravské Huzové, Lašřanech, Hnojicích, Stádle a Štarnově a požádal je, aby vypracovaly jmenný seznam dětí s podpisy rodičů, které by měli zájem navštěvovat měšťanskou školu.¹⁷¹ O rok později na poradě konající se 3. března 1922 se odbor usnesl, že předseda Kubelka bude intervenovat u Starostenského sboru okresu šternberského, aby okolní obce (Štarnov, Bohuňovice, Lašřany, Moravskou Huzovou, Stádlo, Lužice, Hnojice, Žerotín) starostenský sbor vyzval co nejdříve dodat petice požadující zřízení obvodové měšťanské školy ve Šternberku.¹⁷²

Prvním ředitelem měšťanské školy se stal Adolf Procházka. Místnost pro školu byla získána v budově německé měšťanské školy v Cirkusové ulici, dnešní náměstí Svobody po dohodě s německou místní školní radou za roční pronájem 3 000 Kč, ve kterém byl započítán otop a úklid. Bezplatně byla měšťance propůjčena tělocvična s veškerým zařízením. V prvním školním roce 1922/1923 bylo zapsáno 41 dětí.¹⁷³

Ve stejnou dobu se podařilo dosáhnout otevření české živnostenské školy pokračovací pro české učně a počátkem roku 1922/1923 v ní bylo zapsáno 25 učňů. Už před jejím

---

¹⁶⁹ ZAPLETAL, P. *Trs vzpomínek z počátku české školy ve Šternberku*. In: OPLUŠTIL, Z. *Z minulosti našeho kraje*. Díl I. Bohuňovice, 1928, Olomouc, s. 198–199.

¹⁷⁰ *Tamtéž*, s. 199.

¹⁷¹ SOKA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 6. února 1921, nezpracován.

¹⁷² SOKA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 3. března 1922, nezpracován.

¹⁷³ SOKA Olomouc, fond: *I. střední škola Šternberk, ul. dr. Hrubého*, školní kronika 1922–1939, nestránkováno.

zřízením sice odbor otevřel v roce 1920 nebo 1921 (pravděpodobně v únoru 1921) učňovskou besídku v klášteře, jak se dá odvodit z protokolů, ale ta byla učni nepravidelně navštěvována, protože je němečtí mistři odmítali pouštět a odbor kvůli tomu musel intervenovat u Okresní správy politické. V roce 1922 nebyla učňovská besídka vůbec otevřena. Příčinou byl snad nezájem českých učňů.¹⁷⁴

Vraťme se však k obecné škole, která ve dnech 1. a 2. září 1923 slavnostně otevřela novou budovu. Odborem NJ bylo 1. září sehráno divadelní představení. Hlavní program slavnosti začal druhý den za účasti české veřejnosti ze širokého okolí (dobový odhad počítal kolem šesti tisíc návštěvníků) průvodem od nádraží ke škole. Průvodu se účastnili krojovaní šohajové na koních z Dolan, školní mládež, delegace národních korporací a spolků a děti s ženami v krojích spolu s ozdobenými povozy a za zvuků hudby a písní, které obstarávala kapela z Přerova. U slavnostně vyzdobené budovy pak při slavnostním předání budovy promluvili řečníci. Za státní úřady vystoupil přednosta okresní správy politické ve Šternberku dr. Oldřich Dostál, inspektor menšinových škol v Olomouci Kazimír Šitavanc a za NJVM Richard Fischer a správce školy Petr Zapletal. Pozdravné projevy pronesli zástupci městské rady olomoucké, sokolské župy olomoucké a moravských živnostníků.¹⁷⁵

Ačkoliv obecná škola dostala své vlastní prostory, musela být jedna třída umístěna nadále v klášteře, stejně jako jedna třída měšťanské školy v německé měšťanské škole. Do obecné školy byla přesunuta mateřská školka otevřená ve Šternberku 1. července 1920. Po celou dobu první republiky byla její učitelkou Františka Bubeníková, která dostávala od Ústředního výboru NJ a odboru měsíční plat 250 Kč. Mateřskou školku finančně s velkou pomocí Ústředního výboru NJ vydržoval odbor. Školka vystřídala tři působiště. Zprvu byla umístěna v klášteře a zapsáno do ní bylo 16 dětí, ale přes prázdniny ji z nařízení správce obecné školy Petra Zapletala (vykonával pedagogický dozor) navštěvovaly děti obecné školy, především ty, které neuměli dobře česky, takže jejich počet čítal až 50 dětí.¹⁷⁶

Po prázdninách musela školka místnost přenechat obecné škole a proto odbor využil nabídky jejího člena obchodníka pana Borůvky na bezplatný pronájem místnosti ve skladišti nacházející se v Řeznické ulici (dnešní Čechově ulici). Avšak poskytnutá místnost byla malá, nevyhovující. Školce hrozilo uzavření a nespokojenost vládla i mezi rodiči. Protože byl okresní správou politickou v dubnu 1921 uzavřen z hygienických důvodů

---

¹⁷⁴ SOKA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, kniha protokolů 1908–1922, zápis výborové schůze z 6. března 1921 a 6. ledna 1922, nezpracován.

¹⁷⁵ *Stráž Moravy*, 20. říjen 1923, č. 1, s. 13.

¹⁷⁶ HLŮZOVÁ, V. *Osobnosti Šternberska ve 20. století*. Šternberk: vlastním nákladem, 2007, s. 99.

německý hostinec Zum Amerikaner v Olomoucké ulici, byl odbor nucen umístit tu školku¹⁷⁷ což popudilo činovníky odboru, neboť „tento lokál obec šternberská poskytla jako přístřeší (...) tedy pro krčmu nebyl vhodný, pro českou školku je vhodný!! Není-liž to drzým výsměchem, pustou ironií všem zásadám moderního školství!!“¹⁷⁸. Školka tu vydržela až do postavení budovy obecné školy.

Jelikož se pro vznik nových školských zařízení a jejich rozvoj situace s umístěním škol nelepšila, požadoval odbor postavení budovy měšťanské školy. Začalo další kolo intervencí, také díky majitelům stavebních pozemků, než se začalo se stavbou budovy zadanou architektovi J. Benešovi z Kojetína. Stavba byla zahájena 14. července 1924, jak se později ukázalo v nevhodnou dobu žní. Později přišel deštivý podzim a navíc kvalita a provedení stavby nebyla pro úsporný rozpočet na patřičné výši. Budova školy byla dokončena a slavnostně předána ke svému užívání 6. září 1925.¹⁷⁹

Slavnostního otevření se sice nezúčastnilo tolik českých obyvatel, jako tomu bylo v případě obecné školy, přesto se průběh obou slavností podobal. Obyvatelstvo se sjelo ze širokého okolí Šternberska, Prostějovska a Olomoucka. Pestrý průvod krojovaných hochů a dívek, mládeže, hasičů, sokolů a dalších spolků opět vyrazil za zvuků hudby z nádraží ke škole. V prostorách budovy se konala výstavka žákovských prací. Slavnostní řeč pronesl a budovu jménem vlády předal učitelskému sboru přednosta okresní správy politické dr. Oldřich Dostál. Své projevy přednesl ředitel školy Adolf Procházka a za NJ promluvil předseda ústředního výboru NJ Rudolf Fischer. Dalšími projevy přispěli představitelé městské rady a starostenského sboru okresu prostějovského. Budova měla sedm místností.¹⁸⁰

Přestěhování tříd měšťanské školy do nové budovy uvolnilo místnosti v obecné škole, které obsadila třída obecné školy umístěná dosud v klášteře. Do nové budovy se přesunula i třída z německé školy. Stavební ruch pokračoval stavbou jednopatrové budovy pro správce obecné a měšťanské školy, jež byla dokončena v létě 1926. Protože se obecná škola rozšířila na pětitřídní, musela být o prázdninách téhož roku adaptována.¹⁸¹

Ve stručnosti si shrňme další vývoj českého menšinového školství ve třicátých letech. Od roku 1927 převzala mateřskou školku od odboru do své péče Ústřední Matice školská (ÚMŠ) a v roce 1930 byla otevřena v sousední obci Lhota její pobočka. Na počátku

---

¹⁷⁷ *Tamtéž*, s. 100.

¹⁷⁸ *Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1921*. Olomouc, 1922, s. 32.

¹⁷⁹ LÁZNIČKA, F., *c. d.*, s. 18.

¹⁸⁰ *Stráž Moravy*, 24. září 1925, č. 1, s. 15.

¹⁸¹ KRÁL, M., *c. d.*, s. 72.

třicátých let byly kapacitní možnosti obecné i měšťanské školy notně překročeny, proto musely být ve školách využívány místnosti, málo vhodné k vyučování. Například jedna třída měšťanské školy byla umístěna ve sklepě. Naděje, že měšťanská škola získá prostory ve zrušené německé škole tkalcovské se nesplnily, protože v ní byla zřízena německá odborná škola pokračovací. V roce 1936 byla ve Šternberku zřízena pobočka olomoucké hudební školy Žerotín, které nabídl prostory měšťanské školy ředitel Hynek Smékal.

Na konci roku 1934 zahájila přípravné práce na zřízení reálného gymnázia NJ, konkrétně okrsek šternberský a uničovský. Předsedou přípravného výboru se stal Bohumil Krček z Hnojic a jednatelem ředitel měšťanské školy Hynek Smékal, který svými kontakty na MŠANO významně pomohl jeho vzniku. Na MŠANO byla poslána dvě memoranda a po pětiměsíčním jednání se sídlem reálného gymnázia stal Šternberk, zatímco Uničov byl odškodněn zřízením obchodní školy. Za vydatného příspěví přednosty okresní správy politické Dr. Oldřicha Dostála mohla ÚMŠ zakoupit bývalou budovu tkalcovny a kus sousedního pozemku v tehdejší Klášterní ulici za 300 tisíc korun. Prvním ředitelem byl jmenován profesor František Wiedermann. Budova školy byla otevřena skromnou slavností 8. září 1935. Od 1. září 1936 bylo gymnázium převzato státem.¹⁸²

V září téhož roku byla ve Lhotě otevřena expozitura obecné školy ve Šternberku. Stavba byla provedena na náklady odboru NJ ve Šternberku v celkové výši 165 tisíc korun a za vydatné pomoci Ústřední záložny rolnické v Olomouci, která poskytla půjčku 50 000 Kč. Ochotně pomohlo i MŠANO, když se zavázalo platit v nové budově roční nájem za expozituru a mateřskou školku „ve lhůtách předem“.¹⁸³

Shrneme-li výše řečené, tak je zásluha odboru NJ na vybudování a rozvoji českého školství ve Šternberku nepopíratelná. Největší úsilí musel odbor vynaložit při snaze o zřízení obecné školy. Zpočátku ji vydržoval a poté působil při nelehkých jednáních se správou kláštera, o poskytnutí dalších prostor a do roku 1923 usiloval o postavení vlastní budovy pro školu. V letech 1922 a 1923 jeho snaha vrcholila a na MŠANO se střídala deputace za deputací, využil odbor všech prostředků, jak slibovanou stavbu u kompetentních úřadů uspíšit. Uspěla až nátlaková akce rodičů a zmedializování kauzy v celostátních médiích a na půdě Národního shromáždění. Velké úsilí bylo vynaloženo na postavení měšťanské školy. V případě zřízení české živnostenské školy pokračovací, na které měl odbor zásadní zásluhu se nesplnily očekávání, ať už z nedostatku vhodných prostor, nebo z nechuti německých mistrů pouštět české učně do školy. Určitou roli hrála

---

¹⁸² HLŮZOVÁ, V. *Osobnosti Šternberska 2*. Šternberk: vlastním nákladem, 2009, s. 247

¹⁸³ *Zpráva Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1935*. Olomouc, 1936, s. 34. KRÁL, M., c. d., s. 75.

i preference českých učňů dávajících přednost naučení se německému jazyku. Z uvedených důvodů, proto nemohlo být zavedeno celodenní vyučování a škola se nestala spádovou pro celou oblast Šternberska, ale jen pro blízké okolí (Lhota, Lužice, Babice).¹⁸⁴

Mateřskou školku odbor vydržoval až do 31. srpna 1926, i když hlavní část nákladů spočívala na Ústředním výboru NJ, ale činovníci oboru se alespoň snažili zajistit důstojné prostory.

2.8 Sociální činnost

Odbor se také angažoval v sociální oblasti, když pro děti českých škol pořádal každoroční ošacovací akce. Ve Šternberku byly tyto ošacovací akce pořádány v rámci dvou nadílek. Osvobozenská se konala od školního roku 1925/26 28. října v den vzniku samostatného státu proto, aby se dětem dostalo potřebné obuvi a šatstva v době, kdy začíná nepříznivé počasí. Vánoční nadílka se kromě školního roku 1926/27 konala každoročně. Osvobozenecká a vánoční nadílka spolu souběžně existovaly od školního roku 1927/28. Finanční příspěvky pocházely od místního odboru NJ, Ústředního výboru NJ v Olomouci a některých soukromých dárců. V řadách české menšiny se na tyto akce pořádaly sbírky. Finanční i materiální pomocí přispívala Okresní péče o mládež ve Šternberku. U obou akcí se chudým dětem českých škol ve Šternberku rozdělovalo šatstvo a boty, především punčochy, zimní kabáty a svetry. Pro děti bylo kromě těchto darů připraveno i malé pohoštění.

Ošacovací akce, jak se všeobecně nazývaly, časově kopírovaly období stravovacích akcí a znamenaly pro příjemce pomoc a ulehčení těžké životní situace. Odbor se také organizačně a finančně podílel během dvacátých a třicátých let na polévkových akcích pro žáky českých škol.¹⁸⁵

2.9 Sociálně ekonomické aktivity, bytová otázka a pozemková reforma

Významnou pozornost věnoval odbor hospodářské a bytové otázky, protože si uvědomoval, že na jejím uspokojivém řešení závisí rozvoj české menšiny. Protože byla převaha německého kapitálu velká a hospodářsky nemohli čeští živnostníci a obchodníci konkurovat, snažila se NJVM a odbor jejich aktivity zaštitit a sjednotit. Aby se čeští

---

¹⁸⁴ SOKA Olomouc, fond: *I. střední škola Šternberk, ul. dr. Hrubého*, školní kronika 1922–1939, nestránkováno.

¹⁸⁵ KRÁL, M., *c. d.*, s. 114.

živnostníci a obchodníci ve Šternberku v boji s německou konkurencí udrželi, apelovala NJ na českou veřejnost k jejich podpoře heslem Svůj k svému. Tato kampaň nebyla ve smíšených oblastech novinkou, spíše návratem do minulosti, konkrétně do sklonku 19. století, kdy se heslo hojně používalo. Čeští zákazníci byli nabádáni, aby nakupovali výhradně u českých obchodníků. Kampaň se mnohdy mýjela účinkem, jen tak si lze vysvětlit znepokojení ventilované v tisku, jako v roce 1929, kdy byli kritizováni Češi z okolních vesnic, „že mnozí z nich nakupují uhlí u obchodníků německých, ač mohou za tutéž cenu obdržet zboží stejné, ne-li lepší jakosti u obchodníků našich!“¹⁸⁶ Při nástupu hospodářské krize bylo opakovaně apelováno na české okolí Šternberka, aby nakupovalo u českých obchodníků a také na obchodníky, aby se zásobili u českých dodavatelů.

Hospodářská agenda nebyla izolovaná jen na Šternberk, ale na celou oblast soudního a politického okresu Šternberk, jenž se zabýval šternberský a v letech 1931–35 šternbersko-uničovský okrsek v jehož čele stál dlouholetý předseda a statkář v Lužici František Frištenský. V rámci okrsku pracoval národohospodářský odbor.

Největší překážkou pro rozvoj české menšiny představoval nedostatek bytů pro státní zaměstnance, především úředníky a učitele. Většina Čechů byla nucena bydlet v podnájmu u německých majitelů, což bylo často spojeno s mnoha příkořími. Před rokem 1918 bylo ve Šternberku v českém vlastnictví 7 domů. NJVM ve spolupráci s okrsky a místními odbory se snažila tento nepříznivý stav zlepšit koupí nemovitostí, stavebních parcel a zemědělské půdy. Hospodářské posílení české menšiny ve smíšených oblastech tak bylo spojeno s úporným bojem o každou nemovitost, stavební místo nebo zemědělský pozemek.¹⁸⁷ Odbor si uvědomoval, že nedostatek bytů má neblahý dopad na ochotu státních zaměstnanců dobrovolně do Šternberka odejít a delší dobu tu zůstat. „Není naděje, že by se hlásili do Šternberka úředníci i s rodinami, když vědí, že bytu nedostanou; za těchto okolností považují své ustanovení pouze za přechodné a snaží se co nejdříve své postavení v místě menšinovém změnit za jiné v místě s podmínkami mnohem příznivějšími,“ konstatoval odbor v roce 1923. Odbor si stěžoval, že byty by se pro státní zaměstnance daly zajistit i bez větších investic, ale ze strany odpovědných činitelů není zájem, jak ukazují zkušenosti předchozí doby.¹⁸⁸

Odbor se ve spolupráci s ústředím snažil intervenovat ve prospěch stavby činžovních domů pro státní zaměstnance tabákové továrny a zemského ústavu pro choromyslné. Díky

---

¹⁸⁶ *Litovelský a Šternberský kraj*, 1. listopad 1929, č. 44, s. 6.

¹⁸⁷ SOMMER, K., c. d., s. 21. *Zpráva Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1925*. Olomouc, 1926, s. 30.

¹⁸⁸ *Zpráva Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1923*. Olomouc, 1924, s. 33.

intervencím odboru prostřednictvím okresní politické správy u ministerstva veřejných prací byla na postavení bytů pro zdejší státní zaměstnance z rozpočtu ministerstva v roce 1926 vyčleněna částka 800 tisíc korun na postavení bytového domu (8–10 bytů). Od ředitelství tabákové reže, díky vlivu ředitele tabákové továrny Václava Hlouně, dostal odbor příslib stavby bytů. Zato v případě zemského ústavu pro choromyslné neměly intervence valný význam.¹⁸⁹ Stavební ruch ředitelství tabákové reže pokračoval, ta v roce 1928 postavila dva domy pro dělníky a dům pro podúředníky, v roce 1931 byly postaveny 3 obytné domy o 27 bytech, do kterých se nastěhovali většinou němečtí dělníci, protože o ně neměli čeští zaměstnanci zájem a 2 obytné domy pro úřednictvo. Přes významný posun nadále přetrvával nedostatek bytů a dělníci a zaměstnanci zemského ústavu pro choromyslné museli do zaměstnání dojíždět z okolních obcí.¹⁹⁰

Odbor s ústředím se snažili pro místní Čechy zajistit stavbu rodinných domků, v roce 1930 se realizovaly první stavby. Stavební družstvo bylo sice v roce 1923 ze Štěpánova přeneseno do Šternberka, ale vlivem nízkého kapitálu byl postaven jeden obytný dům o 4 bytech.¹⁹¹ S velikými nadějemi byla očekávaná pozemková reforma. Přestože do života české menšiny ve Šternberku tak významně, jako v okolních smíšených obcích (Lužice, Mladějovice) nezasáhla, NJ a stavební družstvo se při parcelaci zabraného Liechtenštejnského dvora v Lužici zasadilo o přidělení 11 hektarů na katastru Šternberka do vlastnictví stavebnímu družstvu, které je pronajalo drobným hospodářům ze Šternberka, Lužic a Lhoty. Z původně plánované výměry pro stavbu rodinných domků se pro odlehlost stavebních míst a nastupující hospodářskou krizi podařilo realizovat jen tři.¹⁹² Na počátku roku 1932 se podařilo v katastru obce Lhoty získat před zemským ústavem pro choromyslné pozemky pro projektovanou kolonii 16 domů. Vlivem nepříznivé hospodářské situace zde byly v roce 1933 postaveny jen 3 domy, později byl stavební ruch oživen.¹⁹³

Jakou úlohu hrála v podpoře stavebních akcí a české menšiny místní záložna, založená v roce 1920 a přemístěná v roce 1927 do adaptovaných prostor Národního domu, není zcela jasné.

Přestože se nedostatek bytů pro české zaměstnance nepodařilo zcela zaplnit, český majetek v průběhu dvacátých a třicátých let vzrůstal. V roce 1925 to bylo přes 30 domů

---

¹⁸⁹ *Zpráva Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1925*. Olomouc, 1926, s. 30.

¹⁹⁰ *Zpráva Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1931*. Olomouc, 1932, s. 30.

¹⁹¹ *Stráž Moravy*, 24. duben 1926, č. 8, s. 128. Žádosti o půjčku na státní záruku byly záložnami v okolí a v Olomouci, Brně a Praze odmítnuty.

¹⁹² *Zpráva Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1925*. Olomouc, 1926, s. 30.

¹⁹³ LÁZNIČKA, F., c. d., s. 21.

včetně Národního domu a domu Okresní péče o mládež, po roce 1931 čítal český majetek přes 100 nemovitostí včetně státních a veřejných budov.¹⁹⁴

Po roce 1918 rostl i počet českých živnostníků, obchodníků a podnikatelů. Druhý největší podnik ve městě, Moravská dřevařská společnost, rozšiřoval svůj provoz a v roce 1930 měl 135 zaměstnanců (91 českých, 44 německých). Podnik na výrobu nábytku založil v roce 1919 Leopold Lukáš, v roce 1930 v něm pracovalo 17 dělníků (10 německých, 7 českých). V roce 1919 založil Antonín Kašpar továrnu na mlýnské stroje, ta zaměstnávala 26 dělníků (22 německých, 4 české). Nastupující hospodářská krize nadějný hospodářský vývoj ochromila, podniky stagnovaly a v průběhu roku 1931 dokonce dva české podniky zanikly.¹⁹⁵

Odbor u vedení státních podniků apeloval na to, aby do nich byli přednostně přibíráni zdejší „hraničáři“, ale ze stížnosti v roce 1930 se ukázalo, že na to vedení zemského ústavu pro choromyslné v Brně nebere žádný zřetel.¹⁹⁶ V roce 1935 se odbor pokusil na kompetentních místech zasáhnout proti restrikci úřednictva u Moravské dřevařské společnosti.¹⁹⁷

Hospodářská krize vedla k poklesu koupěschopnosti českého obyvatelstva, a to vedlo ke zhoršení hospodářské situace českých živnostníků, jehož řady před krizí ve městě rostly. Těsně po roce 1918 zde byla 1 parní pila, 1 mlýn, 1 krejčí a 1 hostinec. V roce 1926 počet živnostníků a služeb vzrostl na 1 parní pilu, 1 mlýn, 3 krejčí, 4 hostince, 4 obchody se smíšeným zbožím, 1 továrna na nábytek, 1 továrna na obuv, 1 soustružník, 1 koňský řezník, 1 obchod s kůží, 1 drogerie, 1 konfekční závod, 1 Baťův sklad obuvi, 1 holič, 1 advokát, 1 lékař a 1 obuvník.¹⁹⁸ V roce 1930 bylo ve Šternberku podle dostupných údajů 41 živnostníků, obchodníků a samostatných podnikatelů české národnosti, z toho 4 disponovali akademickým vzděláním.¹⁹⁹

V neposlední řadě nesmíme zapomínat, že se odbor snažil najít využití pro „barákové ležení“, kde byl dočasně umístěn vojenský léčebný ústav pro plicní choroby a najít po jeho odchodu vhodné využití. Strategií doporučenou odboru bylo co nejdelší udržení ústavu

---

¹⁹⁴ *Zpráva Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1931*. Olomouc, 1932, s. 41. *Zpráva Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1925*. Olomouc, 1926, s. 30

¹⁹⁵ *Zpráva Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1931*. Olomouc, 1932, s. 41. Frištenský, F. *Hospodářské poměry*. In: Naše Šternbersko. Soubor referátů z hraničářského sněmu ve Šternberku dne 29. května 1930. Olomouc, 1930, s. 45.

¹⁹⁶ *Zpráva Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1930*. Olomouc, 1931, s. 23.

¹⁹⁷ *Zpráva Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1935*. Olomouc, 1936, s. 35.

¹⁹⁸ *Stráž Moravy*, 24. dubna 1926, č. 8, s. 127.

¹⁹⁹ ZAPLETAL, P. *Národnostní poměry soudního okresu šternberského*. In: Naše Šternbersko. Soubor referátů z hraničářského sněmu ve Šternberku dne 29. května 1930. Olomouc, 1930, s. 24.

a intervence u ministerstva národní obrany, aby do něj mohli být přijímány i civilní osoby, čímž by se udržel počet pacientů na vysoké úrovni. Poslední možností pak bylo přemístění jihlavského „chorobince“ do části prázdných domků naproti zemského ústavu pro choromyslné.²⁰⁰

3. Tělovýchovná jednota Sokol – založení

Po roce 1918 odbor NJ uvažoval o založení tělovýchovné jednoty Sokol, která by soustředila všechny tělovýchovné aktivity české menšiny. Prání se naplnilo na ustavující valné hromadě 8. dubna 1923, ale už od 17. února se k účelu založení scházel ustavující výbor. Do jaké míry jeho vznik usplnilo snahy o založení katolické tělovýchovné jednoty Orel, můžeme jen spekulovat. Podle věstníku se snahy o dřívější založení jednoty „tříštily“ o nedostatek vhodných místností, což se změnilo až vybudováním dvorany v Národním domě.²⁰¹

Počátek zrodu jednoty sahal do léta 1922, kdy učitel a sokol Adolf Novotný z Hodolan podotknul při setkání a rozmluvě se správcem obecné školy Petrem Zapletalem a učitelem Klementem Introvičem: „Poslouchejte, mládenci, jste oba Sokoli, jak jsem slyšel, je zde ve Šternberku Sokolů dosti. Měli byste založit zde Sokola. My jsme při župě zřídili odbor, jenž má v menšinách zřizovat sokolské jednoty. Přijed' (K. Introvič) do Olomouce, projednáme to. Zatím spisujte členstvo“.²⁰² Myšlenka zřízení jednoty padla na úrodnou půdu, byl vytvořen přípravný výbor²⁰³ pro zřízení jednoty za předsednictví přednosta okresní správy politické dr. Oldřicha Dostála, který požádal Českou obec sokolskou v Praze (ČOS) o příslušné instrukce. Současně jel Leopold Lukáš s odborným učitelem Klementem Introvičem pro další informace do Olomouce. ČOS ani olomoucká župa nebyla vzniku nakloněna a varovala před případnými dluhy. Přesto přípravy k založení jednoty nadále pokračovaly. Na přípravných schůzích se sestavoval soupis potencionálních členů, rozhodovalo se o koupi tělocvičného náradí a místní odbor NJ se žádal o zapůjčení sálu dvorany Národního domu pro sokolské cvičení. Jako mateřská jednota byla na návrh

---

²⁰⁰ *Stráž Moravy*, 24. duben 1926, č. 8, s. 129.

²⁰¹ *Věstník sokolské župy olomoucké*, 23. březen 1923, č. 7, s. 54.

²⁰² *Deset let Sokola ve Šternberku 1923-1933*. Přerov, 1934, s. 6.

²⁰³ Přípravných schůzí se účastnili Leopold Lukáš, Klement Introvič, Petr Zapletal, Josef Gavlas, Metoděj Krampol, dr. Stavěl a další.

Leopolda Lukáše přijata Moravská Loděnice, jako jeden z nejsilnějších odborů, disponující dobrým spojením se Šternberkem.²⁰⁴

Naděje šternberského sokola na finanční podporu, kterou očekával od olomouckého Sokola, se nesplnily. Další nezdar utrpěl přípravný výbor u ostatních jednot při žádostech o věnování nepotřebného náradí, jenž byl způsoben masivním nárůstem nových odborů a zadlužením při stavbách sokoloven. Odbor si tak musel vypůjčit na nákup nejnutnějšího náradí 8 000 korun u místní záložny.²⁰⁵

Vzniku odboru předcházela tělocvičná akademie konaná 25. března ve dvoraně Národního domu, která byla pečlivě připravena. Program akademie sestavila olomoucká župa sokolská a účinkovaly sokolské jednoty z hodolanského okrsku. Akademii navštívilo zhruba 500 spokojených diváků.²⁰⁶

Na ustavující valné hromadě 8. dubna za účasti hostů z Moravské Loděnice a vedoucích představitelů olomoucké župy a Sokola, byli přítomni seznámeni s úkoly a stanovami jednoty. Starostou byl jednomyslně zvolen přednosta okresní správy politické dr. Oldřich Dostál. Ten se musel pro střet zájmu funkce vzdát, a tak byl starostou zvolen továrník Leopold Lukáš, místostarostou Evžen Stupka, náčelníkem poštovní úředník Jakub Zdražil, náčelnicí Marie Bláhová a vzdělavatelem ředitel měšťanské školy Adolf Procházka. Mimo tyto funkcionáře měl výbor 8 členů a 4 náhradníky. Měsíční příspěvek byl stanoven na 2 koruny.²⁰⁷ Jednota neměla zpočátku vlastní cvičitele a nikdo si na tuto funkci netroufal, proto do příchodu Jakuba Zdražila, který převzal cvičení mužů a dorostu, jezdili do Šternberka cvičitelé z Olomouce.²⁰⁸

Na první výborové schůzi v Národním domě byli zvoleni ostatní činovníci: jednatel Julius Sedlák, pokladník Jaroslav Opletal, knihovník ředitel měšťanské školy Adolf Procházka a hospodář Josef Gavlas. Jednotu zastupovali v mateřské jednotě v Moravské Loděnici Jakub Zdražil a Sichra. Protože jednota mohla používat náradí českých škol, bylo ujednáno, že nakoupí jen to nejpotřebnější náradí. Zástupci Moravské Loděnice současně ujistili členy jednoty o vzájemných návštěvách a pomoci při cvičení.²⁰⁹

²⁰⁴ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, s. 1–4, nezpracován.

²⁰⁵ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, s. 5–7, nezpracován.

²⁰⁶ SOKA Olomouc, fond: *Sokol Šternberk–tělocvičná jednota*, kniha zápisů 1923–1930, s. 8–10, nezpracován. *Věstník sokolské župy olomoucké*, 23. březen 1923, č. 7, s. 54.

²⁰⁷ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, s. 21–23, nezpracován. Členem výboru byl mimo jiné Josef Gavlas a Petr Zapletal. Náhradníkem Klement Introvič.

²⁰⁸ *Deset let Sokola ve Šternberku 1923–1933*. Přerov, 1934, s. 7.

²⁰⁹ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, s. 24–25, nezpracován.

3.1 Organizace odboru, členská základna a podíl učitelů

Jednota od svého vzniku pracovala na svém osamostatnění. Cíl se podařilo naplnit na konci roku 1923, takže od 1. ledna 1924 se stala samostatnou jednotou. Současně jí byla olomouckou župou přidělena ochranná jednotka z České Třebové. Nutno poznamenat, že ochranné jednotky měly stejné poslání jak u NJ, udržovat písemný i osobní kontakt, účastnit se podniků pořádaných ochraňovanou jednotou, finančně a morálně je podporovat. Přidělení ochranné jednotky se do budoucna neukázalo jako dobrý tah, protože kontakty s místní jednotou byly minimální. Za 7 let navštívila ochranná jednotka zdejší jednotu jen jednou (v roce 1924). Ve zprávě za rok 1930 tak jednota konstatovala, že styky v uvedený rok nebyly žádné, proto na počátku roku 1931 jednota župu požádala o přidělení jiné ochranné jednotky.²¹⁰ Od roku 1931 byla ochrannou jednotkou jednota z Přerova a díky její soustavné podpoře a pomoci mohla jednota rozvinout bohatou činnost.

Starostou byl až do svého odstoupení v roce 1925 továrník Leopold Lukáš, v letech 1926–1927 Evžen Stupka a odborný učitel Jaroslav Kořalka. Od roku 1928 až do zániku v roce 1938 byl starostou odborný učitel měšťanské školy František Láznička. Ve dvacátých letech byl náčelníkem Jan Zdražil, ve třicátých letech Antonín Píša. Funkci náčelnice, cvičitelky, archivářky a novinářky zastávala po dlouhá léta učitelka mateřské školky Františka Bubeníková. Ve funkci místopředsedy se vystřídal několik členů, od počátku třicátých let funkci zastával Jan Zahradník starší. Až do první poloviny třicátých let byl výbor jednoty osmičlenný se čtyřmi náhradníky, ale vlivem velkého vzrůstu členstva byl jeho počet zvýšen na 15 (1935). Vedle toho byl v jednotě zřízen smírčí soud. V jednotě fungovala družstva žáků, žáček, dorostenců, dorostenek, mužů, žen a od roku 1929 družstvo starších.

Finanční situace jednoty nebyla ve dvacátých letech příliš dobrá. V počátku své existence dostala jednota prostřednictvím okresní správy politické od ministerstva zdravotnictví podporu 3 000 korun. V roce 1928 dostala jednota subvenci 6 000 korun od ministerstva zdravotnictví určenou na nákup tělocvičného nářadí.²¹¹ O špatných finančních poměrech jednoty svědčí i to, že v roce 1928 bylo na valné hromadě navrženo sestavit

---

²¹⁰ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1930–1938, nestránkováno, řádná valná hromada 1931, nezpracováno.

²¹¹ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk* kniha zápisů 1923–1930, s. 224, nezpracováno.

rozpočet, který se neměl překročit.²¹² Od počátku třicátých let, zvláště od roku 1933 až do roku 1938 byla finanční situace jednoty hodnocena jako uspokojivá.²¹³

Sokol nejprve cvičil v sále Národního domu a po otevření měšťanské školy mohl díky povolení ministerstva školství od roku 1926 používat zdejší tělocvičnu. Mimo ni měla jednota k dispozici letní hřiště za měšťanskou školou, které upravila z pole.

Počet členů se ve dvacátých letech stabilně pohyboval kolem sta členů, od počátku třicátých let začal postupně růst. V roce 1932 měla jednota přes 150 členů, v roce 1934 pak 179 členů, ale v roce 1935 počet členů narostl až na 379 a o rok později se zastavil na 384 členech.²¹⁴ Od třicátých let zavedla jednota pro nemajetné členy snížené členské příspěvky. Tyto žádosti posuzoval a schvaloval členský výbor jednoty.

Jednota stejně jako ostatní spolky měla svou spolkovou knihovnu, o které ale nemáme žádné údaje. Knihovna obsahovala převážně odbornou literaturu.

Alespoň krátce se zastavme u vztahů jednoty a německé většiny. K tomuto tématu není bohužel dost relevantních pramenů. Protože se členstvo Sokola a odboru NJ zčásti překrývalo, česko–německý vztah se vyvíjel podobně jako v případě NJ. V této problematice lze odkázat na krátké shrnutí Jany Burešové. Menšinové jednoty Sokola vnímali německé obyvatele jako státně nespolehlivé a nedovedli se od tohoto jednostranného pohledu oprostit.

O tom svědčí i slova starosty a odborného učitele měšťanské školy ve Šternberku Františka Lázničky, která se vyjadřují ke stereotypnímu vnímání německého obyvatelstva. Připomíná, že před rokem 1918 byl Šternberk dějištěm národnostního boje a pohřebištěm českých duší. Zdůrazňuje, že i po vzniku nového státu, kdy zmizelo násilné poněmčování, zůstává mnoho „nesmělých duší“, které závisí na německém okolí. Příkladem toho jsou smíšené rodiny, v nichž převládá němčina, a děti z těchto manželství zapomínají na své češství, neboť se stýkají s německými dětmi, mluví německy, chodí do německých škol a spolků. Nastiňuje, jakou úlohu má Sokol ve smíšených oblastech: „Myslíme, že nejlepší cesta vede sokolskou tělocvičnou. Tělocvik a hry přilákají mládež do sokolských družstev. Tam nejen sílí a vyvíjí se jejich tělo, ale zvykají si na české okolí, slyší o slavných našich dobách a mužích, jsou vedeni k četbě – zkrátka podporuje se vzrůst toho, co do jejich duší zasela česká škola. O veřejných slavnostech a zájezdech vidí mohutné řady sokolské

---

²¹² SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, s. 218, nezpracován.

²¹³ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1930–1938, nestránkováno, řádná valná hromada 1934, nezpracován.

²¹⁴ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1930–1938, nestránkováno, řádná valná hromada 1932–1938, nezpracován.

a poznávají, že všude nejsou Češi slabou, zakřiknutou menšinou jako u nich doma. Tato mládež vychovaná bratrstvím, zvyká snadněji národní kázni a vzájemné pomoci. Sokolství dává ji nejen zdravé tělo, ale též čistšího a pevnějšího ducha.“ Láznička uznává, že do sokoloven nechodí jen samí vzorní lidé, ale „hoch, upřímně oddaný Sokolu, vydrží pevněji v cizím okolí“.²¹⁵ Jednoty byly z německého pohledu vnímány jako nejnenaviděnější české spolky v „pohraničí“. Snahy a pokusy o konstruktivní spolupráci se v pramenech sokolské provenience vyskytují minimálně.²¹⁶

V souvislosti s touto problematikou musíme zmínit postoj členstva místní jednoty k přijímání židů do sokolských řad. První nesouhlasný projev proti přijímání židů do Sokola pronesl v říjnu 1923 přednosta okresní správy politické Dr. Oldřich Dostál. Na valné hromadě v roce 1924 se toto téma znovu objevilo, když jednota dostala letáky stavící se proti přijímání židů do Sokola. Valná hromada s obsahem letáku souhlasila, když zaznělo, že židé pomáhali germanizovat zdejší kraje a pomáhají uměle udržovat německou převahu. Kromě jednoho hlasu schválila rezoluci proti přijímání židů do Sokola.²¹⁷ Na tuto rezoluci reagovala olomoucká župa a požádala podrobné vysvětlení přijaté rezoluce, ale jednota odpověděla, že rozhodnutí valné hromady nelze změnit.²¹⁸

Otázka se objevila v roce 1926 v souvislosti s článkem zveřejněným v Pozoru „Život židů v Sokole“, který připomíná, že členem Sokola se může stát jen Slovan. Tomuto stanovisku vyjádřili podporu přítomní členové a současně bylo rozhodnuto dopsat olomoucké župě k zaujetí stanoviska a kopie jmenovaného článku rozeslat do okolních jednot župy.²¹⁹ Akce vyvolala u okolních jednot značnou pozornost a jednotě došly nesouhlasné reakce (např. Sokol z Křelova). Župa s postupem jednoty nesouhlasila a ptala se, kdo k rozšiřování článku a dopisů „v nichž bylo žádáno nepřijímat židy do Sokola“ dal povolení, ale jednota odpověděla, že žádné povolení nebylo třeba. Uzavření záležitosti podle knihy protokolů skončilo pokáráním ČOS.²²⁰

---

²¹⁵ *Deset let Sokola ve Šternberku 1923–1933*. Přerov 1934, s. 2–3.

²¹⁶ BUREŠOVÁ, J. *Význam Sokola pro český národní život v pohraničí v letech první Československé republiky*. In: SOMMER, K.(ed.) a kol.: *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*. Ostrava, 2003, s. 245–255.

²¹⁷ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, s. 48 a 88–89, nezpracován.

²¹⁸ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, s. 62, nezpracován.

²¹⁹ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, s. 173, nezpracován.

²²⁰ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, s. 177 a 187, nezpracován.

3.2 Činnost Sokola v letech 1923–1938 a angažovanost učitelů

V průběhu dvacátých let byla činnost Sokola olomouckou župou a samotným vedením místní jednoty vnímána kriticky. Už po necelém půl roce po založení jednoty „lze pozorovat nechuť ke společné práci. Obzvláště nálada při cvičení je malá.“²²¹ Z důvodu slabé návštěvnosti cvičení a vzhledem k dikci stanov, že návštěva cvičení je do 26 let povinná, bylo ve schůzi výboru usneseno poslat těm, kteří tuto povinnost zanedbávali, první upomínku. Současně byla kvůli tomu uspořádána mimořádná schůze členstva.²²²

Vedení Sokola věnovalo zvláště ve dvacátých letech pozornost otázce malého zájmu o jednotu ze strany mladé generace. Na valné hromadě rekapitulující správní rok 1925 je na zdejší mládež, která není členy jednoty nebo její činnost ignoruje poukazováno.²²³ Stížnosti na zdejší mládež nebyly jediné, které zaznívaly na adresu mladé generace, protože o rok později si starosta Sokola stěžoval na „nečinnost“ zdejších mladých úředníků, kteří se sice snaží rychle dostat do zdejší menšiny, ale pak o ni ztrácejí zájem a snahu jí nějakým způsobem pomoci.²²⁴ Ve třicátých letech otázka mladé generace a její účasti na činnosti jednoty občas zazní, ale není považována za vážný problém.

Jaké úkoly měla jednota a jaký poměr zaujímal k ostatním českým spolkům, nalézáme ve výroční zprávě za rok 1929. „Naše jednota pracovala tak, aby nerušila práci NJ, jejíž podniky jsme ve všem podporovali a obraceli naši pozornost na ta místa, kde její vliv nezasahuje. Tedy stránku tělovýchovnou spolu s ideovou výchovou členstva a hlavně mládeže.“²²⁵ Důležitým prvkem působení byly proslovy před nastoupeným družstvem, ve kterých byly probírány ideové základy sokolství, dějiny sokolství, společenská a estetická výchova. Členstvo a hlavně mladá generace byla vedena k četbě pomocí ukázek vhodné literatury. Estetická výchova byla realizována pomocí zájezdů na divadelní představení do Olomouce pořádaná olomouckou župou.²²⁶

Kromě cvičení prováděných v tělocvičně měšťanské školy, kde mohla jednota využívat školní tělocvičné nářadí, se snažila získat venkovní prostory pro cvičení. V roce 1925 podala jednota žádost u státního pozemkového úřadu o přiděl půdy z vyvlastněných

²²¹ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, s. 40, nezpracován.

²²² SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, s. 43, nezpracován.

²²³ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, zpráva o řádné valné hromadě 30. ledna 1927, nezpracován.

²²⁴ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, s. 218, nezpracován.

²²⁵ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, s. 270, nezpracován.

²²⁶ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, s. 270–271, nezpracován.

pozemků za městskými jatkami.²²⁷ Uvažovaný pozemek však jednota nedostala, a tak se členstvo usneslo zakoupit pozemek za závodní dráhou, ale z toho také sešlo. Jednota se tak snažila od roku 1926 dohodnout s městem na společném užívání letního cvičiště tzv. Sportplatzu za městskými jatkami, které Lichtenstein prodal městu pod podmínkou, že bude propůjčováno i českým spolkům. Jednání s vedením města bylo zdlouhavé a definitivní ujednání proběhla až v roce 1929. Jednotě bylo umožněno využívat hřiště dvakrát týdně a jednu neděli měsíčně.²²⁸

Jednota vykazovala kulturní a sportovní činnost. Kromě samotného cvičení byly pořádány vycházky do okolí a tělocvičné akademie a besídky. Pokud to bylo v silách jednoty, její členové se účastnili obvodních, okrskových a župních sletových cvičení. Její zástupci se účastnili i zájezdu a vystoupení na všesokolských sletech v Praze. Z kulturní činnosti to byly každoroční plesy. Rok 1929 nám poslouží jako příklad toho, že činnost jednoty ve dvacátých letech nebyla příliš velká. V únoru pořádala jednota maškarní ples a počátkem června se členstvo v počtu 53 členů účastnilo obvodového cvičení v Hnojicích. V červenci a srpnu se necvičilo a v listopadu se v tělocvičně měšťanské školy konala tělocvičná besídka.²²⁹ I přes menší aktivitu si akce jednoty zachovávaly dobrou úroveň, což dosvědčuje hodnocení uvedené besídky. Tělocvičná besídka „se stala vzhledem k pečlivé přípravě (...) malým svátkem šternberské drobotiny i těch větších. Pořad, i když jeho čísla nebyla nejtěžší, byl vhodně sestaven, recitace střídaly se s čísly tělocvičnými, z nichž vynikla zejména prostná žáků, která byla také nejlepším číslem tohoto pěkného a rušného odpoledne. Však i ostatní čísla ukazovala velmi solidní a svědomitou práci obou vedoucích bra. Lázníčky a s. Bubeníkové, kteří nám a zvláště těm malým tyto pěkné a radostné chvíle společně s obětavou trojicí hudební připravili.“²³⁰

V třicátých letech nastal velký rozvoj sportovní a kulturní činnosti jednoty. V roce 1931 uspořádala ochránitelka z Přerova zájezd do Šternberka, kde 15. listopadu v Národním domě proběhla společná tělocvičná akademie. Podle odhadů mělo přijet na 100 přerovských sokolů a akademii přihlíželo zhruba 500 diváků.²³¹ V říjnu 1932 se konaly Tyršovy jubilejní oslavy za účasti přerovského Sokola a českých korporací a spolků ve Šternberku. Při této příležitosti byl založen Tyršův fond na stavbu sokolovny. Na rok 1933 připravovala jednota oslavy desetiletého výročí založení jednoty, a proto jednota žádala

---

²²⁷ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, s. 107, nezpracován.

²²⁸ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, s. 268, nezpracován. LÁZNIČKA, F., c. d., s. 21.

²²⁹ SOKA Olomouc, fond: *Sokol–tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1923–1930, s. 267, nezpracován.

²³⁰ *Litovelský a Šternberský kraj*, 29. listopadu 1929, č. 48, s. 5.

²³¹ *Věstník sokolské župy olomoucké*, 1. prosinec 1931, č. 9, s. 149.

u olomoucké župy o přidělení župního sletu nebo jiné významné akce. Desetileté výročí založení jednoty bylo oslaveno slavnostní valnou hromadou, akademií a výstavkou o sokolské činnosti.

Župní slet byl jednotě přidělen a měl se konat na cvičišti za jatkami. Pořad akce měla sestavit olomoucká župa. Před sletem vyšla publikace mapující desetiletou historii jednoty. Jednota věnovala přípravám akce velkou pozornost a ustavila pro slet 9 odborů (technický, stavební, propagační, stravovací, ubytovací, zdravotní, finanční, požární a telefonní a cyklistický), které se pravidelně scházely. Na úpravě sletišť se podíleli členové i nečlenové Sokola a pomoc nabídly i německé sportovní kluby. Šatny byly po povolení inspektorátu menšinových škol zřízeny v českých školách.²³² Slet se uskutečnil 25. června 1933 pod heslem Pro brannost národa. Celodenní akce začala už ráno příjezdem sokolů z okolních jednot a zkouškami na cvičišti. Odpoledne se od nádraží do centra města vydal za hudebního doprovodu slavnostně vyzdobeným městem průvod 3 000 krojovaných Sokolů a zástupců českých spolků a korporací ze Šternberka, Přerova, Olomouce a Prostějova. Přítomné přivítal projevem starosta jednoty František Láznička, poté promluvil za přerovskou ochranitelku br. Pleva a hlavní projev na náměstí pronesl župní vzdělavatel dr. Otakar Smrčka. Technické vedení měl na starost župní náčelník Ferdinand Zdráhala. Cvičení se zúčastnil i 6. Hanácký pluk z Olomouce (160 vojáků). Mezi vojáky byli i Němci a Maďaři, kteří se na cvičení dobrovolně přihlásili, a ačkoliv mnozí stáli na značkách poprvé, předvedli přesný nácvik, který byl organizátory a účastníky vysoce oceněn, stejně jako cvičení všech vojáků.²³³ Po vystoupení vojáků následovalo závod na 100 metrů a cvičení 1 300 žáků znázorňující zemědělské práce. Po nich cvičili dorostenci, starší muži, muži, ženy a běžela se štafeta 4 x 100 m. Na cvičišti se při sletovém cvičení vystřídal zhruba 2 000 cvičenců. Slet byl hojně navštívený, o čemž svědčí na 8 000 přihlížejících diváků. Finanční výtěžek byl velký, i díky rozhodnutí prodávat vše kromě piva a vína ve své režii (čistý příjem činil 6 000 Kč) Provedení sletových cvičení a průběh sletu vysoce oceňovali i přihlížející z řad německého obyvatelstva.²³⁴ Také pořadatelská a informační služba jednoty byla hodnocena dobře.

Velkou událostí se stalo v roce 1937 slavnostní předání praporu ochranitelkou z Přerova. Slavnost začala od rána za hojné účasti okolních jednot. „Nečekané mnoho je nás. Řadíme se, průvod vykračuje, hudbu přehlušuje vzdouvající se jásání“ na náměstí

---

²³² SOKA Olomouc, fond: *Sokol-tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1930–1938, nestránkováno, řádná výborová schůze 3. května 1933, nezpracován. LÁZNIČKA, F., c. d., s. 21.

²³³ *Věstník sokolské župy olomoucké*, 1. srpen 1933, č. 5, s. 67–70. LÁZNIČKA, F., c. d., s. 21.

²³⁴ *Věstník sokolské župy olomoucké*, 1. září 1933, č. 6, s. 84–86. LÁZNIČKA, F., c. d., s. 21.

dojde na slavnostní akt, před nímž promluvil starosta jednoty Láznička, „vítaje na náměstí (...) zvláště členstvo Sokola Přerov, VII. okrsku olomoucké župy, zástupce župy, městské rady ve Šternberku, posádky Šternberk, legionářů, Národní gardy 30 atd.“ Pak promluvil „srdečnými slovy“ starosta ochranytelky z Přerova Pleva a poté předal prapor. „Uprostřed ticha, před rozhořelým i vážným zrakem zaplněného náměstí přebírá náš starosta z rukou dárců krásný prapor, slibuje věnost sokolským ideálům, předává jej náčelníkovi, zase stručný slib (...) a konečně jej třímá praporečnick. Čtverhranem náměstí se nese chorál „Kdož jste boží bojovníci“ a „nad soustředěnými hlavami vlaje náš prapor,“ popisuje emotivní akt dopisovatel.²³⁵ Slavnost byla zakončena na cvičišti vystoupením přerovských sokolek.

Úspěch župního sletu pomohl k uhrazení nákladů na pronájem pozemku za tabákovou továrnou, o něhož jednota požádala Ústředí tabákové režie již 9. listopadu 1932. Po vybudování dvou tenisových dvorců, za obětavé pomoci členstva, byly předány k užívání 3. září 1933 slavností a sehráním tenisového zápasu s přerovským Sokolem, zakončenou tanečním večírkem. Odbor se sice zadlužil, ale dluhy poměrně rychle splácel. Tenisový odbor byl členem tenisového svazu, z kterého v roce 1935 vystoupil.²³⁶

V roce 1935 bylo hřiště prodlouženo o 30 metrů směrem k tabákové továrně a upraveno pro hraní volejbalu a provozování lehké atletiky. Sokol před úpravou hřiště apeloval na českou menšinu, aby s těmito úpravami pomohla a umožnila jednotě provozování těchto sportů a především ledního hokeje na vyšší úrovni, neboť „tyto obory byly sice zde již pěstovány, ale dost neregulérně a neodborně, vinou nedostačujícího hřiště.“²³⁷ Při úpravě a prodloužení hřiště sokolové odpracovali 1 000 hodin a na příspěvcích a darech od nepracujících se vybralo 3 000 korun. Úprava hřiště pomohla i řadě českých nezaměstnaných, kteří odpracovali 8 neděl a vydělali si 2 000 Kč.²³⁸

Vedle tenisového odboru vznikl ke konci roku 1933 bruslařský (nevíme nic o jeho činnosti) a hokejový odbor. Trénovalo se dvakrát týdně večer po řádném cvičení a hrát mohli jen členové a dorost jednoty. U kluziště byla na zimu postavena dřevěná chata.²³⁹ Hokejový odbor vykazoval velkou aktivitu, když například v roce 1934 sehrál 20 zápasů. Úpravou hřiště v roce 1935 získal hokejový odbor lepší podmínky a největší ledovou

---

²³⁵ *Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj*, 11. června 1937, č. 24, s. 4.

²³⁶ SOKA Olomouc, fond: *Sokol-tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1930–1938, nestránkováno, výborová schůze 4. října 1933, nezpracován.

²³⁷ *Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj*, 29. března 1935, č. 13, s. 4.

²³⁸ *Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj*, 20. ledna 1936, č. 51, s. 5.

²³⁹ SOKA Olomouc, fond: *Sokol-tělocvičná jednota Šternberk*, kniha zápisů 1930–1938, nestránkováno, řádná výborová schůze 6. prosince 1933, nezpracován.

plochu ve městě (68 x 34 m), na níž bylo pořízeno osvětlení. Kluziště bylo otevřeno i pro širokou veřejnost. Sezónní lístky na veřejné bruslení stály v roce 1935 a 1936 pro dospělé 35 a pro děti 20 Kč. Denní lístky stály pro dospělé 1.10 Kč a pro děti 60 haléřů.²⁴⁰ Hokejové mužstvo se utkávalo vesměs s místními a okolními jednotami českými i německými. V lednu 1935 prohrál Sokol hokejový zápas s německým AFC Šternberk 2:3, 1. února dorost Sokola porazil dorost AFC 10:0, ve stejný den skončil zápas stejných soupeřů výhrou 1:0. Druhý den sehráli mladí muži Sokola zápas s olomouckým soupeřem s výsledkem 3:4 a 4. února porazil Sokol Katholische Volksverein výsledkem 7:0.²⁴¹

Koncem roku 1932 byl v Jednotě založen lyžařský odbor a už v lednu 1933 se v Lipině u Šternberka konaly župní lyžařské závody za účasti 91 závodníků. Členové lyžařského odboru se v dalších letech pravidelně zúčastňovali župních lyžařských závodů.²⁴²

V jednotě byla od roku 1933 zavedena košíková pro ženy. Velkému zájmu a dobrých výsledků se těšila činnost volejbalového družstva. Od roku 1935 se ve Šternberku každoročně konal za účasti domácí jednoty velký volejbalový turnaj o ceny. Na letním cvičišti u měšťanské školy se prvního ročníku turnaje zúčastnily přední mužstva střední Moravy: Sokol Kojetín, Zlín, Přerov, Černovír, Litovel, Hnojice, Troubelice, Velká Bystřice, Velký Týnec, Svatý Kopeček a další. Turnaj se stal sportovní stálicí a největší volejbalovou akcí v širokém okolí.²⁴³

Ve třicátých letech se činnost jednoty v kulturní oblasti čile rozvíjela a kromě šibřinek se ve Šternberku pořádaly tělocvičné akademie, silvestrovské oslavy a mikulášské večírky. Nutno poznamenat, že osvětová činnost se vymezovala proti římskokatolické církvi a katolické tělovýchovné jednotě Orel a komunistické straně.²⁴⁴ Členové Sokola hráli divadlo, ale většina ochotníků byla členy divadelního kroužku NJ: Klement Introvič, Petr Zapletal, Jaroslav Kořalka atd. O činnorodé aktivitě v této oblasti svědčí, že v letech 1933–1937 patřila jednota v četnosti pořádaných akcí na druhé místo v olomoucké župě. V roce 1931 pořádala jednota 381 podniků (341 vzdělávacích proslovů, 4 přednášky, 2 rozhovory, 4 divadla, 15 vycházek, 12 zábav, 1 ideovou školu a 2 další podniky). V dalších letech číslo narůstalo, v roce 1933 to bylo přes 500 podniků²⁴⁵, a v roce 1934 dokonce 602 podniků (kromě vzdělávacích proslovů 17 přednášek, 7 divadel, 5 besed, 6 rozhovorů, 25

---

²⁴⁰ Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj, 20. ledna 1936, č. 51, s. 5.

²⁴¹ Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj, 8. únor 1935, č. 6, s. 4.

²⁴² LÁZNIČKA, F., c. d., s. 21.

²⁴³ Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj, 2. srpna 1935, č. 31, s. 4.

²⁴⁴ Stačí se podívat na věstník sokolské župy olomoucké.

²⁴⁵ Věstník sokolské župy olomoucké, 1. únor 1933, č. 5, s. 86.

vycházek, 7 zábav a 52 dalších podniků).²⁴⁶ V roce 1935 pak díky rozsáhlé a vysoce hodnocené kulturní aktivitě vyhrála jednota soutěž o putovní štít dr. Františka Smrčky.²⁴⁷ V letech hospodářské krize se jednota angažovala v sociální oblasti, takže členové jednoty finančně podporovali nezaměstnané členy, dětský domov okresní péče a dětem byly rozdělovány šaty. Vlivem zhoršování se politické situace v druhé polovině třicátých let se jednota soustředila na branné přednášky a od roku 1934 byla zavedena branná výchova. Jednota spolupřádala a účastnila se významných výročí (bitva u Zborova 1938 aj.).

Ve vedení jednoty aktivně působilo mnoho šternberských učitelů. Kromě Františka Lázníčky a Františky Bubeníčkové to byl správce obecné školy Petr Zapletal (náhradník výboru), až do svého odchodu učitel obecné školy Vilém Cabák, v roce 1926 a 1928–1930 vzdělavatel, jednatel (1927) a člen výboru. Minimálně od roku 1935 působil jako cvičitel učitel měšťanské školy Jan Šmídák. Členy výboru byli učitel měšťanské školy Karel Dušek a Jaroslav Kořalka. Náhradníkem výboru a režisérem divadelních představení byl učitel obecné, od roku 1926 měšťanské školy Klement Introvič. K 31. březnu 1933 měla jednota 154 členů, z nichž podle dostupných zdrojů bylo 17 učitelů (7 učitelů, 10 učitelek) převážně ze Šternberka.

4. Katolická tělovýchovná jednota Orel

O katolické tělovýchovné jednotě Orel se nám dochoval jen zlomek pramenů. Ty dochované nám dávají jen útržkovité informace o jejím vzniku a činnosti. Ze zápisu o vzniku Orla obsahující svědectví Josefa Vítamváse pořízeném v roce 1966 okresním archivem a uloženém ve fondu jednoty je uváděn pravděpodobný rok vzniku 1927, ale s největší pravděpodobností jde o níže zmíněnou Katolickou omladinu.²⁴⁸

Jednota byla založena na ustavující schůzi 22. května 1932 „za přítomnosti značného počtu mládeže a rodičů“. Schůzi byli přítomni zástupci župy: Riegl, Můčka a tajemník Vychodil. Založení jednoty bylo přijato s velkou radostí a noví činovníci (bohužel pramen je neuvádí) „slibovali, že budou s láskou pracovat pro rozkvět nové Jednoty, obzvláště v místě s českou menšinou.“²⁴⁹ Není jisté, do jaké míry jsou přesné a relevantní vzpomínky Josefa Vítamváse, který uvádí, že zakládajícími členy Orla mělo být osm členů a šest

²⁴⁶ *Výroční zpráva sokolské župy olomoucké za rok 1934*. Olomouc 1935, s. 54.

²⁴⁷ *Věstník sokolské župy olomoucké*, 1. květen 1935, č. 11, s. 162.

²⁴⁸ SOKA Olomouc, fond: *Orel–tělocvičná jednota Šternberk*, zápis o vzniku Orla ve Šternberku, pořízený okresním archivem 24. ledna 1966, nezpracován.

²⁴⁹ *Rozhlas: oběžník Hanácké orelské župy Jana Šrámka*, červenec 1932, č. 7, s. 99.

členek. Není ani jisté, zda spoluzakladatelem a pozdějším starostou byl bratr Josefa Vítamváse Antonín, jenž pracoval na berní správě, měl početné potomstvo a z jižní Moravy si do Šternberka přinesl „ideály poctivé obrody katolictví“.²⁵⁰ Minimálně od roku 1935 je starostou jednoty br. Mařák a vzdělavatelem P. Alois Otzipka . V roce 1937 se jako vzdělavatel připomíná P. František Marek.

Na ustavující schůzi byla vyslovena myšlenka uspořádání veřejného cvičení spojeného se zájezdem Orelstva župy Šrámkovy do Šternberka. Myšlenka se u předsednictva župy dostalo příznivého přijetí, a tak mohl být zájezd 7. srpna podniknut. Ještě předtím vedení župy stanovilo, že účast I., II. a V. okrsku se žactvem, dorostem a členstvem je povinná. Ostatní jednoty se měly zúčastnit alespoň vysláním deputací. Předsednictvo župy se na tento zájezd pečlivě připravovalo a očekávalo, že jednoty pochopí důležitost této akce pro šternberskou menšinu. Vzhledem k omezenému cvičišti bylo nutné zmenšit počet cvičících, a bylo proto nutné „všemožně se přičinit, aby jak manifestační průvod svojí velikostí a pestrostí, tak i cvičení (...) splnilo svoje poslání, jemuž zájezd je určen, t. j. posílení tamní naše pracovníky a dokázati veřejnosti (...), že pro katolíky čsl. a katolickou mládež jest místo v Orelstvu.“ Vedení župy si kladlo za cíl podpořit katolickou myšlenku a ideje spolku, které „svým programem kulturním a tělocvičným jest jedinou pevnou baštou proti všem jiným spolkům, které snaží se získati mládež pro sebe a během času vychovati z ní ne-li odpůrce všeho katolického, tedy aspoň katolíky vlažné, kteří mlčky přihlížeti budou vzájemnému zápasu obou směrů (katolického a bezvěreckého).“²⁵¹

Zájezd jednot díky špatnému počasí, které způsobilo slabou účast, nebyl příliš vydařený. Ráno byla ve špitálním kostelíku sloužena mše a poté proběhly zkoušky cvičenců v zahradě Národního domu. Zlepšení počasí umožnilo uspořádat průvod městem, kterého se zúčastnilo asi 500 krojovaných účastníků. „Nálada ve městě byla podivná. Čechů viděti nebylo a Němci zvědavě si prohlíželi modré košile orelské.“ Jakmile průvod dorazil do Národního domu, začalo pršet. Cvičení zahájil redaktor Růžička z Olomouce. Žáci a žačky odcvičili prostná, ale kvůli prudkému dešti musel být další program přeložen do sálu Národního domu.²⁵²

Katolicky orientovaná mládež vyvíjela činnost už před založením Orla. V letech 1926–1927 byla česká katolická mládež sdružena v Katolické omladině, která měla zpočátku

---

²⁵⁰ SOKA Olomouc, fond: *Orel–tělocvičná jednota Šternberk*, zápis o vzniku Orla ve Šternberku, pořízený okresním archivem 24. ledna 1966, nezpracován.

²⁵¹ *Rozhlas: oběžník Hanácké orelské župy Jana Šrámka*, červenec 1932, č. 7, s. 99–100.

²⁵² *Rozhlas: oběžník Hanácké orelské župy Jana Šrámka*, září 1932, č. 9, s. 120.

deset až dvanáct členů. Později byl pro ni zřízen klub, kde se mohla scházet. Mimo prostných zdejší omladina provozovala i míčové hry.

Katolíci byli v české menšině málo početnou menšinou. Svým sociálním statutem nepatřili ke špičkám místní inteligence a navíc se cítili ohroženi poválečným bojem proti katolictví, který ve Šternberku našel četné příznivce.

Činnost Orla byla zaměřena spíše kulturně a katolicky, proto se tak národnostně neprofiloval jako jiné české spolky. Ve třicátých letech byla zvýrazněna obrana státu a stejně jako v Sokole byla zavedena branná výchova. Starosta Antonín Vítamvás měl hlavně na starost veřejnou účast členů na slavnostních bohoslužbách a v roce 1928 měl mít největší zásluhu na prosazení české slavnostní mše při příležitosti desetiletého výročí založení republiky, což nás přivádí na myšlenku, zda pamětník nemyslel Katolickou omladinu. Alespoň v minimální míře probíhala mezi českým a německým spolkem koordinace při Božíhodovém průvodě apod. Božena Vítamvásová vedla v jednotě mládež při zpěvu, hrách a dalších činnostech. Členové se ke schůzím scházeli napřed v Hanácké pivnici na Světlově a později ve Vachtlově kavárně na Opavské ulici.

Cvičení Orla probíhalo v tělocvičně české měšťanské školy dvakrát týdně a na školním hřišti mimo vyučovací hodiny. Tělovýchovná jednota měla za propůjčení tělocvičny platit měšťanské škole podle výnosu MŠANO od roku 1933 roční náhradu 300 Kč.²⁵³ Po roce 1933 měla jednota v přednádražním prostoru koupit pozemek, kde chtěla vybudovat stadión, na který pořádala sbírku i loterie. Výtěžek pak ukládala do olomoucké spořitelny. Stavba však nebyla vlivem obsazení pohraničí realizována.²⁵⁴

První veřejné cvičení pořádala jednota 20. srpna 1933, a přes špatné počasí mělo díky účasti okolních jednot a ochranné jednoty prostějovské velký úspěch. Už 18. června se jednota účastnila veřejného cvičení I. okrsku v Horce nad Moravou. Jednota pořádala 17. září přátelský večírek a sehrála i divadelní představení, přestože „málo bylo sice menšinářů z jiného tábora, kteří uznali za vhod přijít mezi nás. Leč to neškodilo úspěchu. Dvorana byla plná (...) radostí a bujarým veselým dvoranem jen se rozléhala.“ Hru režíroval br. Mařák a hudební vložku obstarala orelská hudba z Hnojic a zpěv s. Hirschová.²⁵⁵

V roce 1935 se na valné hromadě mělo ve vedení provést jen několik malých změn a kooptovat do výboru více členů. V únoru měli ochotníci jednoty sehrát ve dvoraně

²⁵³ SOKA Olomouc, fond: *Orel–tělocvičná jednota Šternberk*, propůjčení místnosti ve školní budově, č. j. 5824/32, též náhrada za používání tělocvičny v budově čsl. měšťanské školy, č. j. 2540/33, nezpracován.

²⁵⁴ SOKA Olomouc, fond: *Orel–tělocvičná jednota Šternberk*, zápis o vzniku Orla ve Šternberku, pořízený okresním archivem 24. ledna 1966, nezpracován.

²⁵⁵ *Rozhlas Hanácké orelské župy dra Jana Šrámka*, říjen 1933, č. 10, s. 146–147.

Národního domu pod vedením br. Mařáka veselohru Falešná kočička, která se i přes slabší návštěvu líbila. V březnu se hráli operetku Krajánek Holandr jde na vandr za hudebního doprovodu jazz kapely orelské jednoty z Hnojic. Večer byl ukončen taneční zábavou v kavárně u Vachtlů, kde jednota většinou pořádala své zábavy.²⁵⁶ Ke konci roku uspořádala jednota dětskou besídku, na níž 6 žáků „velmi přesně“ předvedlo 2 oddíly prostných. Cvičily i nejmenší žačky a starší žačky. V přestávce se svým proslovem vystoupil vzdělavatel P. Alois Otzipka a apeloval na přítomné rodiče, aby dál posílali své děti do cvičení. Vystoupení uzavíralo cvičení mužů na bradlech a tanec žen na národní písni. Zpestřením byl houslový výstup, recitace dětí a žertovné výstupy.²⁵⁷

V roce 1936 u příležitosti svátku sv. Václava uspořádal Orel „důstojnou“ oslavu národního světce. Vzdělavatel dp. P. František Marek vzpomněl význam svatováclavské ideje a nabádal k jeho úctě. Sborové i sólové výstupy předvedl pěvecký sbor ze Štěpánova a děti přednesly básně.²⁵⁸

V roce 1937 se jednota zúčastnila 6. června okrskového cvičení I. okrsku ve Štěpánově v počtu 10 cvičenců (5 žaček, 1 dorostenec, 1 muž a 3 ženy). O několik týdnů později proběhl ve Šternberku orelský den započatý požehnáním ve farním kostele. „Nebylo nás mnoho, to je pravda, ale přece orelský den ve Šternberku se vydařil jak náleží“. Na zahradní slavnosti cvičili muži z prostějovské jednoty a v národních krojích se předvedli hosté z Dolan. O další činnosti jednoty v roce 1938 nemáme zprávy.²⁵⁹

5. Okresní osvětový sbor ve Šternberku a činnost učitelů

Před rokem 1918 nebyla spolková lidová výchova nijak systematicky ani legislativně ošetřena, to se změnilo po vzniku Československa. Vedoucí představitelé státní moci byli přesvědčeni, že legislativním vymezením lidové výchovy umožní působit na široké masy ve směru republikánské a demokratické výchovy a současně posílí mladý stát proti jeho vnitřním i vnějším nepřátelům. Vydáním zákonů č. 67/1919 Sb. o organizaci lidovýchovných kurzů občanské výchovy a č. 430/1919 Sb. o veřejných knihovnách

---

²⁵⁶ *Rozhlas Hanácké orelské župy dra Jana Šrámka*, duben 1935, č. 4, s. 53.

²⁵⁷ *Rozhlas Hanácké orelské župy dra Jana Šrámka*, leden 1936, č. 1, s. 4.

²⁵⁸ *Rozhlas Hanácké orelské župy dra Jana Šrámka*, říjen 1936, č. 10, s. 153–154.

²⁵⁹ *Rozhlas Hanácké orelské župy dra Jana Šrámka*, srpen 1937, č. 8, s. 121–122.

obecních (v Evropě ojedinělých), položili základy vysoké úrovně meziválečné lidovýchovy.²⁶⁰

Na základě zákona č. 67/1919 Sb. měl být v každém soudním okrese ustaven okresní osvětový sbor tvořený zástupci politických stran, samosprávných těles, dvou zástupců okresní školní rady a zástupců nejvýznamnějších všeobecně vzdělávacích spolků. Funkční období sboru bylo shodné s funkčním obdobím obecních zastupitelstev. V obcích, kdy žily národnostní menšiny, se měly zřídit menšinové sbory. Běžnou agendu měl na starost pořadatelský výbor, který volil předsedu, pokladníka a jednatele. Hlavním úkolem sboru byl dozor nad místními osvětovými komisemi v jednotlivých obcích okresu.²⁶¹

Osvětových sborů se bezprostředně týkal i zákon č. 430/1919 Sb. o veřejných knihovnách obecních. V každé politické obci měla být zřízena veřejná knihovna.²⁶² Náklady na knihovnu hradila obec a příspěvek byl odstupňován podle počtu obyvatel. Knihovnu řídila čtyřčlenná až osmičlenná knihovnická rada, knihovnickou agendu vykonával knihovník. V obcích nad 10 000 obyvatel měl nárok na plat, v ostatních obcích nárok na odměnu.²⁶³

Okresní osvětový sbor byl ve Šternberku zřízen v roce 1924. Spolu s ním se měly konstituovat jednotlivé místní osvětové komise (MOK). Na valné hromadě MOK šternberského okresu 21. prosince 1925 byli zastoupeni delegáti z Bohuňovic, Hnojic, Laš'an, Štarnova, Moravské Hůzové, Žerotína, Štěpánova, Lhoty a Šternberka. Schůze byla svolána především proto, aby mohlo být zvoleno nové předsednictvo. Do té doby totiž vedoucí funkce zastávali „samozvanci“, kteří se svých funkcí „ujali z vlastní iniciativy, neboť výzvy MOK, aby vyslaly do předsednictva své delegáty, se míjely účinkem“. Dosavadní vedení sboru bylo ve svých funkcích potvrzeno. Předsedou zůstal Evžen Stupka, pokladníkem ředitel měšťanské školy Adolf Procházka, jednatelem učitel Karel Dušek a knihovnickým revisorem odborný učitel Jaroslav Kořalka ze Šternberka (oba měšťanská škola). Z třináctičlenného předsednictva bylo 6 učitelů. Kromě výše jmenovaných to byl správce obecné školy Petr Zapletal, učitelka obecné školy Vlasta Košťanská, a Zdeněk Opluštil z Bohuňovic.²⁶⁴

---

²⁶⁰ ŠKVÍROVÁ, M. Učitel – osvětový pracovník – Příklad Karla Měřinského. In: FASORA, L. (et al.) *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno: CDK, 2006, s. 250.

²⁶¹ *Tamtéž*, s. 250–251.

²⁶² Pokud v obci žilo alespoň 400 příslušníků národnostní menšiny nebo zde fungovala menšinová škola, měla být v obci vybudována samostatná menšinová knihovna nebo zvláštní oddělení všeobecné knihovny.

²⁶³ ŠKVÍROVÁ, M., c. d., s. 250–251.

²⁶⁴ SOKA Olomouc, fond: *Okresní osvětový sbor Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, valná schůze MOK okr. šternberského 21. prosince 1925, nestránkováno, nezpracováno. Do 9. října 1924 byl jednatelem Jaroslav Kořalka, ale pro pracovní přetížení se funkce vzdal.

Je nutné připomenout, že závazná spolupráce učitelů při lidové výchově byla ošetřena zákonem č. 251/1922 Sb., který stanovil, že „učitelé všech kategorií jsou povinni podle pokynu nadřízeného úřadu spolupůsobiti na veřejných kurzech všech typů a při práci lidovýchovné zákonně organizované podle místní potřeby, a to až do čtyř hodin týdně nad normální míru učebné povinnosti. Povinná činnost lidovýchovná a osvětová se neodměňuje.“²⁶⁵ K tomuto zákonu vyšlo vládní nařízení č. 52/1923, které upřesňovalo, že „spolupůsobení učitelstva při práci lidovýchovné vztahuje se především na funkci knihovníka při veřejných knihovnách obecních a na důležité funkce při okresních osvětových sborech a místních osvětových komisích (jako funkce předsedova, jednatele, pokladníka).“ Učitelům bylo zdůrazněno, že spolupůsobení při lidové výchově je jejich zákonitou povinností, „ať již se koná z dobré vůle učitelovy nebo z příkazu nadřízeného úřadu. Učitelé měli tuto povinnost vykonávat svědomitě a případné zanedbávání či úmyslné porušování povinností mohlo být trestáno. Osvětová práce se prováděla zadarmo, což bylo především pro učitele obecných škol těžké břemeno. Není divu, že s přibývajícím agendou byli učitelé často pracovně přetíženi a mnohdy se ozývaly hlasy, že působení v lidovýchově není mezi učiteli rovnoměrně rozložené a jejich činnost se nepromítá do služby.“²⁶⁶

V letech 1924–1927 nevládla v činnosti sboru taková systematičnost, jako od roku 1928. Sbor převzal v roce 1925 knihovnu šternberského odboru NJ pod svou správu (nadále zůstávala jeho majetkem). Zprvu byla umístěna v obecné škole, od roku 1927 v místnosti Národního domu. Sbor pořádal odborné kursy (knihovnický, dramatický, ženský) a odborné přednášky, např. o radiotelefonii v roce 1926.

Sbor mezi MOK každoročně rozdělával subvence od ministerstva školství a národní osvěty podle počtu uspořádaných lidovýchovných podniků. Od konce roku 1926 přibyla funkce stálého kinoreferenta, kterou vykonával krátce jednatel Karel Dušek. Po tom co se Evžen Stupka vzdal předsednictví, převzal jeho funkci správce obecné školy Petr Zapletal a jednatele po odchodu Duška nahradil odborný učitel měšťanské školy Alois Šimoník ze Šternberka.²⁶⁷

Za zlom v činnosti sboru bychom mohli označit první pracovní schůzi ve Šternberku konanou 15. ledna 1928, na níž byly vytyčeny hlavní programové body a zvoleno nové vedení. Předsedou zvolen ředitel tabákové továrny ve Šternberku Václav Hlouň (od 1.

---

²⁶⁵ Citováno v ŠKVÍROVÁ, M., *c. d.*, s. 256.

²⁶⁶ ŠKVÍROVÁ, M., *c. d.*, s. 256–257 a 258.

²⁶⁷ SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, pracovní schůze 3. února a 23. září 1927, nestránkováno, nezpracováno.

ledna 1930 služebně přeložen do Nového Jičína), místopředsedou ředitel měšťanské školy ve Šternberku Adolf Procházka, jednatelem ředitel české školy v Mladějovicích Josef Valíček a knihovním referentem odborný učitel měšťanské školy Jaroslav Kořalka ze Šternberka. Pro prohloubení a rozšíření sboru měl být pracovní výbor rozšířen o zástupce 6 významných spolků a korporací.²⁶⁸ Vzhledem k desetiletému jubileu vzniku republiky byly MOK vyzvány, aby požadovaly zvýšení příspěvku nad rámec zákona.²⁶⁹

V červnu 1928 byl pro snadnější dozor okres rozdělen na čtyři okrsky: Šternberský, Bohuňovický, Hnojický a Štěpánovský. Od roku 1929 byl kinoreferentem zvolen Adolf Procházka. Sbor pořádal odborné kursy, přednášky a divadelní představení (většinou odehrály místní spolky). Počet lidovýchovných podniků rychle rostl. V roce 1930 uspořádalo 17 MOK 451 podniků. Největší počet podniků uspořádala MOK v Hnojicích (79), Šternberku (75) a Štarnově (60). Na okrese bylo 18 veřejných knihoven obsahující 11 978 svazků. 974 čtenářů přečetlo 25 017 knih. Z 18 knihovníků bylo 8 učitelů, 2 úředníci, 1 živnostník a dělník, 3 rolníci a 3 jiní.²⁷⁰

Na ustavující schůzi sboru 14. února 1932 byl pořadatelský výbor rozšířen kooptací o zástupce Okresní péče o mládež (taj. Bohuslav Telec), okrsku NJ (předseda František Frištenský), Československé obce legionářské (jednatel Jan Piša), Masarykovy ligy proti tuberkulóze (jednatel učitel – Jan Pištělka) a Litovelského, Šternberského a Šumperského kraje učitel Rudolf Brož.²⁷¹ Předsedou byl zvolen odborný učitel měšťanské školy František Láznička, místopředsedou ředitel měšťanské školy Adolf Procházka, jednatelem a knihovním referentem ředitel školy v Mladějovicích Josef Valíček, pokladníkem profesor Al. Martinů ze Štarnova, kinematografickým referentem úředník František Kovařík a nově zřízenou funkci vlastivědného referenta zastával učitel obecné školy v Bohuňovicích, vlastivědný pracovník Zdeněk Opluštil (od roku 1933 správce). V jedenáctičlenném pořadatelském výboru bylo zastoupeno 7 učitelů.²⁷²

Vlivem rozšiřování lidovýchovné agendy byl v roce 1931 na návrh správce obecné školy ve Štarnově Jaroslava Dostála zřízen odbor pro půjčování diapozitivů, jehož se stal

---

²⁶⁸ Šlo o starostenský sbor, klub československých turistů, okresní péči o mládež, okrsek NJ, odbor Československé obce legionářské a Hospodářský spolek pro okres šternberský v Hnojicích.

²⁶⁹ SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, první pracovní schůze výboru 15. ledna 1928 a druhá pracovní schůze 25. února 1928, nestránkováno, nezpracováno.

²⁷⁰ 116 všeobecně vzdělávacích přednášek, 2 odborné, 1 všeobecně vzdělávací kurs a 1 odborný, 54 divadelních představení, 47 kino představení, 58 loutkových her, 22 hudebních koncertů, 33 besídek, 10 akademií, 6 výstav, 34 naučných vycházek a 68 jiných podniků. SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, pracovní schůze 13. prosince 1931, nestránkováno, nezpracováno.

²⁷¹ Už v roce 1931 byl do sboru kooptován zástupce Masarykovy letecké ligy ve Šternberku.

²⁷² SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, ustanovující schůze 14. února 1932, nestránkováno, nezpracováno.

referentem.²⁷³ O rok později byla zřízena funkce okresního divadelního referenta, do níž byl navržen a funkci přijal režisér, ochotník místního odboru NJ a odborný učitel měšťanské školy Klement Introvič ze Šternberka, který byl současně kooptován do pořadatelského výboru.²⁷⁴ Protože v druhé polovině třicátých let byla věnována velká pozornost branné výchově a bylo potřeba ji dát pevnější a systematictější rámec, ke konci roku 1937 byl branným referentem při OOS zvolen ředitel měšťanské školy ve Šternberku Hynek Smékal.²⁷⁵

Až na vynucené změny se do roku 1938 personální obsazení příliš nezměnilo. Po rezignaci kinoreferenta Františka Kovaříka v roce 1933 funkci převzal odborný učitel měšťanské školy Jan Pištělka ze Šternberka.²⁷⁶ Když v roce 1934 odešel místopředseda a ředitel měšťanské školy Adolf Procházka ze Šternberka, na místo byl kooptován jeho nástupce Hynek Smékal. Ve stejném roce byl do pořadatelského výboru kooptován odborný učitel ze Šternberka Jan Šmídák.²⁷⁷ V roce 1935 byl do pořadatelského výboru kooptován ředitel gymnázia ve Šternberku František Wiederman.

Velký význam kladl sbor na sledování kino představeních na něž si diváci často stěžovali. Kinoreferent Adolf Procházka si v listopadu 1930 stěžoval, že české překlady textu „jsou v přímo miniaturní velikosti a v češtině přímo nemožné“ a požadoval energický zásah místních úřadů.²⁷⁸ Poměry se nezlepšily ani v roce 1931. S německými majiteli místních kin bylo nadále v roce 1932 jednáno o uvádění českých filmů a ti se zavázali, že bude-li zajištěna slušná návštěva, jsou občas ochotni český film v české verzi promítnout.²⁷⁹ V následujících letech se při uvádění českých filmů rozvinula úspěšná spolupráce s majitelkou šternberského kina Hess, paní Hessovou. V roce 1935 to bylo 12 filmů, 6 v české a německé verzi. Druhého majitele šternberského kina Saxingera se nepodařilo OOS pro spolupráci získat, i když i on uváděl občas české filmy.

---

²⁷³ SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, pracovní schůze 3. února 1931, nestránkováno, nezpracováno.

²⁷⁴ SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, pracovní schůze 28. února 1932, nestránkováno, nezpracováno.

²⁷⁵ SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, pracovní schůze 2. prosince 1937, nestránkováno, nezpracováno.

²⁷⁶ SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, pracovní schůze 28. února 1933, nestránkováno, nezpracováno.

²⁷⁷ SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, pracovní schůze 19. června a 10. října 1934, nestránkováno, nezpracováno.

²⁷⁸ SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, pracovní schůze 23. listopadu 1930, nestránkováno, nezpracováno.

²⁷⁹ SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, pracovní schůze 1. března 1932, nestránkováno, nezpracováno.

Z iniciativy okresního divadelního referenta Klementa Introviče kromě referování o kvalitě a kvantitě divadelního ruchu v okrese OOS pořádal odborné kurzy pro zlepšení úrovně divadelních představení: maskérské, režisérské a divadelní kurzy (pod jeho vedením). Na jeho podnět byla vybudována okresní divadelní knihovna.

OOS pořádal mnoho jiných odborných přednášek a kurzů. Namátkou můžeme zmínit kurs řízení motorových vozidel, přednášku profesora Úlehly o SSSR v roce 1935, tradiční kronikářské kursy, samosprávný kurs, loutkářský kurs, samaritánský kurs, kurs o výchově k brannosti a další. Pro žáky českých škol pořádal promítání vybraných filmů. Od roku 1938 se v Lužicích, Moravské Húzové, Stádle, Mladějovicích a Štarnově každý měsíc konalo promítání diapozitivů. Pro německé dělníky pořádal OOS ve Šternberku jazykové kurzy češtiny, které byly hojně navštěvovány a na nichž přednášeli členové výboru: ředitel měšťanské školy Hynek Smékal a odborní učitelé Klement Introvič a Jan Šmídák.²⁸⁰

OOS se spolupodílel na oslavách státních svátků, v roce 1937 uspořádal 28. října společnou oslavu s německým OOS. Lidovými činnosti v okrese stoupala. V roce 1935 a 1936 MOK uspořádaly 406 a 425 lidových podniků. OOS si velmi dobře uvědomoval, že základem úspěchu lidových podniků je jejich dobrá propagace. Spolupráce byla navázána s Litovelským krajem, který byl po jednání s OOS v roce 1929 rozšířen na Šternberský okres. Informace o lidových podnikcích a činnosti OOS byly zveřejňovány v příloze Stráže Moravy, hlídce národní výchovy a osvěty. Bezsporně vrcholem občanské výchovy české veřejnosti v okrese byla první putovní škola pořádaná v únoru 1935 v Hnojicích. Tyto putovní školy vycházely z všeobecného přesvědčení, že trvalý užitek a soustavný ráz vzdělávání se dá realizovat jen v podobě školy, ale ne v klasické podobě. Tyto školy měly jejím účastníkům poskytovat znalosti z mnoha oborů. Putovní škola v Hnojicích probíhala po čtyři večery. První večer byl věnován hospodářství (hospodářské otázky a problémy) za účasti profesorů Hospodářské školy. Druhý večer byl věnován historii a vlastivědě okresu. Svoje přednášky přednesli odborný učitel František Láznička, ředitel školy v Lužicích Josef Valíček a ředitel bohuňovické školy Zdeněk Opluštil. Třetí večer obnášel přednášky o současné české literatuře. Referovali o ní učitelé František Neužil z Rybníčka, Josef Koudelák z Renot a odborný učitel Jan Pištělka ze Šternberka. Poslední večer byl věnován zdravotní osvětě, o níž referoval šternberský lékař Robert Kučera a výchově dětí, o které pojednali ředitel měšťanské školy Hynek Smékal a odborný učitel Jan Šmídák ze Šternberka. Cyklus byl zakončen hudebním večerem pod

---

²⁸⁰ SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, pracovní schůze 22. února 1938, nestránkováno, nezpracováno.

vedením učitele Rudolfa Brože. Putovní škola měla u občanů velký úspěch. Nutno poznamenat, že přednášející konali tuto činnost zadarmo.²⁸¹ Úspěch umožnil uspořádání putovní školy v roce 1936 a 1937. V roce 1936 škola po čtyři večery probíhala ve čtyřech obcích: Laštanech, Lužicích, Žerotíně a Štarnově, celkem 10 přednášek navštívilo zhruba 1 800 posluchačů.²⁸²

V roce 1934 k dosavadním 15 MOK přibýly menšinové MOK v Domašově nad Bystřicí a Dětrichově nad Bystřicí. Ze 17 MOK sídlilo 11 v českých a 6 ve smíšených obcích. OOS prostřednictvím knihovního referenta a jednotlivých knihovnických rad prováděla správu a revizi 6 obecních a 11 knihoven patřících odborům NJ. Největšími knihovnami na okrese byly v roce 1934 Štěpánov (3344 sv.), Šternberk (1991 sv.) a Hnojice (1725 sv.). Až do roku 1938 OOS vybudoval tři putovní knihovny zapůjčované do malých obcí. I nadále se knihovníci rekrutovali převážně z učitelských řad.²⁸³ V roce 1936 bylo ze 17 knihovníků 10 učitelů.²⁸⁴ V roce 1933 byli za svou funkci honorováni jen 4 z 15 knihovníků.²⁸⁵ O tom jak se situace v odměňování vyvíjela v dalších letech, nevíme.

OOS se významně zasloužil o založení české hudební školy ve Šternberku v roce 1936. Místopředseda a ředitel měšťanské školy Hynek Smékal ji poskytl školní prostory a sbor přispěl finanční částkou 200 Kč. Současně bylo schváleno, že její kuratorium bude podoborem OOS s vlastním účetnictvím. Za jeho členy byli kooptováni předseda a místopředseda.²⁸⁶

OOS v roce 1929 požadoval české zastoupení v kuratoriu šternberského muzea a navrhoval kooptovat do něj Zdeňka Opluštila. U správy muzea žádal o české zastoupení místopředseda Adolf Procházka a u okresního zastupitelstva profesor Martinů. Žádost zprvu narazila na zamítavý postoj, který byl po vytrvalé snaze zlomen.

Poslední významný programový bod stanovený v roce 1928 se podařilo splnit až v druhé polovině třicátých let. V rámci nakladatelského podniku Vlastivědy Moravské mapující jednotlivé okresy intervenoval OOS o urychlené vydání vlastivědy Šternberska.

---

²⁸¹ SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, novinové výstřižky z roku 1935, nestránkováno, nezpracováno.

²⁸² SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, schůze pořadatelského výboru 28. dubna 1936, nestránkováno, nezpracováno.

²⁸³ SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, přehled lidovýchovné činnosti za rok 1934, nestránkováno, nezpracováno.

²⁸⁴ SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, pracovní schůze 28. února 1933, nestránkováno, nezpracováno.

²⁸⁵ SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, pracovní schůze 23. dubna 1937, nestránkováno, nezpracováno.

²⁸⁶ SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, pracovní schůze 2. prosince 1936, nestránkováno, nezpracováno.

Záměr se podařilo realizovat až v roce 1937, autorem byl vlastivědný referent, pracovník a ředitel školy v Bohuňovicích Zdeněk Opluštil. Ve stejném roce vydal jednatel Josef Valíček své stručné dějiny šternberského a uničovského okresu s mapou, jež zhotovil odborný učitel Jan Pištělka. Z podnětu ředitele šternberského gymnázia Františka Wiederman byla také vydána mapa politické okresu Šternberk.

Z krátkého přehledu shrnujícího činnost OOS ve Šternberku vystupuje poznání, že bez účasti zdejších učitelů by nebylo možné uskutečňovat lidovýchovnou činnost v tak velkém rozsahu. Vzhledem k tomu, že víme jen o personálním složení OOS, kde učitelé dominovali, můžeme jen spekulovat o širším orgánu OOS, plénu a jeho složení. Víme jen, že v roce 1937 měl pořadatelský sbor 12 a plénum 25 členů. Alespoň víme, že v plénu působil ředitel obecné školy Petr Zapletal (zvolen revizorem pokladny v roce 1936). Pracovní zapojení a zatížení učitelů bylo velké a není divu, že se muselo při souběhu více funkcí a aktivit projevit pracovním přetížením. V knize protokolů jsou uvedeny dva příklady. V dvacátých letech rezignoval na svou funkci Jaroslav Kořalka a v roce 1936 žádal o zproštění funkce vlastivědného referenta Zdeněk Opluštil, ale jeho rezignace nebyla přijata.²⁸⁷

6. Okresní péče o mládež ve Šternberku a činnost učitelů

Předchůdcem okresní péče o mládež byl sirotčí spolek sídlící ve Štarnově a založený v roce 1916 z popudu starostenského sboru. Po roce 1918 se sirotčí spolek změnil na okresní péči o mládež a v roce 1924 bylo sídlo přeneseno do Šternberka. Přenesení sídla mělo pozitivní vliv na vzrůst podpůrných a sociálních aktivit. Okresní péče působila v rámci celého šternberského okresu. Základním legislativním dokumentem upravující péči o mládež byl zákon o sociální péči o mládež z roku 1921.

Okresní péče o mládež (OPM) byly sdruženy v Zemské péči o mládež. Dozorčím úřadem se stal soud. Úkoly se během let neměnily, hlavním cílem bylo zajištění ochrany dětí (od narození až do 18 let), které nebyly v péči rodičů, týraných dětí, zanedbaných dětí z rozvedených manželství a nemanželských dětí. Neméně důležitými službami

---

²⁸⁷ SOKA Olomouc, fond: *OOS Šternberk*, kniha protokolů 1924–1938, valná schůze 21. června 1936, nestránkováno, nezpracováno.

poskytovanými péčí o mládež byla poradenská a pomocná činnost. Tyto úkoly zajišťovali poručníci, důvěrníci a sociální pracovníci.²⁸⁸

Předsedou okresní péče se po přesunu do Šternberka v roce 1924 stal ředitel státní tabákové továrny Václav Hlouň, po jeho odchodu (k 1. lednu 1930) funkci převzal nový ředitel J. Pospíšil a poté učitel a ředitel měšťanské školy Hynek Smékal. Bližší informace o personálním složení ve dvacátých a v první polovině třicátých let se nepodařilo z dostupných zdrojů až na rok 1928 a 1937 zjistit. V roce 1928 měl správní výbor 34 členů (12 zvolených, 10 virilních a 12 kooptovaných). Virilní členové zastupovali státní a samosprávné úřady,²⁸⁹ okresní nemocenskou pojišťovnu, lékařskou komoru, církve (římskokatolickou a československou), československý červený kříž a okresní učitelskou konferenci. Mezi kooptovanými členy měl své zástupce Sokol a jednota československé obce legionářské. Z 34 členů bylo ve správní radě zastoupeno 8 učitelů (z toho 6 učitelů ze šternberských škol). Jmenovitě to byli ředitel měšťanské školy Adolf Procházka, odborný učitel Jaroslav Kořalka, učitelka mateřské školky Františka Bubeníková, odborná učitelka obecné školy Vlasta Košťanská, odborný učitel měšťanské školy František Láznička a správce obecné školy Petr Zapletal.²⁹⁰ Předsednictvo tvořilo mimo výše jmenovaného předsedy dva místopředsedové učitelé Jaroslav Kořalka a Jan Vaníček.²⁹¹ Funkci jednatele a tajemníka zastával Bohuslav Telec a pokladníka Alois Mírovský. Předsednictvo čítalo 13 členů a 2 revizory účtů.²⁹² Dohromady měla okresní péče 555 členů, z toho 123 ze Šternberka.²⁹³ V roce 1937 byl předsedou ředitel měšťanské školy Hynek Smékal, místopředsedou správce obecné školy Petr Zapletal, druhým místopředsedou František Tiefenbach z Hnojic, pokladník J. Svoboda a účetní A. Pilátová.²⁹⁴

Po roce 1918 prakticky až do roku 1924 se okresní péče zaměřovala na nejpalčivější problémy české menšiny a vyvíjela podpůrnou činnost ve formě ošacovacích a stravovacích akcí. Až po roce 1924 mohla péče o mládež vyvinout komplexní a programovou činnost. Na okrese bylo na počátku roku 1930 přibližně 50 sirotků, 50

---

²⁸⁸ PROCHÁZKOVÁ, J., STAROŠTÍKOVÁ, O. *Okresní péče o mládež Olomouc 1916–1958*, inventář SOKA Olomouc, s. 7.

²⁸⁹ Přednosta okresní politické správy dr. Oldřich Dostál, okresní soud poručenský vrchní rada zemského soudu Metoděj Blahovec, zemský výbor rolník Josef Bajer z Hnojic, obecní zastupitelstvo v sídle OPM správce obecné školy Petr Zapletal.

²⁹⁰ *Výroční zpráva okresní péče o mládež ve Šternberku za správní rok 1928*. Šternberk, 1929, s. 6.

²⁹¹ Správce obecné školy v Bohuňovicích a starosta.

²⁹² Zástupci úřadů v předsednictvu byl přednosta okr. pol. správy dr. Oldřich Dostál a vrch. rada zem. soudu Metoděj Blahovec.

²⁹³ *Výroční zpráva okresní péče o mládež ve Šternberku za správní rok 1928*. Šternberk, 1929, s. 7.

²⁹⁴ *Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj*, 30. duben 1937, č. 31, s. 4.

„polosirotků“, 400 nemanželských dětí a asi 18 postižených dětí. OPM při pomoci těmto dětem úzce spolupracovala s obecními radami českých obcí a se správami českých škol.²⁹⁵

Po přesunutí do Šternberka okresní péče vytvořila a postupně doplňovala síť důvěrníků, kterých bylo na počátku roku 1930 dvě desítky (17 v okrese a 3 mimo něj). Bylo zřízeno několik pracovních odborů: odbor ochrany matek a kojenců, odbor rodinné péče (od 4 do 14 let), odbor dorostový (od 14 do 18 let), odbor propagační a odbor hospodářský.²⁹⁶ Právní ochranu zajišťoval u okresní péče poručník, který se koncem roku staral o 160 poručenců. Jeho péče spočívala hlavně v zajištění výchovy a vymáhání alimentů. Později bylo u okresní péče vybudováno generální poručenství.²⁹⁷ V roce 1928 byli předsedkyněmi odboru ochrany matek a kojenců odborné učitelky Vlasta Košťanská (poradna ve Šternberku) a Anna Dokoupilová (poradna ve Štěpánově). Sociální pracovníci a jednatelkou odboru byla učitelka Františka Bubeníková.²⁹⁸ Odboru rodinné péče předsedal Metoděj Blahovec, odboru dorostovému odborný učitel František Lázníčka, odboru propagačnímu MUDr. Robert Kučera a odboru hospodářskému František Kazda.²⁹⁹

Lze říci, že centrem sociální péče v okrese se instituce i město stalo až vybudováním Masarykova domu sociální péče v Obloukové ulici nákladem 300 tisíc korun (270 000 stavební náklady, 30 000 zařízení). Slavnostní otevření proběhlo 9. března 1930. V něm sídlil také nově zřízený okresní dětský domov disponující kapacitou 15 míst. Na počátku roku 1930 v něm bylo umístěno 9 dětí. Kromě sociální péče prováděla okresní péče i zdravotní osvětu prostřednictvím poraden pro matky a kojence ve Šternberku a Štěpánově. Odborná pomoc byla bezplatná a v případě nemajetných matek jim mohly být poskytnuty zdarma léky.³⁰⁰

Významnou propagační akcí byl „Svátek matek“ a finanční sbírka celostátního významu „Dětský den.“ V průběhu dvacátých a třicátých let se OPM zaměřovala na pomoc chudým dětem formou ošacovacích a stravovacích akcí. Každoročně spoluorganizovala a finančně podporovala ošacovací akci pro děti šternberských českých škol a stravovací stanice, které v zimních měsících vařili polévku a kakao. Tyto akce byly pořádány ve většině českých obcí okresu. V letech 1925–1926 bylo polévkovým ústavem ve Šternberku vydáno 10 375 porcí, v roce 1926–1927 se vydalo 15 037 porcí, a v roce 1928 dokonce 16

²⁹⁵ TELEČ, B. *Péče sociální*. In: Naše Šternbersko: soubor referátů z hraničářského sněmu ve Šternberku dne 29. května 1930. Olomouc, 1930, s. 54.

²⁹⁶ *Věstník sokolské župy olomoucké*, 7. říjen 1925, č. 18, s. 157.

²⁹⁷ TELEČ, B., *c. d.*, s. 55–56.

²⁹⁸ Pokladní Berta Garguláková a lékařem MUDr. Robert Kučera. *Výroční zpráva okresní péče o mládež ve Šternberku za správní rok 1928*. Šternberk, 1929, s. 12.

²⁹⁹ *Výroční zpráva okresní péče o mládež ve Šternberku za správní rok 1928*. Šternberk, 1929, s. 7.

³⁰⁰ TELEČ, B., *c. d.*, s. 56–57. LÁZNIČKA, F., *c. d.*, s. 20.

750 porcí. Tyto polévkové ústavy by se těžko mohly uskutečnit bez obětavé pomoci a organizačního zajištění učitelského sboru českých škol. Na tyto akce přispívaly státní subvence, okolní obce, firmy a jednotlivci.³⁰¹ O rozsáhlosti sociální pomoci v rámci šternberského okresu svědčí statistické údaje za roky 1924–1930, kdy okresní péče vydala na ošacení 426 dětí 26 155 Kč. Stravovací stanice vydaly 66 754 dávek polévky nebo kakaa v přibližné hodnotě 33 377 Kč a na jednorázových podporách bylo rozděleno 2 187 Kč a na výchovných příspěvcích 7 568 Kč.³⁰²

Nebyla náhoda, že učitelé tvořili významnou složku v užším vedení organizace. Při práci v sociální péči bylo výhodou, že v oblasti výchovy a vzdělávání dětí byli velmi dobře odborně připraveni a znali sociální poměry české menšiny nejen ze své pedagogické činnosti, ale i ze spolkového působení. Nesmíme zapomínat, že menšinová škola měla kromě pedagogické funkce i sociální funkci. Polévkové a stravovací stanice, kde učitelka mateřské školky Františka Bubeníková vařila dětem polévky a kakao jsou toho živým důkazem.

7. Jednota Československé obce legionářské

Jednota československé obce legionářské pro Šternberk a okolí byla založena po předešlých poradách místních legionářů 6. března 1923. Zakládacímú aktu bylo přítomno asi 30 legionářů, ke kterým pronesl slavnostní řeč legionář a inspektor státních škol menšinových z Olomouce Kazimír Šitavanc. Příčinou pro její založení měly být výhradně národní důvody a do její činnosti byla vkládána velká očekávání. „Bude to jistě tato jednota, již bude známo každé hnutí v každém státním úřadě a v každé samosprávné instituci v obvodu (...) Směrnice programu jednoty jest ryze národní a takovou u nás taky zůstane. Jednota se nedá zpolitizovat žádnou politickou stranou, takže bude míti vždy úplnou volnost jednání,“ zní krátké shrnutí jejich úkolů.³⁰³

O její struktuře a vedení toho ve dvacátých letech bohužel moc nevíme. V roce 1930 a na počátku roku 1931 měla 35 členů.³⁰⁴ Na počátku roku 1932 čítala 62 členů a předsedou byl Dobeš, jednatelem Smejkal. Většina členů jednoty byla zaměstnanci tabákové továrny, zemského ústavu pro choromyslné, poštovních a železničních úřadů. Členy jednoty byli i někteří rolníci (kolonisté) z Mladějovic. Není překvapivé, že většina

³⁰¹ *Výroční zpráva okresní péče o mládež ve Šternberku za správní rok 1928*. Šternberk, 1929, s. 14–15.

³⁰² TELEC, B., *c. d.*, s. 55–56.

³⁰³ *Zpráva Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1923*. Olomouc, 1924, s. 33.

³⁰⁴ *Organizační věstník Československé obce legionářské župy olomoucké*, 20. březen 1931, č. 4/5, s. 5.

členů byla současně členy NJ. Zajímavostí je údaj, že jednota nemá nezaměstnaných členů.³⁰⁵

V letech 1935–1938 byl předsedou jednoty Šipula. Na počátku roku 1935 měla jednota 48 členů. O personálním složení vedení jednoty máme zprávy jen v případě roku 1935. Složení výboru bylo jedenáctičlenné: Košťanský, Boháček, Šebelík, Pegáč, Kluska, Koláček, Koňarik, Karel, Otčenášek, Svora, Kulháněk. S dlouholetou funkcí jednatele se ze zdravotních důvodů rozloučil Antonín Píša.³⁰⁶

Není dostatek relevantních informací, která by nám poskytla ucelenější pohled na aktivity jednoty, ale i tak se pokusíme ve stručnosti tuto činnost shrnout. Legionáři spolu s ostatními českými spolky pořádali protestní pochod proti německým akcím v den výročí 4. března s průvodem od Národního domu k budově okresní politické správy a v roce 1924 mohla jednota referovat, že se jejím úsilím podařilo zamezit každoročním demonstrativním projevům a průvodům při příležitosti „odbojné akce k utvoření Sudetenlandu“.³⁰⁷

Jednota se účastnila všech podniků pořádaných odborem NJ a Sokola a účastnila se župních legionářských sjezdů a spolu s dalšími českými spolky pořádala oslavy významných výročí. Z vlastních akcí jednoty víme o pořádání legionářského plesu. V roce 1935 pořádala jednota za spolupráce Sokola oslavu 20. výročí založení československé družiny v Rusku a roty Nazdar ve Francii. Zúčastnila se župního legionářského sjezdu v Lipníku nad Bečvou a pouti na Bradlo.³⁰⁸

V době stoupajícího mezinárodního napětí a ohrožení republiky se podílela na pořádání přednášek o obraně před bojovými plyny a na oslavách 20. výročí bitvy u Zborova, kde krojované skupiny defilovaly před legionáři a kde „prožili účinkující členové ČOL ve Šternberku znovu nejintenzivnější chvíle svého života.“ Při slavnostním aktu byly dvěma živým účastníkům bitvy u Zborova předány kytice lilií. Počet účastníků průvodu činil 2 000 obyvatel a slavnost ukázala odhodlanost obyvatel k obraně republiky a demokracie.³⁰⁹

Při jednotě se také ustavila pravděpodobně ve 30. letech obec přátel legionářů, jaké však měla úkoly a jaká byla její činnost, nemáme bližší informace.

---

³⁰⁵ *Organizační věstník Československé obce legionářské župy olomoucké*, 1. březen 1932, č. 2/3, s. 3.

³⁰⁶ *Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj*, 25. leden 1935, č. 4, s. 4.

³⁰⁷ *Zpráva Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1924*. Olomouc, 1925, s. 52. *Pozor*, 4. březen 1924, č. 54, s. 5.

³⁰⁸ *Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj*, 25. leden 1935, č. 4, s. 4.

³⁰⁹ *Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj*, 2. červenec 1937, č. 27, s. 4.

8. Klub československých turistů

Odbor klubu československých turistů byl ve Šternberku založen 7. května 1921. V roce svého založení měl 112 členů. Za uplynulý rok pořádal 6 vycházek a 4 větší výlety. Současně se účastnil ustavující schůze turistické župy severomoravské a všech dalších župních schůzí. O tom jaké bylo vedení a složení odboru nevíme. Podle věstníku klubu čsl. turistů víme, že poštu odboru spravoval vrchní berní správce Jaroslav Opletal.³¹⁰

V roce 1923 měl odbor 91 členů, v roce 1924 již 102 členů³¹¹ a v následujícím roce 89 členů.³¹² Další dostupné údaje pochází z roku 1929 a svědčí o velkém poklesu členské základny na 54 členů. V letech 1930³¹³ a 1931 měl odbor 51 a 57 členů.³¹⁴ Při odboru fungoval lyžařský kroužek, ale o jeho činnosti není nic známo. O tom, kdo zastával funkci předsedy odboru není známo. Minimálně od roku 1935 jím byl lékař Robert Kučera.³¹⁵

Činnost odboru se primárně zaměřovala na poznávání turistických zajímavostí z blízkého i širšího okolí, formou výletů a vycházek. V roce 1922 odbor spolu se dvěma dalšími českými spolky vyslyšel žádosti české školy o finanční příspěvní na uspořádání školního výletu a obstarání občerstvení pro školáky. Poskytnutí finančního daru ve výši 200 Kč přispělo k uskutečnění školního výletu do Úsova (25. června 1922), kterého se zúčastnilo 134 školáků ze šternberské obecné školy (94 žáků 2. a 3. třídy), Stádlu, Lužic a Mladějovic spolu se zhruba 40 dospělými účastníky. Příspěvek sloužil k uhrazení jízdného a pohoštění párky a pečivem.³¹⁶ Odbor udržoval, obnovoval a značil turistické trasy v okolí Šternberka. Kromě aktivní turistiky odbor pořádal naučné přednášky se „světelnými obrazy“, týkající se zahraničních oblastí a mapující turistické a kulturní zajímavosti. V lednu a únoru 1935 tak odbor uspořádal přednášky „Ze života Eskymáků“ a „Z vojenského života“. Následující přednášky se konaly každých čtrnáct dnů.³¹⁷

I v činnosti odboru se angažovali místní učitelé. O učitelce mateřské školky Františce Bubeníkové víme, že ve svém volném čase pomáhala s udržováním a obnovováním turistického značení v okolí Šternberka.³¹⁸ V případě profesora zábřežského gymnázia a od roku 1935 prvního ředitele šternberského gymnázia Františka Wiedermana nevíme, jestli byl přímo členem místního odboru, ale zdá se to být pravděpodobné, neboť se ve svém

³¹⁰ *Časopis Turistů*. Věstník klubu československých turistů, červenec–srpen 1922, č. 4, s. 64.

³¹¹ *Zpráva o činnosti klubu československých turistů v Praze za rok 1924*. Praha, 1925, s. 3.

³¹² *Zpráva o činnosti klubu československých turistů v Praze za rok 1925*. Praha, 1926, s. 31.

³¹³ *Zpráva o činnosti klubu československých turistů za rok 1930*. Praha, 1931, s. 38.

³¹⁴ *Zpráva o činnosti klubu československých turistů za rok 1931*. Praha, 1932, s. 31.

³¹⁵ *Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj*, 22. únor 1935, č. 8, s. 3.

³¹⁶ SOKA Olomouc, fond: *I. národní škola Šternberk, ul. Dr. Hrubého*, školní kronika 1919–1933, s. 34.

³¹⁷ *Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj*, 15. únor 1935, č. 7, s. 4.

³¹⁸ HLŮZOVÁ, V. *Osobnosti Šternberska ve 20. století*. Šternberk: vlastní náklad, 2007, s. 102.

bývalém působišti angažoval v turistice a byl členem Zemského klubu turistů. Ostatně zálibu ve zdravém životním stylu a propagaci turistiky a lyžování přenášel i na své žáky. Svou zálibu ve vycházkách po šternberském okolí, ale musel v následujících letech (nejen on, ale i ostatní čeští učitelé) kvůli osobním výhrůzkám značně omezit.³¹⁹

9. Národní garda č. 30

Přesné datum založení Národní gardy neznáme, ale alespoň víme, že byla založena v roce 1934. Za jakým účelem byl spolek založen a jakou členskou základnou disponoval nevíme. Spolek se účastnil společných oslav české menšiny (Zborovské oslavy) a jeho velitelem měl být kapitán Souček.

10. Úloha a působení učitelů ve spolkovém životě

V kapitolách pojednávajících o českých spolcích jsme si mohli všimnout, že učitelé byli vůdčími postavami českých spolkových aktivit ve městě, a proto se s tímto fenoménem blíže seznámíme. Obecně lze říci, že na menšinové učitele byly v jazykově smíšených oblastech kladeny mnohem větší požadavky než na učitele v jazykově českých oblastech. Nebudeme daleko od pravdy, když řekneme, že se od úlohy menšinového učitele přímo čekalo, aby mimo své pedagogické poslání působil jako organizátor spolkových a kulturních aktivit a neformální vůdce české menšiny. Částečně to souvisí s velkou úlohou školy, kterou jí přikládala především NJ, protože „v české škole se soustřeďuje život české menšiny.“³²⁰

S výše uvedeným o úloze učitelů v českých menšinách korespondovalo mínění vrcholných činovníků ústředí NJVM. Tajemník Adolf Kubis poslání učitele charakterizoval takto: „Hraničářský učitel není jen učitelem ve škole. On je více. On je pohraničním strážcem, vůdcem stráží a hlídek, buditelem, organisátorem, taktikem, otcem i důvěrníkem... Musí být všude. Mezi otci a matkami svých dětí, jako mezi rodiči, mezi občany, při osvětové práci u dospělých (knihovna, četba, musí budít, upozorňovat, radit, přikazovat) (...) Musí být povětšinou starostou českého lidu, jeho konsulem, energickým všudybylem, musí tvořit jeho spojení se světem, s úřady, s Národní Jednotou, Okresní péčí o mládež, musí znát různé zákony, musí studovat a bystře pozorovat taktiku Němců, musí

³¹⁹ HLŮZOVÁ, V. *Osobnosti Šternberska 2*. Šternberk: vlastní náklad, 2009, s. 247–248.

³²⁰ *Stráž Moravy*, 24. únor 1933, č. 6, s. 94.

se starat o sociální otázky rodin i dětí, intervenovat, prosit, referovat, vésti spolkové agendy.³²¹ Když si odmyslíme určitý patos obsažený v citátu, jsou uvedeny základní oblasti v nichž se učitel ve skutečnosti realizoval, vcelku přiléhavě. Pojednání o úloze menšinového učitele najdeme ve Stráži Moravy celou řadu. Osobní profil učitele měl významný vliv v působení na českou menšinu, neboť „menšina dělá to, co dělá učitel. Jestliže učitel hraje v karty, hraje je s ním menšina, pije-li, pije s ním menšina, zahradničili, zahradničí s ním menšina (...)“ Zaznívá zde myšlenka o otcovském postavení učitele k němuž se menšina utíká „radit, chce-li něco podniknouti, chodí si tam postěžovati, chodí k učiteli jako svému vůdci. Hraničářský učitel je přece vůdcem opuštěného českého člověka vystaveného ústrkům okolí.“³²²

Při pojednání o jednotlivých spolcích jsme se pokusili zvýraznit hlavní a rozhodující podíl učitelů na jejich fungování. Z mnoha příkladů můžeme vzpomenout dlouholetého správce obecné školy Petra Zapletala, kterého můžeme považovat za ideální typ „hraničářského“ učitele. Po svém příchodu byl kooptován do výboru místního odboru NJ, v letech 1921–1924 byl jeho jednatelem a od roku 1924 jeho předsedou. Vedle toho byl členem místního Sokola a jeho širšího vedení (člen výboru, náhradník) a aktivně v něm cvičil. Mimo to, že byla pod jeho vedením odehrána řada školních divadelních představení, aktivně působil v divadelním odboru NJ. Podle dostupných informací působil na sklonku třicátých let ve funkci místopředsedy OPM ve Šternberku (1937) a v OOS.³²³ Svým politickým profilem, když nebyl členem žádné politické strany naplňoval i představy NJ. Ve třech volebních obdobích (1923, 1927, 1931) kandidoval do městského zastupitelstva, kde byl od roku 1923 jediným městským radním a od roku 1931 městským zastupitelem. Ve své funkci skončil podle vzpomínek své dcery pravděpodobně v roce 1935. Svým hájením českých zájmů se stal aktérem mnoha konfliktů, byl považován za nacionální horkou hlavu, a proto se měl ze schůzí městské rady často vracet nespokojený a znechucený. Z původu své funkce tak byl oficiálním mluvčím české menšiny při slavnostních příležitostech české menšiny.³²⁴

Z nepřeberného množství učitelek můžeme vzpomenout Františku Bubeníkovou na jejíž energii vzpomínala dcera Petra Zapletala, která „po skončení práce ve škole už ve čtyři hodiny odpoledne byla připravena v tělocvičně ve cvičebním úboru, aby vedla cvičení od nejmladších žákyň, dorostenek a žen. (...) Po skončení cvičení často spěchala do

---

³²¹ *Litovelský a Šternberský kraj*, 4. červenec 1930, č. 27, s. 4.

³²² *Stráž Moravy*, 24. únor 1933, č. 6, s. 94.

³²³ *Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj*, 30. duben 1937, č. 18, s. 4.

³²⁴ HLŮZOVÁ, V. *Osobnosti Šternberska ve 20. století*. Šternberk:vlastní náklad, 2007, s. 258.

Národního domu na zkoušky ochotnických představení-napovídala. Ve volné dny ji bylo často vidět s kbelíčkem, barvou a štětkou—opravovala značky turistických cest v okolí Šternberka. Ani v prázdniny neodpočívala. Vedla prázdninové sokolské tábory na chatě v Mutkově.³²⁵

Není cílem této práce vyjmenovávat aktivity jednotlivých učitelů, protože ty jsme zmínili v jednotlivých kapitolách. Tyto dva příklady spíše slouží k ilustraci. Ostatně působení zdejších učitelů ve více spolcích není ojedinělým zjevem. Nelze opomenout ani publikační činnost v regionálním tisku, Stráži Moravy a Litovelském, Šternberském a Šumperském kraji.

Není od věci připomenout si i působení učitelů v kulturním životě zdejších škol. Obecná i měšťanská škola vykazovali velkou kulturní aktivitu. Obecná škola sehrála každý rok minimálně jedno divadelní představení. Často se divadelní představení konalo pro žáky ostatních českých škol a pro dospělé obecnost. Žáci nacvičovali divadlo pod vedením správce obecné školy Petra Zapletala. Při představeních spolupůsobil celý učitelský sbor, ať už tím, že učitelé hráli se svými žáky nebo se na představení organizačně podíleli zhotovením potřebných kostýmů a líčením herců. Příkladem je divadelní představení *Hastrman sehraný* 9. a 10. května 1936. „Hru dětí vhodně doplňovali členové sboru, kteří hráli role dospělých, souhra byla dokonalá, divadlo se velmi líbilo. Titulní roli *Hastrmana* sehrál odborný učitel *Introvič*, který hrou dokonale podanou dodal tomuto divadlu patřičného rázu a spádu. Hudební doprovod učitelé: *Dosoudil*, *Pospíšil* z *Babic* a *Brož*. (...) Ze členů sboru účinkovali: *Kořalková*, *Kořalka*, *Bubeníková*, *Brožová*, ostatní konali přípravné práce, *Čecháčková*, *Kovaříková* cvičili tance, reje a zpěvy.“³²⁶

O divadelních představeních obecné školy často pochvalně referoval i regionální tisk. V roce 1929 referoval olomoucký *Pozor* o divadelním představení *Krakonoš*: „Šťastná volba kusu, tolikrát už osvědčená režie p. řídícího *Zapletala* a přiléhavá výprava, to všechno umožnilo, aby představení působilo mocným dojmem nejen na naši drobotinu (...), ale i dospělé, kteří nestačili obdivovati zdařilé výkony mladičkových adeptů *Thalie*. Oni neodříkávali své role, ale prožívali je dokonale a tím dokazovali, že díky správnému vedení se cítí na jevišti jako doma. (...) Úroveň hry byla neobyčejně zvýšena tím, že role dospělých byly v rukou našich osvědčených ochotníků-učitelů. (...) Výprava byla pečlivá, světelné efekty přiléhavé. Obětavý režisér může být s dobrým výsledkem své několikaměsíční námahy a práce spokojen, neboť dostalo se mu (...) opravdového uznání

---

³²⁵ *Tamtéž*, s. 102.

³²⁶ SOKA Olomouc, fond: *I. národní škola Šternberk, ul. Dr. Hrubého*, školní kronika 1933–1938, s. 176.

malého i velkého publika, které nešetřilo zaslouženým potleskem po každém zdařilém výkonu“.³²⁷

Divadelní představení měli i jinou než kulturní funkci, protože finanční výtěžek sloužil k nákupu učebních pomůcek pro chudé děti. Od školního roku 1924/1925 se ve škole slavil svátek matek a výtěžek byl často přenechán OPM. Ve škole se také pořádali loutková představení pro děti, ve kterých účinkovali učitelé pod vedením učitelky mateřské školky Františky Bubeníkové.

Podle hodnocení ředitele měšťanské školy Hynka Smékala ze školního roku 1934/1935 tvořili učitelé pevný a soudržný kolektiv a „jedině tak bylo možné dosáhnouti dobrých výsledků práce ve škole a učitelský kolektiv (společně se školou obecnou a mateřskou školou) mohl býti významný iniciátorem a plodným činitelem v mimoškolní práci národně restituční, osvětové, sociální i hospodářské. Tudíž zde jen namátkou zmíněno, že učitelé měšťanské školy jsou členy a funkcionáři místních, okresních a zemských spolků a institucí.“³²⁸

I když to není cílem práce je nutno poznamenat, že úroveň pedagogické výuky byla dobře hodnocena a místní učitelé, zvláště ředitel měšťanské školy Hynek Smékal zaváděli v třicátých letech moderní vyučovací metody, např. individuální práci s dětmi. V měšťanské škole se ve třicátých letech také zaváděly nepovinné předměty např. těsnopis. Velmi dobře s učitelským sborem spolupracovalo rodičovské sdružení a například v měšťanské škole byla zavedena žákovská samospráva.

Závěr

Na závěr zbývá zdůraznit styčné body, které spojovaly zdejší české spolky. Za prvé je nutné zdůraznit, že české spolky dovedly účinně a úzce spolupracovat při obraně českých zájmů. Přitom dokázali překonat velkou nedůvěru, která mezi nimi působila. To platí zejména o katolické tělovýchovné jednotě Orel a tělovýchovné jednotě Sokol.

Druhým společným bodem je značná osobní provázanost zdejších spolků. Ta vystupuje do popředí i přesto, že se musíme spokojit s torzovitým informačním materiálem. Jde zejména o propojení odboru NJ a tělocvičné jednoty Sokol. V předchozích kapitolách jsme se zaměřovali na míře působení učitelů v místních spolcích. Přestože je takřka nemožné

---

³²⁷ *Pozor*, 6 červen 1929, č. 134, s. 4.

³²⁸ SOKA Olomouc, fond: *I. střední škola Šternberk, ul. Dr. Hrubého*, školní kronika 1922–1939, nestránkováno.

díky nedostatku pramenů sestavit úplnou mozaiku působení učitelů ve šternberských spolcích, je vidět, že jejich činnost je úctyhodná. Velká služební fluktuace způsobila, že počet učitelů, kteří působili od založení obecné a měšťanské školy až do jejich nuceného odchodu v roce 1938 lze spočítat na prstech jedné ruky. I přes mezerovité a neúplné prameny lze s velkou pravděpodobností říci, že uváděný průměrný počet pěti spolkových funkcí na jednoho učitele v obvodu inspektorátu státních škol menšinových v Olomouci lze vztáhnout i na některé šternberské učitele.

Bez činnosti učitelů si nedovedeme představit činnost Národní jednoty především jejich uměleckých odborů divadelního, pěveckého a hudebního. Rozsah činnosti výrazně kontrastuje s malým procentním podílem (přes 5%) v druhé polovině třicátých let oproti ostatním početnějším profesním skupinám. To stejné platí v případě Sokola, kde učitelé nebyli jen řadovými členy, ale vedoucími činiteli jednoty a cvičiteli. Nemyslitelná by byla činnost bez jejich působení v OOS ve Šternberku, místních osvětových komisí a OPM ve Šternberku.

Učitelé si často a mnohdy oprávněně stěžovali, že „aktivní účast ostatních tříd inteligence na lidové výchově až na čestné výjimky bývá bohužel malá. Získáme-li nějakého pracovníka mimo naše stavovské řady k podpoře naší práce, pak jest to zase někdo z těch, kdož s námi sdílejí osud bedného finančního postavení.“ Bezpochyby se dá souhlasit s vývodem Jana Čepa, který připomíná, že málo volného času negativně ovlivňovalo osobní, zdravotní stav učitelů a rodinný život a současně dávalo málo prostoru pro sledování denního a odborného tisku. „Tak mnohý jest do této práce zapřažen, že nemá ani chvilku oddechu.“ V souvislosti s kumulací spolkových funkcí učitelů doplňuje: „není divu, že mnohdy neví, co má dříve učiniti. Jíti do schůze nebo cvičiti divadlo, či připraviti přednášku, či jíti do veřejné knihovny ap.“³²⁹

Pracovní přetížení postihlo i některé učitele (Jaroslav Kořalka, Zdeněk Opluštil). Pracovní a spolkové vytížení můžeme částečně přikládat pozdnímu sňatku v roce 1944 mezi nejaktivnějšími šternberskými učiteli, Františkou Bubeníkovou a Františkem Lázníčkou.

Těžko říci, do jaké míry můžeme aplikovat celorepublikové výsledky na činnost šternberských učitelů z konce dvacátých let. Do určité míry je pravda, že učitelé měšťanské školy měli mírnou převahu v Sokole, ale o ostatních spolcích se to nedá říci. Naopak se dá souhlasit s tím, že podíl veřejně činných učitelek byl menší, ale ne propastný.

---

³²⁹ SOkA Olomouc, fond: *ONJ Šternberk*, Jan Čep. Hraničářské učitelstvo střední a severní Moravy ve službách lidové výchovy. strojopis, s. 1–2, nezpracován.

S jistotou se dá říci, že angažovanost české menšiny v spolkových činnostech můžeme hodnotit jako dobrou. Vycházíme-li z údajů o počtu členstva NJ ke konci třicátých a budeme-li počítat i přílehlou Lhotu, tak se vzhledem k údaji o počtu obyvatel podle sčítání v roce 1930 pohybovala zhruba kolem 60%.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

STÁTNI OKRESNÍ ARCHIV OLOMOUC

Fondy:

Archiv města Šternberk

I. národní škola Šternberk, ul. Dr. Hrubého

I. střední škola Šternberk, ul. dr. Hrubého

Odbor Národní jednoty Šternberk

Okresní osvětový sbor Šternberk

Orel–tělocvičná jednota Šternberk

Sokol–tělocvičná jednota Šternberk

Inventáře:

PROCHÁZKOVÁ, J., STAROŠTÍKOVÁ, O. *Okresní péče o mládež Olomouc 1916–1958*

Tištěné prameny

Výroční zpráva okresní péče o mládež ve Šternberku za správní rok 1928. Šternberk 1929, 20 s.

Tisk

Časopis Turistů. Věstník klubu československých turistů, 1922

Litovelský a Šternberský kraj, 1929–1931.

Litovelský, Šternberský a Šumperský kraj, 1931–1937.

Litovelský, Šumperský, Šternberský kraj, 1937–1938.

Organizační věstník Československé obce legionářské župy olomoucké, 1931–1932.

Pozor, 1910, 1914, 1918–1938.

Rozhlas: oběžník Hanácké orelské župy Jana Šrámka, 1932.

Rozhlas Hanácké orelské župy dra. Jana Šrámka, 1933–1938.

Stráž Moravy, 1919–1938.

Věstník Národní jednoty v Olomouci, 1906

Věstník sokolské župy olomoucké, 1923–1935.

Výroční zpráva sokolské župy olomoucké za rok 1934.

Zpráva o činnosti Národní jednoty pro východní Moravu za rok 1908–1913 a 1921–1938.

Zpráva o činnosti klubu československých turistů v Praze za rok 1924–1925 a 1930–1931.

Literatura

BARTOŠ, J. a kol. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Svazek III., Profil: Ostrava, 1972. 364 s.

BUREŠOVÁ, J. *Význam Sokola pro český národní život v pohraničí v letech první Československé republiky*. In: SOMMER, K.(ed.) a kol.: *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*. Ostrava, 2003, s. 245–255.

ČERMÁK, M. *Ohlas vzniku Československé republiky ve Šternberku*. In: *Střední Morava*. Sv. 2. Olomouc, 1968, s. 44–51.

FRIŠTENSKÝ, F. *Hospodářské poměry*. In: *Naše Šternbersko: soubor referátů z hraničářského sněmu ve Šternberku dne 29. května 1930*. Olomouc 1930, s. 42–47.

HLŮZOVÁ, V. *Osobnosti Šternberska ve 20. století*. Šternberk, vlastní náklad, 2007. 261 s. ISBN 978-80-254-4735-2.

HLŮZOVÁ, V. *Osobnosti Šternberska 2*. Šternberk, vlastním nákladem, 2007. 278 s. ISBN 978-80-254-6627-8.

HLŮZOVÁ, V., KONUPČÍKOVÁ, J., PAJTLOVÁ, I. *Městská knihovna ve Šternberku*. Šternberk: Městská knihovna Šternberk, 2008. 46 s. ISBN 978-80-254-4709-3.

KNAIBL, J. *Vzpomínky státního zástupce*. Olomouc, 1932.

KOUDELA, M. *K činnosti tzv. Výkonného výboru německého Národního shromáždění ve Šternberku na podzim 1918*. In: OAO 1988, Olomouc, 1989, s. 57–73.

KOUDELA, M. *4. březen 1919 ve Šternberku*. In: *Kulturní zpravodaj města Šternberka 1989*, č. 3, s. 11–13.

KOUDELA, M. *Šternberské století 1909–2009. Část 1. Šternberk na počátku 20. století*. In: *Šternberské listy*, 1. září 2009, č. 14, s. 8–9.

KOUDELA, M. *Šternberské století 1909–2009. Část 2. Šternberk v posledních letech „starého mocnářství“ (1909–1918)*. In: *Šternberské listy*, 1. září 2009, č. 14, s. 9–10.

KOUDELA, M. *Šternberské století 1909–2009. Část 3. První léta v Československé republice (1919–1928)*. In: *Šternberské listy*, 15. září 2009, č. 15, s. 6–7.

KOUDELA, M. *Šternberské století 1909–2009. Část 4. Šternberk v době hospodářské a politické krize (1929–1938)*. In: *Šternberské listy*, 30. září 2009, č. 16, s. 9–10.

- KRÁL, M. *Základní školství v okrese Šternberk a jeho národnostní a politické problémy v letech 1918–1938*. Diplomová práce, FF UP Olomouc, 2009. 143 s.
- LÁZNIČKA, F. *Češi ve Šternberku*. MNV Šternberk, 1968. 32 s.
- OPLUŠTIL, Z. *Šternbersko: Vlastivědná čítanka*. b. m.:vlastní náklad, 1931. 241 s.
- RÁKOSNÍK, J. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity. Nezaměstnanost v Československu v letech 1918–1938*. Praha: Karolinum, 2008. 461 s. ISBN 978-80-246-1429-8.
- SOMMER, K. *Příspěvek k historii Národní jednoty pro východní Moravu v letech 1918–1938*. In: Časopis Slezského zemského muzea, série B, 48-1999, s. 1–42.
- STIEF, W. *Geschichte der Stadt Sternberg*. Thayngen-Schaffhausen, 1934.
- ŠKVÍROVÁ, M. Učitel – osvětový pracovník – Příklad Karla Měřinského. In: FASORA, L. (et al.) *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno:CDK, 2006. s. 248–260. ISBN 80-7325-105-1.
- TELEC, B. *Péče sociální*. In: Naše Šternbersko: soubor referátů z hraničářského sněmu ve Šternberku dne 29. května 1930. Olomouc, 1930, s. 54–59.
- ZAPLETAL, P. *Národnostní problémy soudního okresu šternberského*. In: Naše Šternbersko. Soubor referátů z hraničářského sněmu ve Šternberku dne 29. května 1930. Olomouc, 1930, s. 10–24.
- ZAPLETAL, P. *Trs vzpomínek z počátků české školy ve Šternberku*. In: OPLUŠTIL, Z. *Z minulosti našeho kraje. Díl I*. Bohuňovice, Olomouc, 1928, s. 195–201.

Jmenný rejstřík

- Brož Rudolf 69, 71, 81
- Bubeníková Františka 31, 33, 45, 59, 62, 73-74, 76, 78, 80-81
- Cabák Vilém 28, 62
- Čecháčková Marie 28, 31, 81
- Dosoudil Bedřich 31, 81
- Dostál Jaroslav 69
- Dušek Karel 31, 62, 67-68
- Introvič Klement 31, 33, 52-53, 62, 69-70, 81
- Jež Jan 28
- Jirsáková Marie 33
- Kořalka Jaroslav 31, 39, 54, 62, 67-68, 72-74, 81
- Kořalková Aloisie 31, 81
- Košťanská Vlasta 67, 74
- Kovaříková Blažena 81
- Láznička František 28, 54-56, 59, 71, 74-75
- Martinů Otto 31
- Nedopil Jan 19
- Opluštil Zdeněk 67, 69, 71-72
- Pištělka Jan 28, 69, 71-72
- Procházka Adolf 45-46, 53-54, 68-70, 72-73
- Smékal Hynek 47, 69, 71-73, 82
- Syrovátková Ludmila 31
- Šmídák Jan 62, 70-71
- Šimoník Alois 68
- Valíček Josef 68-69, 71
- Wiedermann František 47, 70, 72, 78
- Witková Ema 31
- Zapletal Petr 27-28, 31, 33, 39, 42-43, 45-46, 52, 62, 67, 72, 74, 80-81